

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

WIKILEAKS:
õiguserikkuja või õigusemõistja
poliitilise kommunikatsiooni maailmas?

Bakalaureusetöö

Laura Remmel
Juhendaja: professor Marju Lauristin

Tartu
2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1 Poliitilise kommunikatsiooni muutumine globaalsel infoajastul.....	6
1.1.1 Majanduse muutumine globaalseks.....	7
1.1.2. Kultuuri muutumine virtuaalseks.....	8
1.1.3. Poliitilise kommunikatsiooni muutumine integreerituks.....	9
1.2. Wikileaks kui poliitilise kommunikatsiooni vahend	11
1.2.1. Wiki-filosoofia levik infoajastul.....	11
1.2.2. Wikileaks kui poliitilise kommunikatsiooni vahend infoajastul.....	14
1.2.3. Wikileaksi mõju poliitilisele kommunikatsioonile.....	17
1.3. Poliitiku kuvand ja selle kujunemine Wikileaksi järgses maailmas.....	19
1.3.1. Avaliku elu tegelase varjatud külgede avalikukstulek.....	19
1.3.2. Poliitiku ja poliitilise kommunikatsiooni integriteet (integrity)	22
1.3.3. Poliitiline kommunikatsioon tuleviku teelahkmel.....	24
2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK, UURIMISKÜSIMUSED JA METODOLOOGIA	26
2.1. Uurimisküsimused.....	26
2.2. Meetod ja valim.....	26
2.2.1. Postimees.ee online-väljaande kajastus Wikileaksist.....	27
2.2.2. Ekspertintervjuud.....	30
3. POSTIMEES.EE ARTIKLITE PÕHJAL SAADUD TULEMUSED.....	32
3.1. Wikileaksi kuvandamine Postimehes.....	32
3.1.1. Ekstreemselt positiivne ja negatiivne suhtumine.....	33
3.1.2. Positiivselt kriitiline hoiak.....	35
3.1.3. Negatiivselt kriitiline hoiak.....	37
3.2. Poliitilise kommunikatsiooni muutumisest Wikileaksi järgses maailmas postimehe artiklite põhjal.....	39
4. INTERVJUUDE TULEMUSED.....	42
4.1. Wikileaksi loodud võimaluste ja ohtude iseloomustus eksperthinnangute järgi.....	42
4.1.1. Ekspertarvamused Wikileaksi loodud võimaluste suhtes.....	42
4.1.2. Ekspertarvamused Wikileaksi loodud ohtude suhtes.....	46
4.2. Positiivse ja negatiivse Wikileaksi suhtumise iseloomustus eksperthinnangute järgi	50
4.2.1. Ekspertarvamused positiivse Wikileaksi suhtumise ja selle põhjenduste kohta	50
4.2.2. Ekspertarvamused negatiivse Wikileaksi suhtumise ja selle põhjenduste kohta	54
4.3. Wikileaks – demokraatlikkuse ja avalikustamise või autoritaarsuse ja tsensuuri mõjutegur.....	57
4.4. Wikileaksi mõju meedia ja poliitikute vahelistele suhetele ning poliitilisele kommunikatsioonile ja kultuurile laiemalt eksperthinnangute järgi.....	60
4.4.1. Ekspertarvamused Wikileaksi mõjust meedia ja poliitikute vahelistele suhetele	60
4.4.2. Ekspertarvamused Wikileaksist ning poliitilise kommunikatsiooni ja kultuuri muutumisest.....	63
4.5. Wikileaksi mõju poliitikute kuvandiloomele Eesti näitel.....	66
4.6. Wikileaks tuleviku perspektiivis.....	68

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	72
5.1. Järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas Postimees.ee artiklite põhjal.....	72
5.2. Järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas ekspertintervjuude põhjal.....	74
5.3. Diskussioon ja järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas uurimistöö tulemuste põhjal.....	76
KOKKUVÕTE.....	80
SUMMARY.....	83
KASUTATUD KIRJANDUS.....	84
KASUTATUD ALLIKAD.....	88
LISAD.....	111
Lisa 1 intervjuu küsimused.....	111
Lisa 2 intervjuude transkriptsioonid.....	111
Lisa 2.1. Intervjuu Rain Kooliga.....	111
Lisa 2.3. Intervjuu Sulev Kannikesega.....	115
Lisa 2.4. Intervjuu Marko Mihkelsoniga.....	120
Lisa 2.5. Intervjuu Daniel Vaarikuga.....	123
Lisa 2.6. Intervjuu Liisa-Ly Pakostaga.....	128
Lisa 2.7. Intervjuu Mihkel Kärmasega.....	130

SISSEJUHATUS

*Kõikide selle maailma asjade hulgas
on informatsiooni kõige raskem kaitsta,
kuna seda võib varastada ilma seda kõrvaldamata.*

Erving Goffman (1997: 141)

5. aprillil 2010 vapustas maailma internetti lekitatud video sellest, kuidas Ameerika sõjaväekopterilt tulistati surnuks hulk Baghdadi tänavail liikunud tsiviilelanikke, nende hulgas ajakirjanikke. Korraga oli kogu veebimaailmale näha, mida seni oli püütud saladuses hoida. Vaevalt küsis avalikkus tol hetkel, kuidas tohtis niisugust videomaterjali üldse teiste tagant varastada ja avalikkuse ette tuua. Avalikustatud tõde oli liiga selgelt karjuvas vastuolus kõigi seni tunnustatud üldinimlike väärtuste ning neist lähtuva inimõigusliku sõjaseetikaga, mida asjaomased instantsid olid ise väitnud kõigiti järgivat. Videoklipi lekitamise taga avastati seisvat üleöö globaalset tuntust kogunud Wikileaks nimeline organisatsioon, kes tunnistas, et nende eesmärk on ja jääbki olema sarnase tõe ehk info avalikustamine, mida salatsevad võimud pahatihti teatud poliitilistes huvides varjavad ning nõnda üle maailma kuritegelikult valitsevad. Poliitilise kommunikatsiooni teooria ja praktika seisukohalt tõstatas küsimus, kuivõrd on tegemist vaid ühe ja natuke uudsema skandaalipoliitika meetodiga ning kuivõrd sootuks uue paradigma esiletulekuga globaliseerunud võrguühiskonnas. Kuna lihtsaid vastuseid sellele küsimusele pole, vajab probleem sügavamalt reflekteerimist. Käesoleva uurimistöö eesmärgiks ongi selgitada Wikileaks fenomeni ja mõju rahvusvahelises poliitilises kommunikatsioonis.

Wikileaks kui nähtust ning selle reaalsust ja veel võimalikku mõju poliitilisele kommunikatsioonile on üsna vähe uuritud. Käesolev bakalaureusetöö avab selle teema aktuaalsust. Erving Goffmani, Joshua Meyrowitzi, Manuel Castellsi, Paolo Mancini, Yochai Benklari, Christian Fuchsi ja mitmete teiste kommunikatsioonimaailma teoreetikute lähtekohti tutvustav esimene osa kajastab globaliseeruva infoajastul üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga integreeruva poliitilise kommunikatsiooni väljakutseid Wikileaks järgse maailma ning seal toimuvate muutuste jaoks poliitikute kuvandiloome protsessides.

Teises osas tutvustatakse töö eesmärki, selle saavutamise lähtekohaks olnud hüpoteesi ja selle alusel püstitatud uurimisküsimusi ning neile vastuste leidmiseks valitud uurimismaterjali ja -meetodit. Kolmas osa annab ülevaate Eesti suurima päevalehe online-väljaandes Postimees.ee avaldatud artiklite kvalitatiivsest kontentanalüüsist seoses Wikileaksi ning sellega kaasnevate uute ohtude ja võimalustega poliitilise kommunikatsiooni edasistele arengutele. Neljas osa võtab kokku Eesti poliitika, poliitikat käsitleva meedia ning poliitilise kommunikatsiooni ekspertide intervjuueerimisel kogutud arvamused Wikileaksist. Viimases osas üldistatakse ja diskuteeritakse esitletud seisukohti ning tehakse järeldused nii käsitletud materjali kui ka teema edasise uurimise kohta.

Bakalaureusetöö kirjutamisel on eriliselt tänuväärset abi autorile osutanud austatud õppejõud ja uurimistöö juhendaja professor Marju Lauristin. Eritänu väärivad ka professori ümber koondunud uurimisrühma liikmed ja töö valmimise protsessis sellega kokkupuutunud õppejõud vajalike tähelepanekute eest ning küsitletud eksperdid isikliku aja ja abivalmiduse tõttu. Bakalaureuseõpingutele tervikuna tagasi vaadates on põhjust tänada iga õppejõudu eesotsas käesoleva töö juhendajaga, kes on aidanud mõista ja mõtestada nii kaasaegse ajakirjanduse kui suhtekorralduse perspektiive, mis on ajendanud ja lähtekohti pakkunud ka käesoleva teema uurimiseks.

Aga kes raamistab keda, kuidas ja miks?

Kui sa tõesti tahad teada, loe edasi.

Manuel Castells (2009: 192)

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Wikileaksi fenomeni ja selle mõju poliitilisele kommunikatsioonile on veel suhteliselt vähe uuritud. Käesolevas bakalaureusetöös püütakse avada selle teema aktuaalsust. Teoreetilisi lähtekohti tutvustavas esimeses osas puudutatakse esmalt globaliseeruva infoajastul üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga integreeruva poliitilise kommunikatsiooni tänaseid ja homseid väljakutseid. Samas on püütud koondada kaasaja tuntumate autorite sellekohaseid seisukohavõtte. Teises peatükis antakse ülevaade Wikileaksist kui kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni vahendist ning poliitilise kommunikatsiooni kui niisuguse edasiarenemise iseloomulikust mõjutajast. Kolmas ja viimane peatükk esimeses osas analüüsib poliitikute kuvandi kujunemist ja selle protsessi iseärasusi Wikileaksi järgses maailmas. Eritähelepanu pööratakse poliitikute isikuomaduste seostele poliitikute ja poliitikate usaldusväärsusega ning sellest tulenevatele rõhuasetustele poliitilise kommunikatsiooni valdkonnas.

1.1 Poliitilise kommunikatsiooni muutumine globaalsel infoajastul

Globaliseerumine on ennekõike kommunikatsiooni üleilmastumise protsess. Veerandsada aastat tagasi globaalset võidukäiku alustanud internet on tänaseks haaranud juhtiva rolli nii kommunikatsioonis üldiselt kui ka eriliselt poliitilises kommunikatsioonis (Castells 2009: 193-196). “Sõnumeid, organisatsioone ja juhte, keda pole meedias, ei ole avalikkuse jaoks olemas,” leiab antud valdkonna juhtivaid uurijaid Manuel Castells (ibid: 194). Poliitika saab täna ja edaspidi võimalikuks võrguühiskonnas. Veeb on ühtaegu poliitiliselt mõjuka info leviku ja lekkimise keskkond, olgu näiteks Wikileaksi või Facebooki abil teostatud “revolutsioonid” (McCafferty 2011). Castellsi ideestikku hüppelauana kasutades tuuakse alljärgnevalt esile erinevate teoreetikute poolt kirjeldatud infoajastule iseloomulikud muudatused nii majandus- ja kultuurielus kui ka poliitikas ja poliitilises kommunikatsioonis.

1.1.1 Majanduse muutumine globaalseks

Globaliseerumine on sotsiaalmajanduslik reaalsus, mida mõjutab ülemaailmselt leviv kommunikatsioon. Castells (2010: 146) arvates on maailm astunud globaalse majanduse arengujärku. See tähendab majandusmaailma, mille tuumik-komponentidel on institutsiooniline, organisatsiooniline ja tehnoloogiline võime töötada tervikuna reaalarajas või soovitud ajal planetaarsel tasandil. "Industriaalne majandus pidi muutuma informatsiooniliseks ja globaalseks või see oleks kokku varisenud," väidab Castells (2010: 145). Näiteks ei suutnud nõukogude ühiskond uue majanduse kontekstis enam toimida isolatsioonis rahvusvahelisest majandusest. Demokraatia ja meedia suhteid uurinud Brian McNair (2006: viii) tõdeb, et nõukogude majandust ei saanud siiski kaasajastada päästmata ühiskonda valla ülalt-alla kontrolli surve alt. Nii pidi Gorbatsšov tahes-tahtmatult tunnustama ka avalikustamist (*glaznost*) ehk tõe ja avaliku arvamuse ning seda kajastanud meedia vabastamist totalitaarideoloogilise võimumonopoli meelevallast. McNair kirjeldab autoritaarse võimu alt vabanemise olukorda kui "kultuurilist kaost" (*cultural chaos*). Sarnast kaost ära kasutades surus informeeritud avalikkus eesotsas loomeinimestega kiiresti läbi kogu nõukogude ühiskondlik-poliitilis-majandusliku formatsiooni (m)uutmise eesotsas eestimaalastega (Junkur 2011). IME ja laulva revolutsiooni liikumises lammutati koos nõukogude ideoloogias kinnistatud plaanimajandusega kogu Nõukogude Liit, tehes võimalikuks Balti riikide naasmise globaliseeruvasse Lääne maailma (Lauristin et al 1997: 74-75). Sarnased protsessid toimuvad täna globaalsel tasandil.

Globaalsele majandusele on iseloomulik põhinemine uut tüüpi kapitalismil, mis rajaneb produktiivsuse kasvul (Castells 2010: 196-197). See tuleneb uute infotehnoloogiate kasutuselevõtust, mis ehitavad üles teadmispõhist tootmist. "Internetipõhist produktiivsuse kasvu ja internetipõhist globaliseerumist juhib infotehnoloogiatööstus, mis on organiseerunud ümber interneti, mis on uute tehnoloogiate allikas ning juhtiv teadmine kogu majanduse jaoks," ütleb Castells (2010: 197). Siiski ei määra tehnoloogia tema arvates ajaloolist evolutsiooni ega sotsiaalseid muutusi, samas kehastab ühiskondade võime või võimetus valitseda tehnoloogiat nende võimekust end ka muuta (ibid: 55-63). Uuele majandusele on iseloomulikud võrgustikutüüpi organisatsioonid, laienev turg ning uued kapitali- ja tööjõuallikad (ibid: 197). Samas toob Castells (ibid) välja ka globaalse majanduse puudused: uut tüüpi majanduse levik on ebaühtlane, see küll avaldab kõikjal ja kõigile oma mõju, ent osutub samaaegselt nii kaasavaks kui ka tõrjuvaks süsteemiks. Nii võib globaalne majandus muutuda tahes-tahtmatult võimuga hangeldava

maailmapoliitika osaks, vallutamaks ühtaegu uudse virtuaalkultuuri toel tervet maailma. Negatiivseid arenguid võib siiski ära hoida poliitilise kultuuri teadlikumaks muutumisega (Howard 2003, Mancini 2012). Kas ja kuidas on see võimalik, käsitleb järgmine alapeatükk.

1.1.2. Kultuuri muutumine virtuaalseks

Globaalse infoajastu majandus ja kultuur mõjutavad vastastikku neis toimuvaid kiireid muutumisprotsesse. Castells (2010: 336-337) räägib uue elektroonilise kommunikatsioonisüsteemi kujunemisest, millel on globaalne ulatus ja kus erinevad kommunikatsioonivormid, nagu tekst, pildid ja helid, on integreeritud interaktiivseks võrgustikuks. Läbi uue kommunikatsioonisüsteemi võimsa mõju kerkib esile uus kultuur - "reaalse virtuaalsuse kultuur" (ibid: 338). Selles kultuuris kaob massiauditoorium oma senises tähenduses. Auditoorium on küll numbrite mõttes massiivne, ent pole enam massiauditoorium sõnumi samaaegsuse ja ühetaolisuse tähenduses ning sõnumite ja allikate rohkuse tõttu muutub auditoorium ise valivamaks (Sabbah 1985 Castells 2010: 347 kaudu). Poliitilise kommunikatsiooni uurija Paolo Mancini (2012, Hallin et al 2012) arutleb seejuures, kas ja kuidas võib tavameediat tarbinud massiauditoorium globaalsete võrgustike leviku juures killustuda pigem omavahel mittesuhtlevateks nišiauditooriumiteks, kes rahuldavad üha keerukamaks muutavas maailmas loodud sotsiaalmeedia suhtlusvõrgustikes omaenda hääle kajakambritesse sulgumisega.

Uues kultuuris on suur roll kommunikatsioonil, mida vahendab internet. Veebipõhiselt kujunevad virtuaalkogukonnad, kes ei ole küll füüsilised ega järgi ka samu kommunikatsioonimustreid ja suhtlusviise nagu varasemad kogukonnad, ometi pole nad seetõttu veel "ebareaalsed" (ibid: 363). Castells (2010: 367) leiab, et interneti vahendatud kommunikatsioon mitte ei asenda teisi kommunikatsioonivahendeid, vaid tugevdab olemasolevaid sotsiaalseid mustreid - laiendab sotsiaalseid võrgustikke ja muudab võimalikuks aktiivsema suhtluse. "Ühiskonna perspektiivist elektroonikal põhinev kommunikatsioon ongi kommunikatsioon," leiab Castells (2010: 379). Nii rajaneb ka Wikileaks tema seisukohalt veendumusel, et internet võib ideede teokssaamisele suure tõuke anda (Castells 2010b). Wikileaksiga selle algusaegadel liitunud Daniel Domscheit-Berg (2011: 12-13) meenutab meeskonda järgmiselt: "Nad arutasid ühiskonnaelu probleeme ja uskusi, et internet pakub nende lahendamiseks täiesti uudseid võimalusi".

Castellsi (2010: 379-380) järgi iseloomustab uut kommunikatsioonisüsteemi selle kõigi kultuuriliste

väljenduste kaasatus ja kõikehõlmavus. Ühest küljest vähendab see religiooni, moraali, autoriteedi, traditsiooniliste väärtuste ja poliitilise ideoloogia võimu, kuid teisest küljest muudab uus kommunikatsioonisüsteem radikaalselt aja ja ruumi mõistet. Selline kultuur integreerub ka paratamatute muudatustega võimusuhetes ja poliitilises kommunikatsioonis (Castells 2010b). Philip N. Howard (2003) argumenteerib, et taoliste globaalkultuuriliste muudatuste protsessis saab hädavajalikuks poliitilise kultuuri muutus tervikuna. McNair (2006) tõdeb, et autoritaarselt ülesehitatud kultuuriruumi demokratiseerimisega kaasnev kultuuriline kaos peab lõppkokkuvõttes viima meedia vabanemisele poliitilise survestamise alt. Castells (2009: 193-298) lisab, et sotsiaalmeediavõrgustikes areneb nii või teisiti välja massi-enesekommunikatsiooni kaudu teisev poliitika tegemise ja poliitilise kommunikatsiooni kultuur. Mida see täpsemalt tähendab, selgitab juba järgmine alapeatükk.

1.1.3. Poliitilise kommunikatsiooni muutumine integreerituks

Castells (2009: 193-194) käsitleb poliitikat kui võimu kohaldamise protsessi ning võimusuhteid kui imagoloogilist tähenduse loomist inimteadvuses. “Ideed on meie ajus kuvanditena (visuaalselt või mitte).” (ibid 193) Ühiskonna kui terviku jaoks, erinevalt üksikindiviididest, luuakse kuvandeid sotsiaalse suhtlemise keskkonnas. Kuna nüüdisaja meedial on sotsiaalses kommunikatsioonis otsustav roll, lõimuvad poliitika ja meedia üha enam ühtseks poliitilise kommunikatsiooni ruumiks. Poliitilisi kuvandeid ei saa enam luua ega sõnumitena edastada või institutsioonidena esitleda lahus uue meedia poolt loodud üleilmsest võrguühiskonnast ja selles toimuvatest protsessidest. Kuna poliitiline kommunikatsioon on internetiga integreeritud, on poliitiline mõjuvõim ja usaldusväärsus lahutamatu seotud veebis loodavate kuvanditega nendesamade võimukandjate suhtes.

Castells (2009: 240-264) argumenteerib, et taolises maailmas omandab skandaalipoliitika (*scandal politics*) elumäärava tähenduse. “Skandaalipoliitika on lahutamatu meediapoliitikast.” (ibid 249) Mis tahes skandaalsed meedialekked loovad, kinnistavad või hävitavad konkreetsete poliitikute või poliitikate kuvandeid korraga kogu avalikkuse silmis. “Kuna kõige mõjukamad sõnumid on negatiivsed sõnumid ja isiksuse atendaat (*character assassination*) on kõige selgem negatiivsuse avaldusvorm, siis on poliitilise juhi hävitamine läbi lekitamise, fabritseerimise, vormindamise ja talle otse või kaudselt kohaldatud skandaalse käitumise propageerimise skandaalipoliitika viimne siht.” (ibid 250) Wikileaks just taolises maailmas toimibki (Castells 2010b). Samas on tegemist

uudse fenomeniga, kuna massikommunikatsiooni ja interpersonaalse kommunikatsiooni kõrvale on tõusnud ja omandab üha kaalukamat mõju nn *massi-enesekommunikatsioon* (*mass self-communication*, Castells 2009: 55).

Castells (ibid) selgitab massi-enesekommunikatsiooni olemust järgmiselt: “See on massikommunikatsioon, kuna jõuab potentsiaalselt globaalse auditooriumini, näiteks YouTube'i postitatud video näol, paljude RSS veebilinkidega varustatud blogi kujul või sõnumite saatmisena massilistesse e-maili listidesse. Samal ajal on see enesekommunikatsioon, kuna sõnumite produktsioon on omaenda loodud, sõnumite võimalik(ud) vastuvõtja(d) on iseenda poolt määratletud ning veebist ja elektroonilise kommunikatsiooni võrgustikest otsitavad spetsiifilised sõnumid ja nende sisu on enda valida. Kolm kommunikatsiooni vormi (interpersonaalne, massikommunikatsioon ja massi enese-kommunikatsioon) eksisteerivad koos, toimivad vastastikku ja pigem täiendavad kui asendavad üksteist.” Nii omandab mis tahes poliitilise kommunikatsiooni akt, olgu Wikileaks avaldatud video või avalikustatud dokumendi kujul, sotsiaalmeediaga integreerudes sünergilise mõjujõu, hakates geomeetrilises progressioonis edasi levima ning isiklike kommentaare ja arvamused koguma läbi massi-enesekommunikatsiooni keskkondade, nagu YouTube ja Facebook või personaalsed blogid. Põhimõtteliselt on see peatamatu protsess, nagu lumelaviin, muutes nii tava- kui võimusuhteid (Castells 2010b). Online meedias 24/7 leviv informatsioon kogub koheselt vaatajaid-kuulajaid-kostjaid, võimendades nõnda sellesama info edasist levikut ja mõju poliitilises kommunikatsioonis. Käesoleva uurimistöö keskmes on seejuures üks kujukamaid näiteid: „Wikileaks on anonüümse massi-enesekommunikatsiooni vorm: sisuga varustavad üksiklekitajad, kes võivad seeläbi jõuda ülemaailmse avalikkuseni ja massiauditooriumi ning jääda seejuures anonüümseks.“ (Fuchs 2011: 58)

Poliitikud, poliitikad ja poliitiline kommunikatsioon peavad võrguühiskonna arenedes üha enam silma vaatama võimalikele usalduskriisidele, mis kaasnevad üha enam ja laiemalt mainekujunduslikult tuunitud poliitilise reaalsuse ilustamise faktide teatavakssaamisega. Konkreetsete poliitikute usaldusväarsuse langus loob tahes-tahtmatult negatiivse kuvandi ka nendega seostatavatest poliitikutest ja poliitilistest institutsioonidest (Castells 2009: 289). Ideoloogiatest kantud ühiskondadele iseloomulik poliitiline korrektsus ja etikett ei kaitse võrguühiskonnas poliitikute ja poliitiliste institutsioonide kuvandit. Väliselt kena suhtlemine ja keelekasutus kaotab sisutühjade suhtlemisaktide ja sisulise kaaluta sõnumites oma tegeliku tähenduse. Omal ajal Søren Kierkegaardi (1987) poolt kritiseeritud esteetilise moraali tasandiga

rahuldud ühiskond, kus rõhk on vaid väliselt kombekal, ei saa edasi kesta. Võrguühiskond ja seda poliitiliselt mõjutada või juhtida püüdvad isikud ja institutsioonid peavad edasi arenema vähemalt Kierkegaardi poolt kirjeldatud eetilise moraali tasandile, kus tõepoolest püütakse ka olla ja teha, mida väidetakse end olevat ja tegevat. Wikileaksi järgses maailmas ei taga ametliku suhtlemise etikett ja keel enam automaatselt poliitilist ega eetilist usaldusväarsust. Vorm ei ole sisu. Kui see, mida ametlikult öeldakse, ei ole tegelikult see, mida sisuliselt mõeldakse, osutub poliitilise kommunikatsiooni akt läbikukkunuks ning end selliselt kommunikeerivad poliitikud ja poliitikad kaotavad varem või hiljem avalikkuse usalduse.

Uus ajastu esitab poliitikutega seotud nõunikele, suhtekorraldajatele ja pressiesindajatele enneolematu väljakutse. Tahtlikke või tahtmatuid eksimusi ja suhtlemisvigu pole enam võimalik meedias tagasi võtta, välja vabandada või “ümber tõlkida”. Ei aita ametlik avaldus: “*Ta mõtles tegelikult seda...*” Teatud faktid ega massiliselt levinud info pole enam teisaldatav-teisendatav, kuna kogu maailm on seda juba n-ö otse-eetris pealt kuulnud või näinud. Wikileaksi poolt veebi riputatud Baghdadi video võidi sealt küll kiiresti kõrvaldada või räigemates lõikudes tsenseerida, ent selleks ajaks oli video kogunud juba arvutu hulga “pealtnägijaid”, kes kõik kõigiga seotud olles muutusid tahes-tahtmatult vastava poliitilise kommunikatsiooni akti agentideks (Domscheit-Berg 2011: 102). Kuidas taolised infolekked infoajastul poliitilist kommunikatsiooni edasi võivad mõjutada, seda käsitlevad järgmised peatükid.

1.2. Wikileaks kui poliitilise kommunikatsiooni vahend

Kui eelnevas peatükis sai käsitletud poliitilise kommunikatsiooni integreeritumaks muutumist globaliseeruva infoajastul koos üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga, siis järgmine peatükk tutvustab nn wiki-filosoofia laiemat levikut ja Wikileaksi kui selle ühe mõjukaima esindaja väljakutset poliitilise kommunikatsiooni maailmale. Sellest kasvab loomulikult välja vajadus analüüsida poliitiku kuvandi kujunemist Wikileaksi järgses maailmas, mida tehakse käesoleva töö esimese osa viimases peatükis.

1.2.1. Wiki-filosoofia levik infoajastul

Wiki-filosoofia laiem levik on teed rajanud ka Wikileaksile ja sellega kaasnenud paradigma-nihkele

rahvusvahelises poliitilises kommunikatsioonis. Yochai Benkler (2011) käsitleb võimu mõjuvoona võrgustikus (*flow of influence in a network*) ja Wikileaks kujuka näitena võimusuhte muutumisest kaasaegses võrgustikumaailmas. Veebimeedia ajastul muutub üha raskemaks võimu monopoliseerimine, informatsiooni valdav juhtimine ja infoleviku kontrollimine. Castells (2009: 44-45) näitab, et uues ühiskonnas ei saa võim ega kontroll olla koondunud ühe üksuse ega väikese inimrühma kätte. Kuna võrguühiskonnas täiendab traditsioonilist massikommunikatsiooni ja interpersonaalset suhtlust massi enesekommunikatsioon, mida iseloomustab multimodaalsus, kus sisu digitaliseerumine ja arenenud sotsiaalne tarkvara lubab ümber vormindada mis tahes sisu mis tahes vormis ning seda hiljem levitada läbi traadita võrkude, siis on veebi paisatud informatsioon seda kontrollida püüdvatele isikute ja institutsioonide jaoks tsenseerimatu (Castells 2010: 26). Kui varem võis “ametlikes meediakanalites” massikommunikatsiooni poliitiliselt korrektseks modifitseerida, siis netis piiramatult leviv info säilib ja jõuab massideni suurema tõenäosusega autentsel kujul.

Inimõigustest lähtuv arusaam, et infot võib alati hankida, sõltumata riigipiiridest ja muudest takistustest, on kujundanud eelhoiaiku ülemaailmsele liikumisele, kuhu kuuluvad ühteage vabavaraliste programmide loojad ja arendajad, eetiliselt veendunud häkkerid, nn wiki-filosoofia edendajad ja paljud teised sarnaselt mõtlevad kogukonnad, nende seas „maailma kuulsaim mees“, Wikileaks asutaja Julian Assange (Leigh & Harding 2011: 145-164). Inimõiguste Ülddeklaratsiooni (1948) artikkel 19 ütleb: “Igal inimesel on õigus veendumuste vabadusele ja nende veendumuste vabalt avaldamisele; see õigus kätkeb vabadust takistamatult oma veendumustest kinni pidada ja vabadust informatsiooni ja ideid otsida, saada ja levitada igasuguste abinõudega ja riigipiirist sõltumata”. Wiki-filosoofia on sellest eeldusest kantud, et informatsioonil ei saa olla omanikku, vaid seda võivad vabalt kasutada kõik, kelle jaoks vastav info vajalikuks osutub. Ka väidab Peter Singer (2011), et üle kümne aasta vanused teadusteosed peaks muutma internetis vabalt kättesaadavaks. Selle tulemusena tõuseks ülemaailmselt hariduse ja teaduse tase, eriti arenguriikides, kus muidu puudub ligipääs kaasaegsemale teaduskirjandusele. Samadel kaalutlustel on välja arendatud Vikipeedia kui globaalse kogukonna võrgustikus vabavaraliselt loodav ja arendatav teatmeteos. Globaalne kogukond võib ära kasutada ühise loomingu ja infovahetusega kaasnevat sünergialist efekti. Koos ollakse ja tehakse enam kui omaette. Põhimõtteliselt areneb nõndaviisi ka teadus. Iga järgmine avastus või saavutus on teadusmaailmas vajalikuks infopanuseks järgmiste teaduslike avastuste ja saavutusteni jõudmisel. Teadlaste kogukonnal on üle kõige ühised ja üldinimlikud, mitte era- või salahuvid. Wiki-filosoofidel samuti.

Info on võim. Võim tähendab mõjukust muuta kellegi või millegi käitumist, tulemusi või koosseisu (Benkler 2011: 726). Avatud võrgustikus liikuv info paneb inimeste ja (poliitika)maailma toimima teisiti kui suletud hierarhilises süsteemis. Kui Castellsi (2007: 238-266) järgi võib võrgustikulist wiki-filosoofiat näha tsentraliseeriva võimufilosoofia vastujõuna (*counter-power*), siis Benkler (2011) leiab, et võrgustikumaailmas saavad kõik võimu juurde. Fuchs (2011: 59) tõdeb: „Valvekoer-organisatsioonid, nagu Wikileaks, on olemas, kuna me elame ühiskondades, mida on vorminud asümmeetrilised majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised võimustruktuurid. Nad on reaktsiooniks sellistele oludele, püüdes luua vastujõudu (*counter-power*) asümmeetrilise jõu rakendamisele, mis välistab, domineerib, rõhub ja ekspuuteerib inimesi, ja võitlevad sümmeetrilisema võimujagamise eest püüdes teha kättesaadavaks teistsugust informatsiooni võimuinstitutsioonide kohta.“

Modernsest individualismist ja sellest lähtuva eraomandi puutumatuse rõhutamise ning samas teatud tingimustel üle eraelu kõrgivate rahvusriikide poliitiliste huvide omavahelisest konkurentsist ja sellest tulenevate rahvusvaheliste sobingute poliitika ei saa(nud) aktsepteerida piiratud info ehk võimu jagamist. Võrguühiskond eeldab ning jagab aga vaba ligipääsu nii informatsioonile kui selle levikule. Nõnda „valgub“ võim tahes-tahtmatult seni teatud infole ja mõjujõule eelistatud ligipääsu omanud ringkondade käest välja. Riiklike ja riikidevaheliste huvide ja saladuste, diplomaatilise suhtluse ja konfidentsiaalsuse, avaliku teabe ja varjatud info seadusliku leviku, legaalse tarkvara ja intellektuaalse omandi ning individuaalsete ja kollektiivsete autoriõiguste eest võitlevate institutsioonide poliitilist mõjuvõimu kärbib vabavara ja piiramatult infoleviku edendajate ülemaailmse kogukonna mõjukuse kasv. Omakasule orienteeritud kaubategemise elu-, majandus-, kultuuri-, info- ja poliitikakäsitus annab aset globaalsest hüvest lähtuvale elu-, majandus-, kultuuri-, info- ja poliitikakäsitusele. Üleminekuajajärgul eksisteerivad wiki-filosoofilised võrgustikud paralleelselt info levikut kontrollivate ja seeläbi poliitilis-majanduslikku edu hoida püüdivate jõududega. Taoliselt pingeväljalt aga tõusebki esile Wikileaks kui uudse infoajastu poliitilise kommunikatsiooni ja poliitikamaailma mõjutamise vahend. Fuchs (2011: 52) tõdeb, et võrreldes Vikipeedia ning teiste sarnaste wiki-filosoofiat praktikasse juurutavate veebikeskkondadega on Wikileaksil otsene poliitiline agenda: „Erinevus on selles, et Wikileaks tegeleb poliitilise võitlusega, on otseselt poliitiliselt motiveeritud projekt ning tahab avalikustada infot, mis seondub võimu kuritarvitamisega.“ (ibid) Kuidas taoliselt suunitletuna Wikileaks poliitilist kommunikatsiooni mõjutab, tutvustatakse juba järgmises alapeatükis.

1.2.2. Wikileaks kui poliitilise kommunikatsiooni vahend infoajastul

Eelmises alapeatükis käsitletud wiki-filosoofiast on välja kasvanud infoajastule iseloomuliku poliitilise kommunikatsiooni vahend Wikileaks, mille olemust ja mõju ülemaailmsele poliitilisele kommunikatsioonile kirjeldatakse käesolevas alapeatükis.

Wikileaks on Julian Assange'i poolt rajatud rahvusvaheline mittetulundusorganisatsioon, mille eesmärgiks on tuua avalikkuse ette olulisi uudiseid ja informatsiooni, mis muidu jääksid üldsuse eest varjatuks (Wikileaksi... 2011). Wikileaksi algatamise eel leidsid organisatsioonile alusepanijad, et maailma ajakirjandus on muutunud aina vähem iseseisvaks ega taha pärida valitsustelt, korporatsioonidelt ja teistelt institutsioonidelt raskeid küsimusi (Wikileaksi... 2011). Uue organisatsiooniga sooviti seda tühimikku täita. Wikileaksi domeen registreeriti 4. oktoobril aastal 2006 ning esimesed lekitused avaldati sama aasta detsembris (Domscheit-Berg 2011). Järgmisel kuul teatati, et valmistutakse avalikustama koguni 1,2 miljonit dokumenti (ibid). Järgmise paari aasta jooksul lekitati veelgi suurem hulk dokumente.

Wikileaks hakkas tugevamalt mõjutama globaalset poliitilist kommunikatsiooni aastal 2010, kui 5. aprillil avalikustati videofilm "Mõrvaosaline" ehk audiovisuaalne salvestus sellest, kuidas Ameerika sõjaväelane tulistab ja tapab Baghdadis helikopterilt kaitsetuid tsiviilelanikke. Wikileaksi rajamise juures olnud Daniel Domscheit-Berg (2011) leiab, et just selle video avalikustamisega sai Wikileaksi veebileht üldtuntuks. "See film tähistas meie lõplikku läbimurret," kinnitas ta (ibid: 102). Sellest ajast alates on avalikustatud sadu tuhandeid dokumente, millest osa puudutavad ka Eestit. Nii on Wikileaks ametlikult salastatud info lekitamise veebikeskkonnana arendanud wiki-filosoofiat ja selle praktilisi rakendusi edasi, astudes sammu kaugemale kui ükski lekitaja varem. Nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt sedavõrd suure kaaluga tõest, ent varjatud informatsiooni polnud keegi kunagi varem kusagil avaldanud (Tiffen 2011: 108-112). Seesuguse info levitamisega heideti kinnas tasakaalustatud diplomaatia ja võimustruktuuride poolt sissetöötatud ning nende jaoks turvalistele ja kasulikele kuvanditele.

Vaatamata sellele, et skandaalset veebikeskkonda püüti kohe väga kõrgel tasemel "vaigistada", kujunes Wikileaks omamoodi uue poliitilise kommunikatsiooni ning vastava kultuuri märgiks ja vahendiks. Selle konkreetsemast mõjust räägib edasi juba järgmine peatükk. Siinkohal on oluline märkida, et Wikileaks rikkus nii või teisiti rahvusvaheliselt tunnustatud kirjutamata ja kirjutamata reegleid, mis seni uurivat ja kollast ajakirjandust riiklikes ja rahvusvahelistes huvides olid

taltsutanud. Teatud informatsiooni polnud ajakirjandus seni lihtsalt avalikustanud ega üldsus teada saanud, kui ajakirjanikele oli selgunud või asjaomaste instantside poolt selgitatud, et tegemist võib olla riigivalitsemise või maailmarahu seisukohalt skandaalse, ent konfidentsiaalse materjaliga. Wikileaks lähtus aga arenevast häkkeri-eetikast (Himanen 2003). Nii peeti õigustatuks uute tehnoloogiate arendamist ja ärakasutamist selleks, et häkkida ja avaldada kogu maailma avalikkust puudutavat infot, mille avalikuks saamisel võis üldsus ise vabalt veenduda, et teatud poliitilistes erihuvides on rikutud inimõigusi või varjatud tegusid, mida väidetavalt pole toimunud. Nii kaalus ajakirjanduseetikas üldtunnustatud kõrgendatud avaliku huvi põhimõtte wikivennaskonna arvates üles seaduse piire ületava salastatud info hankimise ja avaldamise keelu põhimõtte. Wikileaksi väitel avaldati üldsusele vajalikku teavet ja objektiivset tõde, mida ajakirjandus ja poliitikud seni pole teinud, ent peaksid nüüd omalt poolt kommenteerima. Kuna info ei saa iseenesest olla kellegi oma ning eluks vajalikku teavet ei tohi inimsuse nimel kinni hoida, vaieldi vastu mis tahes süüdistustele infovarguse toimepanemise suhtes. Wikileaks tõrjus “varastatud info” lekitamisega kaasneva korvamatu kahju tekitamise süüdistust asjaomaste isikute ja institutsioonide poolt nende senisele toimimisele ja usaldusväärsusele inimõigusliku ja nõnda rahvusvaheliselt tunnustatud õigusega hankida ja levitada infot sõltumata riigipiiridest ja muudest barjääridest. Wikileaksi ideoloogide väitel ei olnud ka tegemist konfidentsiaalsete eraandmete muukimise ja lekitamisega, vaid avaliku elu tegelaste ning avalikkuse kontrollile alluma pidanud poliitiliste ja militaarsete institutsioonide kohta käiva tõeste andmete avaldamisega. Seda analüüsinud erinevad autorid, nagu Margaret Somerville (2010), Yochai Benkler (2011), Randar Marlin (2011), Christian Fuchs (2011), Christian Christensen (2010, 2011, 2011b), Rodney Tiffen (2011), Terry Flew ja Bonnie Rui Liu (2011) või Mark Fenster (2012), rõhutavad tõika, mida näitab ka edaspidise töö teine osa, et nii või teisiti on tegemist vaieldava probleemiga, mida ei saa tormiliselt arenevas võrguühiskonnas tähelepanuta jätta. Fuchs (2011: 61-63), analüüsis Wikileaksi algsemat kui ka hilisemat enesemääratlust, leiab, et üle kõigi teiste taotluste – nagu organisatsioonina eksisteerimine, „vilepuhumine“ ja lekitamine, tehnoloogia lahtiseletamine, sõnavabadus, vaba ajakirjandus ning läbipaistvuse suurendamine korporatsioonides – tahab Wikileaks muuta läbinähtavamaks riikide valitsemist, jälgida valitsuste tegevust ning edendada avatud valitsemisvorme. Võimu kuritarvitajaid ohjeldatakse tõe avalikustamisega korralekutsuva valvekoerana (ibid: 11). Nii eristub Wikileaks massiauditooriumile apelleerides nišiauditoorsest sotsiaalmeediast, otsib konkreetsete arenenud riikide seadusandlikku kaitset ning teeb koostööd maailma meedia pealiini väljaannetega, nagu *The Guardian*, *The New York Times* või *Der Spiegel* (Christensen 2010, 2011b). Fuchs (2011:

66-69) aga kinnitab, et Wikileaks on kujunenud omamoodi ajakirjandusallikast juba omaette „uudisteagentuuriks“, globaalsele infoajastule vastavaks uudseks ajakirjanduse vormiks, alternatiivseks meediumiks, mida ehk algselt isegi ette ei osatud näha.

Kaasaegne maailm areneb kiiremini kui seda reguleeriv hea tava. Nagu Berliini müüri ületamist ei peetud läänemaailmas piiririkkumiseks, nii peab ka Wikileaks uue tehnoloogia ja võrguühiskonna koostöös tõe levikule ette seatud vana maailma piiride ületamist pigem inimõiguslikuks vabadusepüüuks, mitte poliitiliseks või legaalseks kuriteoks. Mida rohkem ajast ja arust piire ületatakse, seda vaieldavamaks need piirid osutuvad. „Niipea kui üks veebileht kustutati, ilmus teisel kümme asemele; meid oli võimatu vaikima sundida,“ tunnistab Wikileaksi avalahinguid pidanud Domscheit-Berg (2011: 20). Nagu Martin Luther King (1963) veenis omaaegseid ameeriklasi rassilist diskrimineerimist turvavate seadustega mitte arvestama, vaid neist teadlikult üle astudes ebaõiglasele maailmakorrale avalikku väljakutset esitama, nii kinnitab ka Julian Assange end teadlikult tõe ilmsikstoomise nimel kõrgematest moraalsest veendumustest lähtuvat (Assange 2010b). Tõest infot veebis avalikkuse ette tuues võideldakse nii poliitiliselt kui mis tahes muul moel motiveeritud diskrimineerimise saladusekatete eemaldamise eest (ibid). Kui see pole erapooletu, siis ometi aus võitlus, tõdeb Fuchs (2011: 70). „Poliitiline ausus on vóorus, mis paljudel poliitikutel ja uudistetootjatel pahatihti puudub.“ (ibid) Kuna võimud tajuvad, sildistavad ja vastustavad sellist avalikustamist reaalse ohuna, kinnitab Wikileaks, et tõe avaldamine ei kujuta endast ohtu kellelegi ega millelegi muule kui vaid neile, kes oma võimu ise salaja kuritarvitades teisi ohtu seavad (Assange 2010b). Teatud piiride rikkumise süüdistust tõrjutakse aga piiritu inimväärikuse kaitsmise argumendiga, mis peab kõrgemat korda looma nii virtuaalses kui reaalses maailmas (ibid). Sellise maailmakorra edendajana häbiväärustab Wikileaks Slavoj Žižeki (2011b) arvates võimu kuritarvituste avalikustamisel ühtviisi nii kuritegelikke jõu- ja võimujõustruktuure kui ka nende kuritarvitustest seni vaikides mööda vaadanud maailma avalikkust. Tiffen (2011: 120-121) ja Fuchs (2011: 69-71) aga osutavad, et viimselt võib Wikileaks luua isegi ennast ja Assange'i eraelu ületavat maailmakorda - ülemaailmse sotsiaalse kontrolliga osalusdemokraatiat.

Globaliseerunud veebimaailmas mõistetakse õigust mitte enam teatud riikidele ebamugavate infovoogude liikumist takistavate ebaõiglase juriidiliste seaduste, vaid globaaleetiliselt põhjendatud kõrgemate üldinimlike veendumuste järgi. Eetikas tuntud *prima facie* põhimõte kinnitab, et kõrgem moraalne kohus peab üles kaaluma muud kohused (Ross 2002). Vastav rahvusvaheline praktika peab alles välja kujunema. Assange (2010, 2010b) argumenteerib, et seni pole elementaarseid

inimõigusi info vaba liikumise suhtes tegelikult veel õieti kasutatudki. Wikileaks ja selletaolised tõese info leviku keskkonnad on hädavajalikud, et aidata avalikustamisele kaasa ning kasutada selleks interneti piiramatut levi ja juurdepääsu sellele üle maailma. Kas ja kuidas võib see avaldada mõju poliitilise kommunikatsiooni muutumisele ajas, käesolevas töös edasi uuritaksegi.

1.2.3. Wikileaksi mõju poliitilisele kommunikatsioonile

Nagu eelmistes peatükkides tõdetud, märgistab Wikileaks mitte pelgalt üheainsa internetikeskkonna, vaid terve mõtteviisi, globaalse liikumise teket. Sellel võib aga olla poliitilisele kommunikatsioonile pöördumatu mõju tulevikus. Lisaks Wikileaksile on tänaseks juba tekkinud teisigi sarnaseid lekituskeskkondi, olgu või näiteks Openleaks (Openleaksi... 2012). „Maailmas on nii palju ebaõiglust, et selliseid tribüüne vajatakse rohkem,” ütleb viimase rajaja Domscheit-Berg (2011: 177). “Meie meelest ei peaks Openleaks olema ainus vilepuhujate tribüün,” leiab ta. Kuigi sarnase “vilepuhumise teema tegi n-ö salongikõlblikuks Wikileaks” (ibid: 178), jääb viimasele vaid n-ö jäämurdja roll. Nii on Somerville (2010), Benkler (2011), Marlin (2011), Fuchs (2011), Tiffen (2011), Flew ja Rui Liu (2011) või Fenster (2012) tõdenud Wikileaksi pretsedendikust astumaks vastu ning minemaks lepitamatusse vastuollu seniste poliitiliste institutsioonide ja nende mõjutusvahendite ning seda varem avalikkusele meeldivalt pakendanud poliitilise kommunikatsiooni toimimise põhimõtetega.

Varasem poliitiline kultuur ja poliitiline kommunikatsioon toimis põhimõttel, et diplomaadid ja PR-asjatundjad teostavad oma tööd n-ö lava taga. Nii näiteks tegid omaaegsed diplomaadid tõsist tööd Kuuba konflikti ajal 1962. aastal, hoides avalikkuse eest varju jäädes ometi ära Kolmanda maailmasõja puhkemise. Üldsus seda teada ei tohtinud. Väliselt ja ametlikult tehti nägu, nagu midagi poleks juhtunudki (Swift 2007). Castells (2010b) ütleb, et Wikileaksi järgses maailmas ei ole salastav infosulg enam paljuski võimalik. Tõsi, see võib avatud maailmas isegi teatud kokkulepete saavutamist raskendada. Samas tuleb tunnistada, et endises maailmas võisid inimesed tänu infosulule tunda end üldiselt turvalisemalt. Maailm ja poliitikategemine oli kenasti korrastatud ning usaldusväärseks näiv. Suhtlemine ja etikett oli viisakas. Kõik toimus ja toimis - „nagu peab“. Avalikustamisel põhinevas ühiskonnas seevastu teadvustavad inimesed üha enam, mis maailmas tegelikult sünnib. Eriti võib avalikkust šokeerida piiramatult kurjuse ja kuritarvituste levik, olgu või Baghdati videos näidatud kujul. Taolises maailmas institutsioone automaatselt enam ei usaldata

ning varasemad „külmad konfliktid“ võivad põhimõtteliselt asenduda „kuumadega“ (Lehtsaar 2008). Siiski ei tähendanud varem hästi toiminud ja ühiskonnas valitsenud näiline rahu tegelike pingete puudumist. Neid vaid peideti üsna oskuslikult. Wikileaksi järgses maailmas ei saa seda enam teha. Rahu eeldus on üha enam kõigi osapoolte rahulejäämine (Stassen 2008). Kui siiani oli harjutud tõde moonutama või varjama ning nii loodi tegelikkusest vaid soovitatav või tegelikult isegi vale ettekujutus, siis Wikileaksi järgses maailmas tuleb eeldada tõega arvestamist ja rajanemist sellele, et tõde ei ole mõtet moonutada. „Maailmas, millest me unistasime, poleks keegi saanud rajada oma võimu salatsemisele,” kirjutab Domscheit-Berg (2011: 11).

Varasemas maailmakorralduses võisid valusa tõe ilmsikstulekul olla ettearvamatud tagajärjed nii isikute kui institutsioonide jaoks. Joshua Meyrowitz (1985:169) leiab, et ametivõimude lavataguse käitumise avalikustulek põhjustab šokki ja üldsusel tekib soov, et pöörataks suuremat tähelepanu eetikale ja kõlbelistele standarditele. Ta ütleb, et avaliku elu tegelastel on peaaegu võimatu lahutada oma lavaesist käitumist lavatagusest. Laughey (2007: 86) üldistab: „Meedias esinevaid inimesi sunnitakse olema ausamad ja avalikult vastutavamad oma privaatsel kui ka avaliku elu eest; neid sunnitakse praktiseerima seda, mida nad õpetavad ja õpetama seda, mida nad praktiseerivad.” Wikileaksi järgses maailmas, kus igasuguse info avalikuks-tulekut peetakse võimalikuks ja paratamatuks, kujunevad suhted läbipaistvamaks ning eriarvamused ei tohiks enam olla sedavõrd kardetavad. Tõese info laiemal levikul peaksid muutuma usaldusväärsemaks ka poliitikud, poliitilised institutsioonid ja suhted ning nende kaudu kogu poliitikamaailm.

Kui vaba info hankimine ja levitamine on üks üldtunnustatud inimõigusi, siis Wikileaksi laadsed ettevõtmised ei näe uues ühiskonnas kohta nn “igavese läbipaistmatuse kaitsjatel”, kes usuvad, et ühiskonnas, eriti poliitikas, peaks see, mida on seni saladuses hoitud, jääma saladuseks edaspidigi (vrđl Somerville 2010 ja Marlin 2011). Domscheit-Berg (2011: 173) kirjutab: „Vähe sellest, et rahvas võib tõde teada, talle peab tõe teatavaks tegema. Rahva eest ei tohi varjata, et Saksamaa väeüksused sõdivad kuskil kriisikoldes ega muidki maailmapoliitilisi umbsõlmi ja probleeme.” Assange sellest lähtuvalt tegutsenud ongi, uskudes muutvat nii poliitilise kommunikatsiooni maailma kui ka maailma poliitikat tervikuna (Assange 2010, 2010b). Samas tuleb Assange'il ja tema kaasmõttelejatel ka ise endalt küsida, kas ja kuivõrd on seniste saladokumentide avalikustamisega tehtud info üldsuse omandiks või on lihtsalt vahetunud saladuste hoidjad ning sellega võimalikud manipuleerijad. „Saladused, millel enne hoidis päkka peal USA välisministeerium või Pentagon, on nüüd viie suure ajakirjandusväljaande ja Julian Assange'i päralt. Nemad otsustavad, mis väärib

publiku tähelepanu ja mis mitte. Avalikustamise strateegia pole enam kooskõlas Wikileaksi omaaegsete põhimõtetega, vaid on minu arvates läinud sellest liiga kaugemale.” (Domscheit-Berg 2011: 173).

Nii on Wikileaksi ja sarnaste lekitamiskeskondade poolt loodud uus poliitilise kommunikatsiooni kultuur veel paljuski välja kujunemata, seistes silmitsi väljakutsetega, mida interneti-eelses maailmas ei tuntud ega saadudki tunda. Kuhu ja kuidas taolises maailmas poliitika tegemine ja selleks kasutatavad uudsed infokandjad koos poliitilise kommunikatsiooni kultuuri ja kommunikaatoritega edasi liiguvad, võib vaid oletada. Käesoleva töö maht ei võimalda seejuures kõiki huvipakkuvaid küsimusi käsitleda. Sellepärast keskendub järgmine osa tööst kitsamalt poliitiku kuvandi kujunemise ja kujundamisega seotud probleemistikule Wikileaksi järgses poliitilise kommunikatsiooni maailmas.

1.3. Poliitiku kuvand ja selle kujunemine Wikileaksi järgses maailmas

Käesoleva uurimistöö eelmised peatükid on käsitlenud poliitilise kommunikatsiooni integreeritumaks muutumist globaliseerual infoajastul koos üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga, samuti wiki-filosoofia laiemat levikut ja Wikileaksi kui selle ühe mõjukaima esindaja väljakutset poliitilisele kommunikatsioonile. Alljärgnev peatükk analüüsib juba sellest tulenevalt poliitiku kuvandi kujunemist Wikileaksi järgses maailmas ning sellega seotud isiksuslikke ja poliitilist kommunikatsiooni puudutavaid eeldusi.

1.3.1. Avaliku elu tegelase varjatud külgede avalikukstulek

Erving Goffman (1959: 17-76) on kirjeldanud sotsiaalseid suhteid kui teatrilava, kus inimesed ise on näitlejad. Sümbolsest toimuvad elu laval üksteise järel näitemängud. Samas võrdleb Goffman inimest lavastajaga, kes võib mängida ükskõik millist rolli oma kommunikatsiooniaktides. Seejuures saavad oluliseks kaks kujundlikku mõistet: *(lava)esine* (ingl *front*) ja *(lava)tagune* (*backstage*). Lavaesisel saab inimene kontrollida, mil viisil ta end esitleb, kuigi ta ei pruugi seda alati teadlikult teha. Lavatagune on piirkond, kus inimene hülgab sotsiaalse esituse või maski.

Omaaegses ajakirjanduses – ja isegi veel raadioetris - võisid avaliku elu tegelased püüda esineda/esitada vaid teatud lavaesist rolli. Fotodel kuvandati “suuri juhte” tuunitud klantspiltidel (Meyrowitz 1985: 273). Elektroonilise meedia võidukäik ja tormiline areng laseb aga üha enam piiluda lava taha. Eesriide tagant tuleb tahes-tahtmatult esile lavatagunegi (ibid 270-271). Meyrowitz (ibid 270-271) leiab, et nii hakkavad barjäärid lavaesise ja lavataguse vahel kaduma, samas tekivad n-ö *kõrvallavad* (*sidestage*), kus piir privaatse ja avaliku elusfääri vahel hägustub. Algselt avaliku elu tegelaste poolt harjumatu väljakutsena tajutud privaatse elusfääri ahenemine on tänaseks muutunud ajakirjanduseetiliseks normiks. Avaliku elu tegelaste eraelu puutumatus pole enam nii kaalukas põhimõte kui avalikkuse kõrgendatud huvi, näiteks poliitikute usaldusväärsuse kaheldavuse puhul. Võrguühiskonna ja sotsiaalmeedia levimise aegu tuleb avaliku elu tegelastel tahes-tahtmatult uute mängureeglite järgi mängida, olles nii või teisiti avalikkuse ees rohkem avali – sunnitult või sundimatult.

24. novembril 1963 sai üldsus tänu televisiooniülekandele esimest korda ajaloos “tunnistajaks” USA presidendi mõrvaloos. Meyrowitz (1985: vii) kirjeldab John Kennedy tulistamist ja sellele järgnenut märgilise tähendusega sündmusena meedia arenguloos. Kümnekond aastat hiljem kujunes *Watergate* juba selgelt avalikkuse ees lahtirullunud meediaskandaaliks. Goldsmith (1974: 2055-2056) leiab, et toonase USA presidendi langemise aegu oli üldsus juba paljuski tunnistajaks suure juhi poliitilise tähe langemisele läbi lavataguse lavaletoomise. Meyrowitz (1985: 296) tõdeb: “Ameeriklasi šokeeris Nixoni katse luurata teiste seljatagust, samas sai avalikkus sellest teada ainuüksi oma esindajate kaudu, kes nuhkisid Nixoni seljatagust.” Telemeedia on aga võimaldanud varjatut lavale tuues ka avalikustamist ühiskonnas võimu haaramiseks ära kasutada. Kollase meedia abil Itaaliat valitsema asunud Silvio Berlusconi pidi siiski lõpuks sellesama kollase meedia surve võimult taanduma, kuna lõppkokkuvõttes sai üldsusel tema lavataguse ja lavaesise rolli konfliktist villand (Han 2011). On selge, et nüüd mõjutab avalikku arvamust juba paljuski internet ning selle kaudu Itaalia peaministri jaoks kontrollimatult levinud info (Mancini 2011). Tulevikule vastu minnes näibki üha enam kujunevat küsimuseks, kui palju mõjutab ja muudab maailma – nii poliitilist kui meediamailma – ülemaailmne võrguühiskond? Vaieldamatult testivad seda ka Wikileaksi taoliselt kogu maailma eest saladuses hoitud võimumängude ja -kuritarvituste avalikustamise juhtumid ning seda võimalikuks tegevad võrgukeskkonnad. Poliitiliste võimukantside esmareaktsioonide valulisus Wikileaksi poolt avalikustatu suhtes näitab, et võrguühiskonnas avardunud infoleviku tegelike võimalustega, mida teoreetiliselt avab Benkler (2011), pole praktiliselt veel harjutud ega arvestatud.

Interneti levikut ja mõju uuriv ning seeläbi kogu maailma muutumist ette ennustav Castells võtab oma raamatus *Communication Power* (2009) tormiliselt areneva võrguühiskonna võimaliku tuleviku kokku järgmiselt. Autonoomne tähendusloome jätkub nüüdisajal vaid sellise avaliku ruumi säilitamisel, mille kommunikatsioonivõrgustikke võimaldab internet ehk vabadusearmastajate vaba loodu. Iseenesest ei saa see olema kerge ülesanne. Võrguühiskonna võimukandjad peaksid vabasse kommunikatsiooni kaasama ka kommerts- ja poliitvõrgustikud kinnistamaks avalikku arvamust ja programmeerimaks kommunikatsiooni ja võimu vahelisi seoseid. Avalik arvamus ise kujuneb aga individuaalsete arvamuste lõimumisel. Teistmoodi mõtlemine paneb tahes-tahtmatult teistmoodi toimima ka kommunikatsiooni võrgustikud (ibid).

Nii ei saa ühegi avaliku elu tegelase - eriti aga poliitiliste hoiakute pidevast teisenemisest sõltuvate poliitikute - kuvand muutumatuna püsida. Veebis levib ühtviisi kontrollimatult nii lavaesine kui lavatagune informatsioon mis tahes persoonist või institutsioonist. Omal ajal Goffmani poolt kirjeldatud lavaesine ja lavatagune maailm on sulandunud tahes-tahtmatult kogu aeg nähtavaks “tõsielusarjaks”. Poliitilise eluteatri tegelaskujude lavataguse ning seal varem varjatud suhete ja isikuomaduste avalikuks muutumine on paratamatus. Avaliku elu tegelaste elus ja tegevuses kaob ära n-ö privaat-tsoon. “Poliitilistel liidritel ei ole enam mingisugust privaatsust,” tõdeb Castells (2009: 248). Kui omal ajal püüdis lavatagusest loori kergitada vaid kollane trükimeedia, hiljem juba rohkem televisioon, siis arenevas võrguühiskonnas hakatakse üha enam eeldama, et lavatagust maailma ei saagi olemas olla. Nii leiavad wiki-filosoofid ja eetikud, et hallid kardinalid ja varjatud poliitilised agendad on iseenesest ebamoraalsed minevikuigandid, mida tulevikus ei tohiks enam aktsepteerida. Assange väidab, et tõe avaldamine on õiglase ühiskonna ja adekvaatse infovahetuse niidumise eeldus (Beckett et al 2012: 26-32). Kõik, kes ja mis teevad poliitikat, peavad võrguühiskonnas muutuma valgust mittekartvaks ehk avalikuks (Torfing 2012: 208-211). Wikileaks poliitikute ja poliitikate läbivalgustamisega sellepärast tegelebki, et võtta võim selle kuritarvitajatelt läbi tõe ilmsikstoomise (Žižek 2011: 403-410). Micah Shifry (2011: 17) tõdeb: “Wikileaks on vaid üks osa palju suuremast muudatusteahelast, mille järgi inimesed ja võimukandjad uuel ajastul üksteisega suhtestuvad – muudatustest, mis on põhimõtteliselt tervislikud avatud ühiskonna arendamise ja tugevdamise seisukohalt. Salatsemine ja info omalehoidmine on kadumas, avatus ja infojagamine on tulekul.” Wikileaks esindab taolises maailmas ühtaegu uut poliitikat ja poliitilise kommunikatsiooni akti, mis omakorda mõjutab nii maailma poliitikat kui ka poliitilise kommunikatsiooni maailma. Küsimuseks jääb vaid poliitikute ja poliitikate kõlbeline integreeritus. Seda küsimust järgnevas alapeatükis käsitletaksegi.

1.3.2. Poliitiku ja poliitilise kommunikatsiooni integriteet (*integrity*)

Globaalse infovõrgustiku ajastul muutub üha olulisemaks poliitikute ja poliitikate ning nende kohta võrgus levi(ta)vate sõnumite integreeritus. Nagu varem viidatud, ei ole täna ega tulevikus enam põhimõtteliselt võimalik midagi avalikkuse eest varjata. Nii saab edaspidi poliitikat teha ja võimul püsida kas ainuüksi jõuga survestamise abil või avalikkuse poolt vaba tahte avaldusena tunnustatud autoriteete järgides. Autoriteedid peavad aga kehastama oma elu ja tegevusega integreeritud tervikut, elu-, mõtte- ja teguviisi ning nende kohta levi(tata)vates sõnumites seesmiselt lõimunud kõlbeliselt terviklikku isiksust ehk *integriteeti*.

Aive Pevkur (2011) käsitleb oma doktoritöös *Professional Ethics: Philosophy and Practice* integriteeti kui keskset mõistet mis tahes kutse-eetikas, kaasa arvatud poliitilises eetikas. Pevkur on selle mõiste eestindanud inglisekeelsest terminist *integrity* ('terviklikkus', 'rikkumatus', 'puutumatus', 'ausus'). Üldiselt viitab integriteet kellelegi või millelegi kindlale, autentsele ja ausameelsele (Dyer 1997: xiv). Ruth Weissbourd Grant (1997: 2) käsitleb integriteeti kompleksse mõistena, mis kirjeldab usaldusväärset isikut, kes on valmis õigesti toimima isegi ennast ohvriks tuues. Selles mõttes vastandub integriteet variserlikkusele kui kahepalgelisusele (ibid: 5). Frédérique E. Six ja Leo W. J. C. Huberts (2008: 80) leiavad, et poliitiku integriteet peab aitama tal oma veendumustele kindlaks jääda vähemalt kolmel tasandil: seaduste järgimisel ja moraalkoodeksitega arvestamisel ning lähtumisel seesmiselt läbitunnetatud väärtustest. Viimast on nimetatud autorite sõnul kõige raskem avalikkusel kontrollida (ibid).

Varem tegelesid lavataguse informatsiooni meediasse lekitamisega peaaesjalikult poliitilised vastased või kollane ajakirjandus. Wikileaksil ja selle sarnastel infolekitamiseks loodud võrgukeskkondadel polevat kuritahtlikku motiivi. Wikifilosoofid ja -praktikud teevad väidetavalt kõike üldise läbipaistvuse suurendamiseks ning varjatud tõe esiletoomiseks, olgu konkreetsete poliitikute või poliitiliste institutsioonide ja võimude tegevuse suhtes. Küsimuse all pole ainuüksi teatud seadusekuulekus või mingite üldtunnustatud moraalkoodeksite järgimine, vaid nimelt teadlik lähtumine seesmiselt omaksvõetud üldinimlikest väärtustest, milleta ei saa tänapäeval enam ükski poliitik poliitikuks sobida. Avalikkus, kes institutsionaalseid autoriteete enam automaatselt ei usalda, kaldub pigemini toetuma liidrite isikuomadustele ja nende parteide aususele, mitte nende programmidele ja väidetele (Edwards et al 1999, Castells 2009: 248). "Kuna poliitikud turundavad

end isikuomadustega, nagu ausus ja integriteet, võivad valijad nende laiduväärset käitumist ära tabades nende suhtes usalduse kaotada,“ leiab (Castells 2009: 250)

Kaasaegse poliitikafilosoofia uurija Jonathan Wolff (2005: 234) kirjutab: “Me ei peaks olema ükskõiksed küsimuse suhtes, mis tüüpi inimesi meie poliitilised institutsioonid kalduvad kujundama. Ühiskond, millel on kalduvus toota armutuid, isekaid ekspluateerijaid, on halvem ühiskonnast, millel on kalduvus kujundada heatahtlikke, altruistlikke, koostöömeelseid inimesi, isegi kui formaalses mõttes võib mõlemat ühiskonda kirjeldada kui õiglast.” Susan Babbitt (1997) leiab, et info vaba kättesaadavus ja selle üle arutlemise võimalus teeb üldsuse võimelisemaks liikuma ja arenema integriteedi suunas, isegi kui integriteet oma ideaalses tähenduses ei ole kunagi saavutatav. Integriteedi probleemi uurinud Charles Dyer (1997: 5) tõdeb: “Me ei usalda poliitikuid, kuna mõned neist (mitte kõik) annavad valituks osutumise nimel ennekuulmatuid lubadusi, mida nad mingil juhul täita ei suuda. Me kõik õpime kiiresti poliitikute lubadusi mitte usaldama.” Taolises maailmas jäädakse ilmselt edaspidigi lubamatut lubama, samas varjama valgustkartvaid isikuomadusi, kavatsusi ja tegusid, olgu poliitikas või ühiskondlikes suhetes. Meyrowitz (1985: 295) kinnitab: “Lavataguse käitumise “tõene sisu” on siiski küsitav ja kujutluslik ning seda kergekäeliselt hukka mõista pole tark. Kõik isikud käituvad vastupidiselt oma lavaesisele rollile. Paljud head arstid, juristid, preestrid, professorid ja presidendid ütlevad ja teevad asju, mis võivad neid viia ebasoosingusse, kui samu ütlusi ja tegusid käsitleda avalike avaldustena.” Siiski on tulevikule vastu minnes üha suurem tõenäosus, et varjatud agendad saavad tahes-tahtmatult ilmsiks. Nõnda vajavad poliitikud üha enam võrguühiskonna toimemehhanismides pädevalt orienteeruvate poliitilise kommunikatsiooni spetsialistide abi arvestamiseks juba ette nii omavahel integreerimata mõtete, sõnade ja tegudega kaasnevaid võimalikke maine- ja poliitilisi kahjustusi kui ka mõtete, sõnade ja tegude kooskõlaga kaasnevat mainekujunduslikku ja poliitilist edu. Globaliseerunud võrguühiskond, eriti poliitikute ja poliitikate edenemisele ebasoodsa infolekke võimalikkus, peaks üha rohkem heidutama variserlikkuse, vale ja võimu kuritarvitamise kiusatusele allumise eest. Paratamatuna ähvardav karistus meediamailmas võiks poliitikamaailmas ära hoida skisofreeniliste poliitiliste isiksuste ja institutsioonide võimulepääsu.

Integrity võib tulevikus olla siiski *in* ja mitte *out* juhul, kui võrguühiskond ja seda mõjutavad kommunikatiivsed suhted tulevad ja aitavad kaasa üleüldisele osalusdemokraatialle kui sotsiaalsele elupraktikale. Vastasel juhul pürgivad netiavaruste üle valitsema poliitilise, äri- ja/või meediavõimu varjatud agendad. Massi-enesekommunikatsioon asendub niši-enesekommunikatsiooniga. Lekkima

hakkavad ainuüksi teatud faktid, lekitamiskõlbulik info või ikkagi kellegi kasuks töötav “tõde”. See aga tähendaks juba globaalset “poliitilise moraali kriisi”, kui kasutada president Toomas Hendrik Ilvese diagnoosi Eesti poliitikute kahepalgelisusele (Ilves 2011). Täna institutsioonide automaatses usaldusväärsuses kahelda julgev ja võrguühiskonnas kasvav põlvkond peab koos wikikogukonnaga sellist arengut takistama, veel enam, looma sellele veendunud integriteedi-usku alternatiivi.

Mis puutub poliitilise kommunikatsiooni võimesse “tuunida” poliitikute nägusid ja tegusid avalikkusele paremini vastuvõetavamaks, siis igasugune “tuunimine” tuleb võrguühiskonnas varem või hiljem nii või teisiti välja. Wikileaks või muud tõelekked teevad poliitiku tegeliku palge ikkagi kõigile nähtavaks ja kritiseeritavaks. Lekitajate vaigistamiskatsed ja jõu kasutamine Assange'i taoliste “tõevabadusvõitlejate” vastu kaasajal enam tulemust ei anna. Seegi saab kohekselt avalikuks ja kisub vaigistajad-survestajad poliitikategemise negatiivsete kangelaste seas kõigi silme ees lavale. Nii peab varem või hiljem muutuma pigem poliitikuks olemine, poliitika tegemine ja poliitiline kommunikatsioon – poliitikute integriteedi ja avalikkusele vastuvõetavate poliitikate integreerimise ja kommunikeerimise vahendajaks. Mida see täpsemalt tähendab, seda antud töö järgnevalt uuribki. Hüpoteesiks on, et Wikileaks on kujunemas kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis toimuvate muudatuste pretsedendiks ja kaasmõjaks maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjate ja poliitikute ausameelsemaks muutmisel. Nagu järgmises alapeatükis tõdetakse, on poliitiline kommunikatsioon jõudnud tulevikule vastu minnes üsnagi otsustava teelahkmeni.

1.3.3. Poliitiline kommunikatsioon tuleviku teelahkmel

Castells loob oma triloogia *The Information Age; Economy, Society, and Culture* lõpus suhteliselt optimistliku tulevikupildi. Ta ütleb, et infoajastul on enneolematu tootmisvõime läbi inimmõistuse. Käeulatuses on unistus sellest, et teadus võib lahendada kõik inimkonna probleemid. Siiski valitseb Castelli arvates suur lõhe tehnoloogilise üliarengu ja sotsiaalse alaarengu vahel. Kuid ta leiab, et pole midagi, mida ei saaks muuta teadliku, ettekavatsetud sotsiaalse tegevuse kaudu, mis on varustatud informatsiooniga ja mida toetab legitiimsus.

Kahjuks ei ole see siiski sugugi kindel tulevikustsenaarium, eriti võttes arvesse globaalset rahvastikukasvu, energiakriisi, ülemaailmseks paisuvaid pingekoldeid ja sõdu, nii või teisiti kogu inimkonda mõjutavaid arenguid. Maailm seisab ka tulevikus teatud teelahkmel. Ajalugu on

näidanud, et üha uuenev tehnoloogia ja info ei ole teinud alati inimesi ja nende taotlusi iseenesest paremaks. McLuhani (1962) "globaalses külas" saadakse nii või teisiti teada, kes on kes ja mis on mis ning mida keegi või miski tegelikult teeb või taotleb. Avalikustamine võib aidata teha paremaid valikuid, kaasa arvatud poliitilisi valikud. Nagu Stephen M. R. Covey oma raamatus *Usalduse kiirus* (2007: 157) tõdeb, „globaalses majandusruumis on läbipaistvus muutumas üha olulisemaks väärtuseks“, samas see „ei tähenda, et sa pead alati oma kaardid lauale panema“, küll „aga seda, et sa oled vajalikus infos ja oma kavatsustes läbipaistev“ (ibid 158). Infoajastu on avalikkuse sellise (poliitika)maailma poole püüdlemiseks ettevalmistanud, wiki-kogukondadest rääkimata. Küsimuseks jääb, kuivõrd on poliitikud ja poliitiline kommunikatsioon valmis sellele kaasa aitama

Kõike eelöeldut arvestades jääb infoajastu poliitilise kommunikatsiooni väljakutseks tulevikus arendada selliseid poliitikuid ja poliitikaid, kes ja mis ehitavad inimelu üles ning integreerivad erinevate kogukondade infovahetust ja usalduslikke suhteid üleilmsel võrgustikuajastul. Nii edendatakse loodetavasti ka rahu ja demokraatiat kui kõikide osapoolte rahulolu tagamise ja inimväärikuse austamise eeltingimuseks olevat ning sidusaid ja jätkusuutlikke usaldussuhteid arendavat elukeskkonda, olgu küsimuse all reaalne või virtuaalne maailm.

2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK, UURIMISKÜSIMUSED JA METODOLOOGIA

Käesoleva bakalaureusetöö *eesmärgiks* on selgitada Wikileaksi fenomeni ja mõju rahvusvahelises poliitilises kommunikatsioonis. Tulenevalt esimeses osas toodud teoreetilistest lähtekohadest ja selle järgi püstitatud hüpoteesist töötati välja uurimisküsimused, millega läheneti metoodiliselt uuritavale materjalile. Järgnev peatükk kirjeldab esmalt uurimisküsimusi, seejärel valimit ja meetodit.

2.1. Uurimisküsimused

Käesolev töö uurib Wikileaksi kui nähtust ja selle vahetut ning võimalikku kaugemat mõju rahvusvahelisele poliitilisele kommunikatsioonile. Kuna tegemist on suhteliselt uudse ja samas laialdase probleematikaga, piirdub käesolev bakalaureusetöö Eesti suurima päevalehe Postimees online-väljaandes avaldatud teemakohaste artiklite ning ekspertintervjuudes väljendatud seisukohtade analüüsimisega.

Uurimisküsimusteks olid:

- Milliseid uusi võimalusi loob Wikileaks poliitilise kommunikatsiooni maailmas?
- Milliseid uusi ohte kujutab Wikileaks poliitilise kommunikatsiooni maailmas?

Töö hüpoteesiks oli, et Wikileaks kujuneb uudseks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis eesmärgiga muuta maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks.

2.2. Meetod ja valim

Wikileaksi ja selle käsitlemist uurides lähtus töö autor kindlast valimist ja meetodist, mida kirjeldatakse alljärgnevates alapeatükkides.

Esmalt analüüsis autor Wikileaksiga seotud temaatikat Eesti suurima päevalehe Postimees online-väljaande kajastuse põhjal. Edasi viis autor läbi rea ekspertintervjuusid, et avardada ettekujutust sellest, kuidas väljendavad ja põhjendavad suhtumist Wikileaksi poliitika ning poliitikat analüüsiva meedia ja poliitilise kommunikatsiooni asjatundjad Eestis.

2.2.1. Postimees.ee online-väljaande kajastus Wikileaksist

Meetod

Käesoleva bakalaureusetöö teema uudsusest ja eripärast lähtuvalt kasutas autor empiirilise materjali uurimiseks meediatekstide kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Kvantitatiivne kontentanalüüs on uurimistehnika kommunikatsiooni eksplitsiitse sisu objektiivseks ja süstemaatiliseks kirjeldamiseks (Berelson 1952, Kalmus 2011 kaudu). Tegemist on vanima, tuntuima ja enim kasutatud sotsiaalteadusliku tekstianalüüsi meetodiga, mille käigus saadakse numbrilised tulemused, mis on hiljem ka kontrollitavad (Kalmus 2011). Kuna Wikileaksi temaatika on uudne ja analüüsi käigus on vajalik esialgsete kategooriate ümbervaatamine ja lisamine, siis sai rakendatud pigem kvalitatiivset kontentanalüüsi, mis on paindlik protseduur sisu kirjeldavate vaatluste ehk “kodeerimis”-otsustuste tegemiseks (George 1959, Kalmus 2011 kaudu). Valitud meetod on piisavalt paindlik, võimaldamaks pöörata tähelepanu tekstile tervikuna, ja tundlik, võimaldamaks tähelepanu pöörata ka vähesagedastele ja unikaalsetele nähtustele tekstis (Kalmus 2011). Valimi koostamiseks tuli siiski kvalitatiivset kontentanalüüsi kasutades lähtuda ka kvantitatiivsetest sammudest - esmalt valiti välja suurem hulk Postimees.ee-s avaldatud tekste, millest seejärel selekteeriti välja olulisem osa põhjalikuma analüüsi tegemiseks.

Analüüsi käigus püüti välja selgitada, kes ja milliseid ohte ja võimalusi Wikileaksiga seoses näeb. Soovitavaks tulemuseks oli ülevaade sellest, milliselt nähakse problemaatikat erinevatelt positsioonidelt. Artiklite põhjal uuriti, milliseid eesmärke ja taotlusi näevad Wikileaksil olevat organisatsiooniga vahetult seotud inimesed ning millised on kõrvaltvaatajate hinnangul Wikileaksi tegevusega seonduvad peamised ohud ja võimalused.

Valitud meetodi puuduseks on, et see ei võimalda tekstide võrdlust täpsetel alustel (Kalmus 2011). Teiseks, valim pole kuigi suur ning üldistatavus on vähene (ibid). Kriitika, et meetodiga kaasneb valikulise tõendusmaterjali kogumise oht (Berelson 1952, Kalmus 2011 kaudu), pole antud töö

iseloomu arvestades väga asjakohane, kuna läbi sai töötatud kogu vaadeldav materjal ning lähema vaatluse alla võeti tekstid, kus esines nii töö hüpoteesi toetavaid kui ka vastustavaid seisukohti. Antud juhul oli oluline tuua esile erinevate seisukohavõtude võrdlus. Nii võib kokkuvõttes öelda, et antud teema iseloomu arvestades ning artiklitest ülevaatliku üldistuse loomiseks osutus kasutatud meetod sobivaks.

Valim

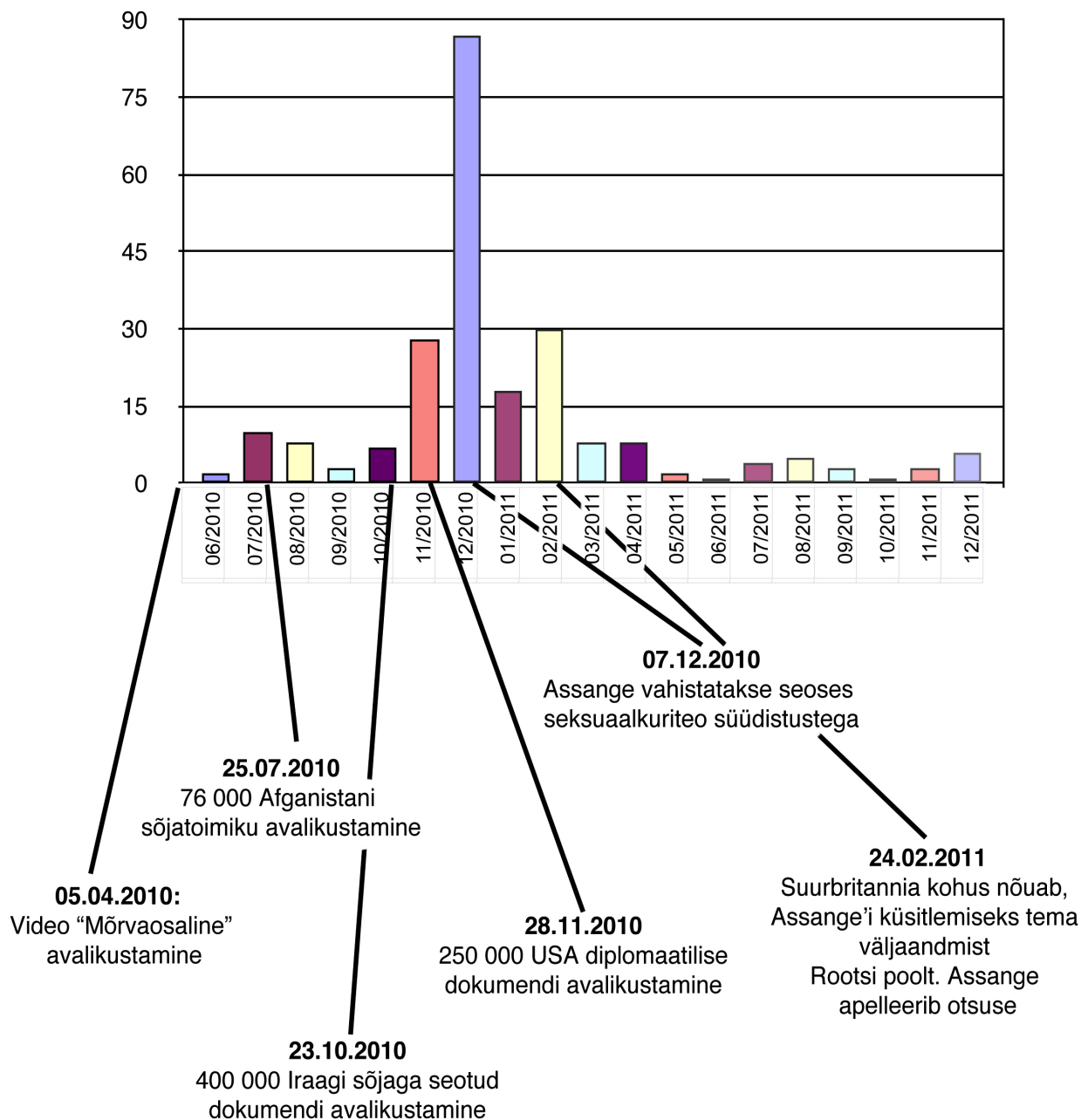
Vaatluse alla võeti artiklid, mis ilmusid alates 2010. aasta 5. aprillist kuni 2011. aasta 31. detsembrini. Valimi ajalise perioodi määratlemisel lähtuti sellest, et 5. aprillil avalikustas Wikileaks “Mõrvaosalise” (Baghdadi) video, mille järel sai organisatsioon rahvusvaheliselt tuntuks. Kuigi Wikileaks alustas oma tegevusega juba 2006. aastal, siis enne nimetatud kuupäeva oli Postimehes ilmunud vaid üks Wikileaksi mainiv artikkel. 2012. aastal ilmunud artikleid ei olnud aga enam võimalik valimisse lisada töö teostamise tähtaegadest kinnipidamise tõttu.

Kokku ilmus Postimees.ee-s valitud perioodil 234 Wikileaksiga seotud artiklit. 70% neist ilmus 250 000 USA diplomaatilise lekke avalikustamise järel vahemikus november 2010 – veebruar 2011 (vt graafik 1 ja tabel 1). Autor luges ja kodeeris kõik artiklid ühtsesse tabelisse, millest põhisõnumist lähtuvalt sai tehtud lõplik valik artiklitest, mida lähemalt uurida (vt kasutatud allikad). Kvalitatiivsest sisuanalüüsist said kõrvale jäetud esiteks artiklid, mille põhiteemaks oli Julian Assange'i personaalne kohtuasi, kuna antud temaatika polnud käesoleva bakalaureusetöö uurimise seisukohast oluline. Selliseid artikleid oli kokku ca 14,5% artiklite koguarvust (kokku 34 artiklit). Teiseks jäid lõplikust valimist kõrvale artiklid konkreetsete Wikileaksi lekituste kohta, sest antud töö raames ei soovitud põhjalikumalt uurida mitte niivõrd Wikileaksi lekituste täpsemat sisu, kuivõrd nende mõju poliitilisele kommunikatsioonile. Selliseid artikleid oli kokku ca 22% (kokku 51 artiklit). Lisaks võis autor esimese selekteerimise järel jätta edasisest analüüsist kõrvale veel ca 25% artiklitest (kokku 58 artiklit), mis puudutasid erinevaid teemasid, nagu Assange'i eluloost avaldatav raamat ja film ning teised Assange'i eraelu puudutavad detailid, Wikileaksi organisatsiooniga seotud rahaasjad, Bradley Manningu kohtuasi jt. Kõik need artiklid andsid aga hea kronoloogilise ülevaate Wikileaksiga seonduvast temaatikast ja andsid taustateadmisi hilisemaks analüüsiks.

Sisulisemat arutelu Wikileaksi olemuse ja selle poolt loodavate võimaluste ja ohtude kohta võis leida 86s artiklis. Nii analüüsiti artikleid, kus tuleb selgemini esile suhtumine Wikileaksi ja

poliitilise kommunikatsiooni võimalikku muutumisse Wikileaksi järgses maailmas. Lisamaterjalina seirati ja kasutati mõningaid Eesti ja välismaistes väljaannetes avaldatud teemakohaseid artikleid, millele Postimees.ee materjalides viidati.

Graafik 1. Postimees.ee-s vahemikus juuni 2010 kuni detsember 2011 Wikileaksi kohta ilmunud artiklite arv kuude lõikes ja Wikileaksiga seotud olulisemad sündmused aastatel 2010-2011

2.2.2. Ekspertintervjuud

Meetod

Otsides vastuseid uurimisküsimustele ning lähtudes eelnevalt läbiviidud meediatekstide kvalitatiivsest sisuanalüüsist saadud tulemustest, otsustas autor pärast Postimees.ee artiklite analüüsi teemasse põhjalikumalt süvenemiseks läbi viia rea ekspertintervjuusid. Sellist tüüpi intervjuudes ei paku intervjuueeritavad erinevalt biograafilistest intervjuudest uurijale huvi mitte niivõrd (terviklike) inimestena, kuivõrd ekspertidena teatud valdkonnas (Laherand 2008). Eesmärgiks oli eelkõige saada pilt sellest, kuidas suhtuvad Wikileaksi sellega otseselt kokku puutuvad isikud. Intervjuud võimaldasid hästi uudset uurimisteemat kirjeldada, püüda seda struktureerida ja mõtestada (Masso 2011). Ekspertintervjuude tugevuseks oli võimalus vältida ebaproduktiivseid teemasid (Laherand 2008).

Intervjuud olid semi-struktureeritud laadi. Vastajatele koostati ühtsed küsimused (vt lisa 1), mille põhjal oleks hiljem võimalik välja tuua vastuste sarnasusi ja erinevusi. Küsimusi ei esitatud kõigis intervjuudes aga täpselt samas järjekorras. Küsimused olid lahtised, intervjuueerija ei andnud ette vastusevariante, et vastajad saaksid vabalt ja aktiivselt positsioonilt küsimustele vastata (Masso 2011). Samuti anti vastajatele vabadus rääkida ja kommenteerida Wikileaksiga seonduvat ka küsimusteväliselt. Nii loobus autor puhtast struktureeritud intervjuu tüübist soovides jätta intervjuueeritavatele võimalust tuua sisse nende jaoks olulisi aspekte, mida küsimused ei suutnud katta. Semi-struktureeritud intervjuu tugevuseks pidas autor seda, et vähestest andmeallikatest saab seda meetodit kasutades rohkelt mitmekülgset informatsiooni. Intervjuusid analüüsis autor vertikaalanalüüsi (*cross-case*) meetodit kasutades. See meetod võimaldab erinevaid juhtumeid hästi kõrvutada ja võrrelda. Nii saadud tulemusi kajastab alljärgnev töö.

Valim

Semi-struktureeritud intervjuude jaoks ekspertide valimisel lähtuti põhimõttest, et vastajate hulgas oleksid esindatud peamised valdkonnad, mis Wikileaksi temaatikaga kokkupuudet omavad. Autori hinnangul olid esindamist vajavateks valdkondadeks: ajakirjandus, mainekujundus, poliitika, diplomaatia. Iga nimetatud valdkonda valis autor esindama ühe või mitu eksperti, kes on uurimistöö temaatikaga seotud oma tööülesannetest lähtuvalt või näidanud üles isiklikku huvi antud teema vastu, võttes sõna ajakirjanduses või sotsiaalmeedias.

Vastajad jagunesid ameti või tegevusvaldkonna järgi järgmistesse gruppidesse:

- Ajakirjanikud (kodeeritud lühendiga „Aja“) – Ajakirjanikud on ühest küljest Wikileaksi tegevuse kõrvaltvaatajad ja kritiseerijad, teisest küljest aga avaldatud materjalidest uudisväärtusliku materjali väljaselekteerijad ja levitajad. Ajakirjanikud kujundavad seda, kuidas ja millest seoses Wikileaksiga seoses räägitakse, mõjutades seeläbi ka laiema avalikkuse arusaamu käsitletavast.
- Analüütikud, konsultandid (kodeeritud lühendiga „PR“) – Sellesse rühma kuuluvad isikud, kes analüüsivad Wikileaksi tegevust kõrvaltvaataja rollist.
- Wikileaksi avaldatud dokumentide keskmes olevad isikud (kodeeritud tähega „Pol“) – Sellesse gruppi kuuluvate esindajate valimisel on lähtutud teadmisest, et Wikileaksi seniavaldatud materjalide keskmes on olnud poliitikud ja diplomaadid.

Kokku on valimis 6 intervjuueeritavat: kaks „Aja“ grupi esindajat, üks „PR“ grupi esindaja ning kolm „Pol“ grupi esindajat. Ükski intervjuueeritav ei palunud jääda anonüümseks, seega on alljärgnevas tabelis (vt tabel 1) toodud välja intervjuueeritavate nimed, tegevusvaldkonnad ja peamine ametikoht intervjuu läbiviimise hetkel. Valimit mõjutas ühest küljest see, et antud teema on küllaltki spetsiifiline ning eksperte on vähe, seega oli valim juba algusest piiratud. Valimit mõjutas ka see, et töö autoril ei olnud võimalik intervjuueerida kõiki inimesi, keda esialgselt plaanitud, kuna nendega polnud võimalik kontakti saada või nad keeldusid intervjuu andmisest. Seega tuli intervjuude läbiviimise protsessi käigus mõned küsitletavad asendada.

Tabel 1. Intervjuueeritavad

Intervjuueeritava nimi	Valdkond	Amet (intervjuu hetkel)	Kuupäev	Kood
Rain Kooli	Ajakirjandus	ERRi uudisteportaali arvamustoimetaja	23.02.2012	Aja1
Sulev Kannike	Diplomaatia	Välisministeeriumi poliitikaküsimuste asekancler	23.02.2012	Pol1
Marko Mikhelson	Poliitika	Riigikogu väliskomisjoni esimees	14.03.2012	Pol2
Daniel Vaarik	Mainekujundus	Poliitikauuringute keskuse Praxis nõukogu esimees	22.03.2012	PR1
Liisa-Ly Pakosta	Poliitika	Riigikogu liige	04.04.2012	Pol3
Liven-Mihkel Kärmas	Ajakirjandus	ERRi toimetaja ja saatejuht	11.04.2012	Aja2

3. POSTIMEES.EE ARTIKLITE PÕHJAL SAADUD TULEMUSED

Käesoleva bakalaureusetöö eelmised osad keskendusid Wikileaksi fenomeni ja mõju uurimisele rahvusvahelise poliitilise kommunikatsiooni arengus ning esiletoodud teoreetilistest lähtekohadest ja selle järgi püstitatud hüpoteesist välja kasvanud uurimisküsimuste põhjal valitud materjali ja meetodika kirjeldamisele. Käesolev osa annab ülevaate Eesti suurima päevalehe online-väljaandes Postimees.ee avaldatud artiklite analüüsist seoses Wikileaksi ja sellega kaasnevate uute ohtude ja võimalustega poliitilises kommunikatsioonis toimuvate edasiste arengute perspektiivis.

3.1. Wikileaksi kuvandamine Postimehes

Postimees.ee online-väljaandes avaldatud Wikileaksiga seotud materjale analüüsides võib tõdeda nelja laadi suhtumist Wikileaksi problemaatikasse: ekstreemselt positiivne ja negatiivne suhtumine ning positiivselt ja negatiivselt kriitiline suhtumine (vt tabel 2). Positiivse suhtumise esindajad näevad Wikileaksi ennekõike uute võimaluste looja ning kujundajana kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni arengus. Negatiivse hoiakuga kriitikud peavad Wikileaksi pigem neid arenguid ohustavaks nähtuseks. Järgnev peatükk annab ülevaate, kes ja millistele väidetele tuginedes antud suhtumisi Postimehe veebiväljaandes on esindanud.

Tabel 2. Wikileaksi suhtumine Postimees.ee-s (2010-2011) avaldatud artiklite põhjal

	Suhtumine	Peamised seisukohavõttud
V Õ I M A L U S I	<i>Ekstreemselt positiivne suhtumine (igal juhul võimalus)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Lekitamine on õigustatud, sest informatsioon on jõud ja tõel pole ainuomanikku Varjatud info avalikkuse ette toomine paljastab isikute/institutsioonide tõelise palge Internet ja seal tegutsevad wiki-filosoofiat toetavad häkkerid ei lase wikikogukonna tegevust peatada
	<i>Positiivselt kriitiline suhtumine (pigem võimalus)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Wikileaks võitleb demokraatlike õiguste ja läbipaistvuse eest Wikileaksil on nn diagnostiline potentsiaal

L O O V O H T U K U J U T A V		<ul style="list-style-type: none"> Wikileaks on abiline neljandale võimule (Wikileaks juhib tähelepanu neile, kel on midagi varjata. Sellest saab tööriist ajakirjanikele, lehed seejuures aga aitavad dokumente toimetada ja mõtestada) Wikileaks ei rajane poliitilistel erahuvidel Isegi kui kogu info ei ole tõene, võib leketest midagi õppida
	<i>Negatiivselt kriitiline suhtumine (pigem ohtlik)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Wikileaksi avaldatud dokumente ei analüüsita alati kriitiliselt ja võetakse kui absoluutset tõde Wikileaksi motiivid ei pruugi olla nii üllad kui väidetakse (Wikileaksi tegevus võib rajaneda hoopis avalikustamisvajadusel ja isiklikul kuulsusesoovil või on Wikileaksi probleem hoopis kunstlikult konstrueeritud, eesmärgiga kallutada inimeste suhtumist meedia kontrollimise poole.) Wikileaksil puudub järelvalve On lekitusi, mis võivad kahjustada avalikke huve Wikileaksis avaldatakse palju ebaolulist informatsiooni (Seda võib põhjustada esiteks kärsitus ning läbimõtlematus, teiseks, et Wikileaksil polegi tõeliselt salajasi dokumente, mida avaldada, sest need on niivõrd hästi kaitstud.) Wikileaksiga võivad kaasneda võimalikud pettused
	<i>Ekstreemselt negatiivne suhtumine (igal juhul ohtlik)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Wikileaksi tegevus on seadusevastane ja tuleb kohe peatada Wikileaksi tegevus võib seada ohtu inimelusid Wikileaksi tuleks käsitleda kui terroristlikku organisatsiooni

3.1.1. Ekstreemselt positiivne ja negatiivne suhtumine

Postimehe veebiväljaandes 2010. ja 2011. aastal avaldatud Wikileaksi teemalisi artikleid analüüsides tuleb esile nii ekstreemselt positiivne kui ka ekstreemselt negatiivne suhtumine

Wikileaksi problemaatikasse. Ekstreemseid seisukohti väljendasid peamiselt need, kelle ülesandeks on kaitsta juba võetud positsioone – ühelt poolt USA võimupoliitika, teiselt poolt wikipoliitika kujundajad. Kuna tegemist on kahe äärmusliku ja suhteliselt enesekriitikavaba hoiakuga, kus Wikileaksiga seonduvaid konkreetsemaid ohte ja võimalusi objektiivsemalt kaaluda ei püüta, siis käsitleb käesolev alapeatükk neid seisukohavõtte üheskoos esitatud vastandpaarina.

Ekstreemselt positiivsete avalduste tegijad püüavad selgeks teha, et Wikileaksi olemasolu on igas mõttes negatiivseks ohuks USA ja rahvusvahelise julgeoleku kaitsmise seisukohalt. Ameerika valitsus on võtnud hoiaku, et Wikileaksi tegevus on selgelt seadusevastane ning seab lisaks ohtu ka USA ja tema liitlaste sõjaväelaste elu ning tegevuse välismissioonidel (Korjus 2010). 29. oktoobril 2010 ilmus Ameerika ajalehes *Chicago Tribune* artikkel „Miks on Julian Assange ikka elus?“, kus avaldatakse pahameelt, et USA ei käitu oma vaenlasega piisavalt konkreetsetl (Goldberg 2010). Sarnast suhtumist on väljendanud mitmed Ameerika poliitikud. Näiteks Hillary Clinton on korduvalt rõhutanud, et USA kodanike huvides on vaja Wikileaks hävitada (Korjus 2010). USA parlamendisaadik Peter King on koguni öelnud, et Wikileaks tuleks kuulutada terroristlikuks organisatsiooniks (USA poliitik... 2010). „See on isegi tõsisem kui füüsiline rünnak ameeriklaste vastu, see on hullem kui sõjaline rünnak,“ lisas ta. Vihaseid väljaütlemisi on tulnud ka Assange'i kui isiku kohta. USA vabariiklane Sarah Palin (2010) on öelnud: „Ta on Ameerika vastu tegutseja, kelle kätel on veri. Miks pole teda jälitatud sama tungival, nagu jälitame Al-Qaeda või Talibani juhte?“

Postimehes on selliseid väljaütlemisi aga kritiseeritud. Näiteks võttis selle kohta sõna Inga Höglund (2010a), kes ütles, et kahtleb, kas Wikileaksi asutaja algatatud diplomaatilise salainfo lekitamine on piisavalt kaalukas põhjus kuulutamaks avalikult, et ta on terrorist ja et Wikileaksi tegevus tuleks iga hinna eest peatada. Nii võib tõdeda, et Postimees ise püüab tasakaalustada ekstreemseid seisukohavõtte alternatiivsete hinnangutega.

Ekstreemselt positiivset seisukohta on väljendanud aga wikipoliitika kujundajad. Nende tegevus on seotud veendumusega, et informatsioon on jõud ja tõel pole ainuomanikku (Lobjakas 2010b). Wikileaksi rajaja Julian Assange'i (2010) arvates on „wiki-lekked“ õigustatud, sest varjatud info avalikkuse ette toomine paljastab isikute/institutsioonide tõelise palge. Wikipoliitika kujundajad on pidanud kokku puutuma ka erinevate tagasilöökidega info lekitamisel ning selle kaitseks on mõeldud viise, kuidas info igal juhul avalikkuseni edastada. Nii näiteks on küberrünnaku olukorras, kus Wikileaksi veebileht võiks kasutajatele kättesaamatuks jääda, lubatud avaldada saladokumendid teistes veebikeskkondades või maailma ajalehtedes (Wikileaksi tabas... 2010). Wikileaksi tegevust

on keeruline netiühiskonnas takistada. Wiki-filosoofiat toetav häkker Jacob Appelbaum kinnitas konverentsil *Hackers On Planet Earth*: „Meid, häkkereid, pole võimalik peatada. Julian Assange'i jahtimine on mõttetu – iga mahalõigatud pea asemel kasvab mitu uut.” (Korjus 2011).

Postimees ja seal sõna saanud asjatundjad ei jaata automaatselt ka Assange'i ja tema kaaskonna väiteid, vaid püüavad neid kriitilise mõtlemise valguses läbi katsuda. Sellest järgmised alapeatükid räägivadki.

3.1.2. Positiivselt kriitiline hoiak

Mitmed Postimees.ee väljaandes avaldatud artiklid kajastavad Wikileaksi suhtes positiivseid, ent samas kriitilisi hoiakuid. Järgnev alapeatükk toob neist esile kaalukamad vaatekohad.

Wikileaks kui demokraatlike õiguste ja läbipaistvuse eest võitleja

Positiivselt kriitilist hoiakut Wikileaksi suhtes on kujundanud esiteks see, et organisatsioon võitleb demokraatlike õiguste ja läbipaistvuse eest. Nii on Wikileaksi nimetatud rahvusvahelise infovälja Robin Hoodiks ja suureks võrdsustajaks (Lobjakas 2010b). Samal eesmärgil avaldasid organisatsioonile toetust Inglismaal Manchesteri ülikoolis õppivad eestlased, kes korraldasid Wikileaksi pooldava protesti. „Me ei kiida heaks tingimata kõike, mida Wikileaks teeb, aga me ei ole nõus selle rämpse ja korruptiivse poliitikaga, mida selle vaigistamiseks kasutatakse,” ütles protesti korraldamisega seotud Manchesteri tudeng Ivo Kund (Eestlased... 2010).

Wikileaksi asutajat Assange'i on nimetatud isegi (heas tähenduses) terroristiks (Filosoof... 2010). Sloveenia päritolu filosoof Slavoj Žižek ütles nimelt: „Oled terrorist samasuguses tähenduses, nagu seda oli India vabaduse ja iseseisvuse eest võidelnud Mahatma Gandhi“ (ibid). Ta lisas, et Gandhi võitles Suurbritannia kolonisatsiooni vastu Indias, Assange aga ühiskonna läbipaistvuse eest.

On ka neid, kes Wikileaksi kui organisatsiooni suhtes kriitiliselt meelestatud, kuid sisuliselt toetavad Wikileaksi visiooni. Selliselt mõtlevad 2010. aasta sügisel Wikileaksist lahkunud, ent varem selle heaks töötanud meeskonnaliikmed, nagu Daniel Schmitt, keda tuntakse teise nimega Daniel Domscheit-Berg (Wikileaksi meeskonna... 2010), kelle lahkumise põhjuseks polnud mitte erimeelsused Wikileaksi olemuse osas, vaid pigem organisatsiooni siseküsimustes. Seda kinnitab Schmitti lubadus, et tema ja temaga koos Assange'i meeskonna hülgevad inimesed jätkavad samas

valdkonnas ning tema hinnangul läheb maailmale vaja tuhandeid Wikileakse (ibid).

Wikileaks kui abiline neljandale võimule

Lekete positiivseks efektiks on peetud ka ajakirjanduse rolli tsementeerimist neljanda võimuna (Lobjakas 2011). „Lehed on aidanud lekitatud toimetada ja mõtestada, samal ajal kui originaalmaterjal on järk-järgult internetis kättesaadav igale huvilisele,” ütles Lobjakas (ibid).

Wikileaks on koondanud tähelepanu neile, kel on midagi varjata (Lobjakas 2010b). Nii satuvad tähelepanu alla need, kes „protesteerivad liiga palju“, näiteks USA administratsioon (mis püüdis ajakirjanikke Washingtonis veenda, et Wikileaksi peamine eesmärk on väärata USA poliitika Afganistanis), aga ka võimud Londonis, Berliinis ja Kabulis (ibid).

Maaailma suurim uudisteajakiri Time on avaldanud arvamust, et Wikileaksist võib saada informatsioonivabaduse seaduse kõrval tähtsaim tööriist uurivale ajakirjanikule (Korjus 2010).

Isegi kui kogu info ei ole tõene, võib leketest midagi õppida

Positiivselt kriitiliselt on suhtunud ka Wikileaksis avaldatavate dokumentide ehtsusse. Postimees ütles oma juhtkirjas, et ehkki alati ei pruugi tegu olla tõega, peegeldavad wiki-materjalid lugejatele seda pilti, mis neist endist raporti koostajatele on jäänud (Juhtkiri: “salastatud”... 2010). „Näiteks kui Eestit puudutav raport leiab, et me suhtume Vene-ohtu peaaegu paranoiliselt, on see küll vaid raporti koostanud ametniku arvamus, kuid samal ajal ka fakt selle kohta, et kõrvaltvaatajale võib jääda meist just selline mulje. Kui see mulje on meie arvates ekslik, on võimalik analüüsida, kas riigi sihte ja huvisid on kommuunikeeritud õigesti ning mida peaks tegema teisiti,” kirjutatakse artiklis (ibid).

Wikileaksi diagnostiline potentsiaal

Ahto Lobjakas (2011) ei arva, et poliitikud peaksid oma tegemisi sajabrotsendiliselt rambivalguses toimetama, sest nii ei jääks midagi järele ei poliitikast ega poliitikutest. Ta leiab aga, et poliitika juhuslikul ja ennustamatul perioodilisel läbivalgustamisel on suur väärtus (ibid, Lobjakas 2010b). „Nagu Vene aja revident, ei jõua ka vikilekked igale poole, valguse totaalset terrorit pole poliitikuil vaja karta, aga ainuüksi väike tervislik hirm teeb imesid. Ennustamatu ja kontrollimatu avalikustamismehhanismi olemasolu loob poliitikute jaoks hädavajaliku heidutusõhkkonna,” ütleb Lobjakas.

Õiglased motiivid

Wikileaksi on süüdistatud erapoolikuses. Kriitiliselt on suhtunud aga sellesse, kas Wikileaks võib üldse poliitilistel erahuvidel rajaneda. Tunnistuseks Wikileaksi poliitilise erahuvi suhtelisest puudumisest on peetud Afganistani materjali - mis tegi Wikileaksist globaalse fenomeni! - lekitamiseelne tutvustamist kolmele suurele väljaandele: *The New York Timesile*, *Guardianile* ja *Der Spiegelile* (Lobjakas 2010b). See kinnitab, et Wikileaks ei aja n-ö „oma asja”.

Postimees.ee online-väljaandes avaldatud artiklites kajastuvad Wikileaksi suhtes lisaks positiivselt kriitilistele hoiakutele ka negatiivselt kriitilised seisukohavõtted. Viimaseid käsitleb järgmine alapeatükk.

3.1.3. Negatiivselt kriitiline hoiak

Paljud Postimees.ee veebiväljaande artiklid peegeldavad Wikileaksi suhtes pigem negatiivset vaadet, mis samas säilitab piisavalt enesekriitilise hoiaku. Järgnev alapeatükk toob nende hulgast välja peamised seisukohad.

Wikileaksi avaldatud dokumente võidakse võtta kui absoluutset tõde

Paradoksaalsel kombel näib levivat arusaam, et ehkki kõik ühtmoodi lekkima kipub, vajab ainult osa informatsioonist üldsuse arvates kriitilist meelt, teine osa oleks justkui garanteeritult tõene (Juhtkiri: „salastatud”... 2010). Ometi on Wikileaksi poolt praeguseks avalikuks tehtud umbes tuhande raporti materjalide hulgas erineva päritoluga ja erineval eesmärgil koostatud dokumente, millest mõne puhul ei tekiks tavaolukorras isegi küsimust, kas tegu on fakti või pelgalt arvamuse avaldusega (ibid).

Wikileaksi motiivid seatakse kahtluse alla

Aeg-ajalt seatakse kahtluse alla Wikileaksi motiivid arvates, et need ei pruugi olla nii üllad kui esmapilgul tundub. On neid, kes leiavad, et Wikileaks on seotud avalikustamisvajaduse ja isikliku kuulsusesooviga. „See ei ole inforüütlike kangelastegu, vaid egotriipp, mis lisaks kuulsusenäljale on kantud võidutsevast paljastamisvajadusest ja anarhismist-nihilismist,” kirjutab kolumnist Mihkel Mutt (2010). Samamoodi kritiseerib Wikileaksi tegutsemist Argo Ideon (2010b), kelle arvates Wikileaksi materjali järk-järguline avaldamine näitab, et tegemist on selge poliitikategemisega.

„Siin pole palju pistmist hüüdlausega „Informatsioon tahab olla vaba!“. Niisugune üleilmse auditooriumiga manipuleerimine ei erine põhimõtteliselt kuidagi võtetest, mida teinekord kasutavad ka lääneriikides suurte ja tähtsate asutuste meediaosakonnad,“ kirjutab Ideon (ibid). Ka Postimehe juhtkirjas avaldati samasugust mõtet: „Sel, et informatsiooni jõudmist avalikkuse ette ei kontrolli mõni ametkond, vaid Wikileaks, pole enam põhimõttelist vahet – info vaba liikumisega ei ole kummalgi juhul tegu” (Juhtkiri: „salastatud”... 2010). Küsitud on veel näiteks, mil määral võib kogu Wikileaksi probleemistik ja teised sarnased probleemid olla kunstlikult konstrueeritud, eesmärgiga kallutada inimeste suhtumist meedia kontrollimise poole? (Erne 2011)

Wikileaksil puudub järelvalve

Üks aspekt, mis eristab Wikileaksi rahvusriiklikust meediast, on tema jurisdiktsioonide-ülesus. Wikileaksi on seetõttu süüdistatud ka igasuguse järelvalve puudumises. Samas on Wikileaks ise pidanud seda pigem heaks kui halvaks. Assange leiab, et Wikileaks pole kusagil kõrgemal seadusest ja et iga problemaatilise riigiga tegeletakse eraldi (Lobjakas 2010b).

On lekitusi, mis võivad kahjustada avalikke huve

On teatav piir, kust alates saladuste kallal näppimine kokkuvõttes kahjustab avalikke huve (Mutt 2010). „Ajakirjanikud ja teised ühiskonna valvekoerad peaksid suutma kodanikena mõnedel juhtudel oma loomupärasele avalikustamisjoovastusele vastu seista. Kujutlegem näiteks, et ajakirjanikule satub pihku „Eesti agentide nimekiri välisriikides” (selle olemasolu on muidugi puhas fiktsioon). Kas ta avaldaks selle oma lehes?” (ibid) Mihkel Mutile tundub, et Wikileaks teeks seda suurima rõõmuga.

Avaldatakse palju ka ebaolulist informatsiooni

Mihkel Mutt (2010) suhtub kriitiliselt massiivselt sorteerimata dokumentide lekitamisse. „Tegemist oleks nagu harimatu vargaga, kes on kahmanud kaasa niihästi väärtuslikku kui väärtusetut ja tahab kogu kraami ühe hooga nurga taga huugama panna. Säärane räpakus ja kärsitus ei lase hästi uskuda maailmaparanduslikke eesmärke,” ütleb ta.

Teiseks, kui juba otsustati teatud osa materjalist siiski tsenseerida, siis võinuks sel puhul ka mõistust kasutada, leiab Argo Ideon (2010b). Üks asi on igasugu tippametnikele ja bürokraatidele nende tegelikke mõtteid avaldades piinlikkust valmistada, teine panna veebi üles loetelu objektidest, mida USA käsitleb maailmas oma julgeolekuhuvide seisukohast olulisena. Ideoni arvates poleks seda

nimekirja tohtinud niisugusel kujul avaldada, kuna erilist ajakirjanduslikku väärtust sel pole, küll aga on teave väärtuslik igapähele, kes tahab tegutseda „põrgumasinade abil”.

Ka Eesti Ekspressi peatoimetaja Priit Hõbemägi on avaldanud arvamust, et Wikileaksi dokumentides ei ole midagi erilist. „USA on tundlike ja väga salajaste dokumentidega äärmiselt hoolikas ning neid ei hoita suurtes andmebaasides nagu Pentagoni oma, kust Wikileaksi lekitatud materjalid pärit on. Nad on kusagil mujal ja seepärast ei saagi oodata väga suuri vapustusi nendest Wikileaksi dokumentidest, mis välja tulid,“ ütles ta saates Vabariigi kodanikud (2011).

Võimalikud pettused

Wikileaksi leketega seoses on kerkinud esile ka pettus-juhtumeid. Vene ajalehe *Soveršenko Sekretno* toimetaja Leonid Velihhov tõi näite juhtumist, kus ta avastas ajakirjas Gruusia kohta võltsitud memode põhjal kirjutatud loo (Ajakiri... 2010). Ka teisigi väljaandeid on süüdistatud Wikileaksi materjalide kohta vale kirjutamises. Nii näiteks on mitu suurt Pakistani ajalehte tunnistanud, et valetasid, kirjutades, nagu oleks USA diplomaatide memodes kirjas, et India valitsus toetab hindu fundamentaliste ja Pakistani islamiste (ibid).

Postimees.ee online-väljaandes avaldatud artiklites kajastavad Wikileaksi suhtes nii negatiivselt kui positiivselt kriitilised hoiakud, mida on lähemalt käsitletud viimastes alapeatükkides. Järgmine peatükk võtab kokku aga samades artiklites peegeldunud seisukohad poliitilise kommunikatsiooni võimaliku muutumise suhtes Wikileaksi järgses maailmas.

3.2. Poliitilise kommunikatsiooni muutumisest Wikileaksi järgses maailmas postimehe artiklite põhjal

Postimees.ee online-väljaandes avaldatud Wikileaksiga seotud materjalide analüüs toob välja, mitte ainuüksi eri laadi suhtumisi Wikileaksi problemaatikasse, millest andis ülevaate eelmine peatükk, vaid ka poliitilise kommunikatsiooni võimalikku muutumist ennustavaid seisukohavõtte Wikileaksi järgses maailmas. Viimasest annab ülevaate alljärgnev peatükk.

Kas Wikileaks on midagi olemuslikult uut?

Wikileaksiga seoses on tõstatatud küsimus, kas maailm on astumas uude teabe avalikustamise ajajärku? Ajakirjanik Abdul Turay (2010) kirjutab, et sageli võrreldakse Wikileaksi esimese

failijagamisprogrammi Napsteriga, mis juhatas sisse failijagamisajajärgu ning seepärast kinnitatakse, et nüüd on tegemist uue avalikustamisajajärguga, kus ei avalikustata ainult diplomaatilisi, vaid ka ärisaladusi. Turay leiab, et Wikileaks on seotud teatud mõtteviisiga, mida kinnitavad teisedki Wikileaksi kõrvale tekkinud sarnased veebilehed. Ta lisab, et Wikileaksi on teinud võimalikuks tahe, kuid praegu on veel liiga vara öelda, kas see tahe jääb püsima ning milline võiks olla Wikileaksi mõju 5 või 10 aasta pärast (ibid).

Ahto Lobjakas (2010b) leiab, et tehnoloogia, võimalused ja motivatsioon võrreldavaid lekkeid ekspluateerida on olnud olemas kõigil tõsiseltvõetavail meediaorganisatsioonidel, kuid Julian Assange on olnud karismaatiline liider, kes on suutnud anda oma ettevõtmisele globaalsed mastaabid.

On aga neid, kes on Wikileaksi uudsuses ja pöördelisuses täiesti veendunud. „Wikileaks ei ole väikekodanlik ajakirjandus, vaid märgatavalt radikaalsem. Julian ja ta kaaslased mitte ainult ei rikkunud meediareegleid, vaid muutis seda, kuidas reegleid rikutakse,” ütles filosoof Slavoj Žižek (Filosoof... 2011).

Kõik võib avalikuks tulla

Tartu Ülikooli politoloog Rein Toomla ütleb, et Wikileaksi saladokumentide avaldamine on jõuline signaal poliitikutele, et kõik võib kunagi avalikuks tulla (Lobjakas 2011). „Väga palju arvati, et on olemas riigisaladused või diplomaatiline protokoll, millest ei räägita. Poliitikud peavad aga arvestama, et kõik võib tulla avalikuks. Ei pruugi, aga võib,” lisab ta. Ka Iivi Anna Masso ütleb, et milleski ei saa enam kindel olla, et see jääb privaatseks, sest tehnilised vahendid kõige registreerimiseks on olemas ja teoreetiline võimalus seda kõikidele näidata (Aavik et al 2010). Ahto Lobjakas ilmestab sama ideed järgmiselt: „Kasvasin üles Mustamäel üheksandal korrusel, kus mu eraelu oli hoopis teisiti näha kui neil, kes elasid esimesel korrusel. Nüüd elame kõik esimesel korrusel” (ibid). Kokkuvõtlikult muudab Wikileaks poliitilist kommunikatsiooni sellises suunas nagu ütleb Mihkel Mutt: „Tuleb elada nii, et kõik, mis sa mõtled, on avalik” (ibid).

Sarnast fenomeni on paralleelselt Eesti Päevalehes kommenteerinud Külli-Riin Tigasson (2010): „Maailm, kus ei saa olla privaatset, jagatud saladusi, võib muutuda maailmaks, kus enam ei julgeta rääkida tõtt.”

Puudub kontroll oma isiku ja/või institutsiooni kuvandamise üle

Ahto Lobjakas arutleb, kuivõrd saab Wikileaksi järgses maailmas keegi kontrollida oma isiku ja/või institutsiooni kuvandamist: „Küsimus on kontrolli kadumises selle üle, kuidas oma persooni kujundada. See on aga valgustuslikult just see, mida me hindame – kujundada endast see, kes me tahame olla.” (Aavik et al 2010)

Wikileaksi maailmas tulevad esile vastuolud selle vahel, mida ameeriklased pressikonverentsil fotograafide ja telekaamerate ees räägivad ja mis toimub suletud uste taga (Vosman 2010d). Diplomaatide vaba keelekasutus ja valmidus edastada ministeeriumisse kuulujutte on *Der Spiegel*i hinnangul seotud usuga, et nende kirjutised jäävad 25 aastaks kalevi alla (ibid).

Wikileaksi memod on tõstatanud küsimuse, kuidas üldse saab õigustada demokraatlike riikide poolt kordasaadetud kurja, mida oma *status quo* säilitamise nimel sageli tehakse (Meikar 2011). Fakt on, et kellestki või millestki ametliku kuvandi loomine või kujundamine peab edaspidi üha enam arvestama salakatete eemaldamise võimalikkusega.

Otsene mõju poliitikale

Wikileaksil võib olla vahetu või kaudsem mõju ka võimusuhetele või isegi võimuvahetusele. On väidetud, et Tuneesias oli tegu esimese Wikileaksi poolt põhjustatud revolutsiooniga. Kuigi see võib kõlada liialdusena, ei saa salata, et Julian Assange'i tegevusel oli Tuneesia võimuvahetuses suur roll (Vosman 2011b).

Viimased kaks peatükki on analüüsinud Postimees.ee veebiväljaandes avaldatud Wikileaksiga seotud materjale, tuues esile nii eri laadi suhtumisi Wikileaksi problemaatikasse kui ka poliitilise kommunikatsiooni võimalikku muutumisse Wikileaksi järgses maailmas. Järgmised peatükid annavad ülevaate sellest, kuidas suhtuvad Wikileaksi ajakirjanduse, mainekujunduse, poliitika ja diplomaatia eksperdid Eestis. Töö lõpuosas arutletakse ja üldistatakse eelnevast tulenevalt olulisemaid järeldusi poliitilise kommunikatsiooni edasiste arengute kohta nn „postwiki“ maailmas.

4. INTERVJUUDE TULEMUSED

Kui eelmises osas analüüsisiti Postimees.ee veebiväljaandes avaldatud materjale, mis seotud Wikileaksiga, siis käesolev osa annab ülevaate Eesti ajakirjanduse, mainekujunduse, poliitika ja diplomaatia ekspertide intervjuueerimisel väljendatud arvamusedest seoses Wikileaksi problemaatika ja sellest lähtuvate võimalike muudatustega poliitilise kommunikatsiooni maailmas.

4.1. Wikileaksi loodud võimaluste ja ohtude iseloomustus ekspert hinnangute järgi

Käesolevasse peatükki on koondatud ekspertintervjuudes väljatoodud võimalused ja ohud, mis on tekkinud kaasaegses poliitikamaailmas ja poliitilises kommunikatsioonis seoses Wikileaksi ja sellesarnaste lekituskeskkondade tegevusega, käsitledes esmalt võimalusi ja seejärel ohte.

4.1.1. Ekspertarvamused Wikileaksi loodud võimaluste suhtes

Eesti ekspertidega läbiviidud intervjuud võimaldavad teha järgmisi üldistusi Wikileaksi loodud võimaluste kohta poliitikamaailmas üldisemalt ja poliitilises kommunikatsioonis konkreetsemalt.

Meedia rolli muutumine

Wikileaksiga seotud küsimustes usutletud ajakirjandusekspertide seas toodi esile tõdemus, et „*kõigepealt muudab see ju meediat ennast*“ (Aja1). Klassikaliselt on meedia olnud n-ö „väravavalvur“ ehk otsustanud, milline materjal pääseb avalikkuse ette ja milline mitte. Wikileaksi sarnaste lekituskeskkondade levikul ja mõjul hakkab meedia aga tõenäoliselt muutuma üha vabamalt kättesaadava info võimendajaks ja selekteerijaks.

„Kel on juurdepääs mingitpidi sensitiivsele infole, võib nendega ühendust võtta, võib seda informatsiooni jagada. Ja põhimõtteliselt minnakse seda jagades ju mööda klassikalisest ajakirjandusest või klassikalisest meediast. Meedia saab seda alles tagantjärele teada. (...) Selles mõttes muudab see tegelikult meedia positsiooni. Ja kuigi Wikileaks on teinud meediaga koostööd (viimase suurema lekituse eel lepiti kokku ju teatud väljaannetega maailmas, et nendega jagatakse materjali, et nendega jagatakse ette, nad saavad

natukene seda läbi töötada), siis sellest hoolimata on (...) Wikileaks selles mõttes nagu sõltumatu, et ta on sundinud sellest mugavustsoonist välja nii poliitikud kui ka meedia oma lekitustega.“ (Aja1)

Kus suunas ja kuidas täpsemalt lekituskeskkondade ja meedia vaheline koostöö või pingeväli edasi areneb, näitab tulevik. Ülemaailmsel infomerel orienteerumiseks vajavad inimesed ilmselt ikkagi mitte ainult infotootjaid, vaid ka seda pädevalt selekteerivaid ja analüüsivaid professionaale. Nii võib oletada Wikileaksi taoliste lekituskeskkondade ja seda reflekteeriva ajakirjanduse sümbiootilist edasiarenemist.

Allikakaitsega infokeskkond

Wikileaksi lekitatud info abil on „teatud mõttes maailma parandatud“ (Aja1). Nii on tekkinud maailmaparanduskeskkond, kus „inimesed, kes lekitavad midagi lootuses, et see siis levib maailmas, teevad seda heade kavatsustega ja mõttega maailma parandada või enda arvates korrigeerida midagi, mis korrigeerimist vajab“ (Aja1). See annab omakorda teistele julgust jagada tundlikku informatsiooni, pakkudes samal ajal inimestele hädavajalikku allikakaitset:

„Kui üks või kaks sellist operatsiooni õnnestuvad, siis võib-olla julgustab ka teisi inimesi, kes selle tundliku informatsiooniga kokku puutuvad või midagi enda süsteemis, olgu see siis mõni valitsusamet või mis iganes, näevad, et see, et miski logiseb või miski on kahtlane ja kui Wikileaksil õnnestub veel neid kui allikaid piisavalt kaitsta, siis on see ju selles mõttes tore, et maailmast saab lõppkokkuvõttes parem paik.“ (Aja1)

Kuivõrd suudab Wikileaks globaalsetes infolahingutes inimese jaoks turvalist allikakaitset pakkuda, sõltub tõenäoliselt paljuski sellest, kui massiliselt hakatakse taolisi lekituskeskkondi elumuutva info jagamiseks kasutama ja missugused tagajärjed on sellega kaasnevatel kohtu- ja seadusloome protsessidel konkreetsete isikute, internetivabaduse ja globaalmeediat puudutava õigusruumi suhtes.

Võimalus jälgida valitsuse tegevust

Üks küsitletud analüütikutest (PR1) kinnitas, et Wikielaks loob riikide valitsuste ja avalikkuse vahel vastastikuse kontrollimise mehhanismi:

„Hea asi on see, millest ma olen varem kirjutanud ka, et kui valitsused, saavad inimesi nagunii päris võimsamalt jälgida kui vanasti, siis Wikileaksi sarnased asjad annavad nagu justkui vastuvõimaluse jälgida ka valitsust.“ (PR1)

Avalikkuse, eriti rahvusvahelise avalikkuse kontrolli all peab end nii või teisiti distsiplineerima iga valitsus ning tsiviilkontrollile alluvad militaarstruktuurid on demokraatlikumalt talitsetumad.

Ajakirjanduse võimekuse piire ületav andmekaeve

Poliitikat ja poliitilist kommunikatsiooni analüüsiv intervjuueritu (PR1) tõdes, et Wikileaks loob võimaluse teostada inimhulki kaasates ulatuslikku andmekaevet, milleks klassikaline ajakirjandus poleks olnud suuteline.

„Ega manipulatsioon ei kao kuhugi, aga samas on mõned uued väga huvitavad võimalused tulnud, mida siis kirjeldab kõige paremini Guardiani projekt, kus Briti parlamendisaadikute kuludokumendid pandi võrku ja siis paluti lugejatel neid ka hakata läbi lugema. See on üks näide, mis on sarnane nagu Wikileaksile. Ma ei tea, kust need dokumendid tulid, kas nad tulid Wikileaksi kaudu või nad tulid otse, aga siit me jõuame hästi huvitava võimaluseni, et ka Wikileaks on üles ehitatud teisiti kui tavaline meedia. Ta on üles ehitatud nii, et sa lähed sinna ise tuhnima põhimõtteliselt... Kui tuhanded inimesed tuhnivad info sees ja otsivad sealt välja huvitavaid tükikesi, on see mõnes mõttes nagu huvitav osa rahvaajakirjandusest.“ (PR1)

Kui kirjeldatud massilist infotöötlust hakkab samas toetama vastav tehnoloogia, võib Wikileaks muutuda enneolematult tõhusaks teabetöötluste kesk- ja kogukonnaks:

„See on kindlasti üks võimalus, et Wikileaks paneb sulle lihtsalt otsinguvõimaluse kuskile arhiivi ja siis inimesed hakkavad ise otsima, mis nad sealt üles saavad leida. Guardiani dokumentidest leiti väga palju huvitavaid asju. Siis inimene vist põhimõtteliselt märkis ära, et näe, siin on huvitav koht. Ja siis ajakirjanik sai pärast minna vaatama. Muidu nad ei oleks jõudnud niisuguse kiirusega kõiki neid dokumente läbi lugeda.“ (PR1)

Sarnaselt arheoloogilistele kaevamistele, kus korraga töötavad üksteise kõrval nii tippspetsialistid kui ka oma ala meistrid, sellid, õpipoisid, tekib ka veebipõhise andmekaeve praktika:

„Hästi huvitav suund sihuke - andmekaevamine koos. Selle nimi ongi andmekaeve siis, et koos lugejatega ja asjade mõtestamine koos lugejatega. On üks asi, mida ka kindlasti Wikileaks tõi, (...) et sai ise minna nagu kaasa aitama selle avalikustamisele, sest nad ise ei jõua ju ka kuskil neid asju läbi lugeda.“ (PR1)

Globaalne wikilekkekogukond suudaks nõnda hea tahtmise korral läbi närida mis tahes poliitiliselt tundliku info ja raporteerida selle tulemustest kogu maailma avalikkusele kiiremini kui keegi teine samas üldse midagi varjata või tõkestada suudaks.

Infovõimendus

Intervjueeritavate arvates võib põhimõtteliselt olla internetiavarustes miljoneid delikaatseid dokumente, mis ei satu aga kunagi avalikkuse tähelepanu alla (Aja2). Assange'i turundusvõimekus aitas tal aga Wikileaksi ülesriputatud materjalide kohta infot võimendada, luues senise poliitilise

kommunikatsooni rutiini lõpetanud lumepalliefekti (Aja2).

„Wikileaks võiks olla üks miljonitest blogidest, kus edastatakse mingisugust informatsiooni, mida mitte keegi ei jälgi, või ütlemegi, mida võib-olla jälgitakse, aga nad ei saavuta siis sellist kriitilist massi, üks ju, sellist tähelepanumassi, mis neil juhtus. Oli see, et nad said paar hitti nii-öelda. (...) Tänu sellele, et need materjalid olid nagu sellised väga intrigeerivad ja Assange mängis oma kaardid nii PR-i kui ka suhtekorralduse kui sihukse meedia natukene manipuluatsiooni mõttes õigesti, siis ta suutis alguses taha tuua mitmed maailma mainekamad väljaanded, kes tegid temaga alguses koostööd, mis on ju kõnekas tõsiasi.“ (Aja2)

Selgub, et ainuüksi teatud tundlikkuseastmega materjalide internetti riputamist ei piisa, vaja on ka suhtekorraldajate ja turundajate oskuslikku tegevust ning klassikalise meedia tähelepanu, seega (ka poliitilise) kommunikatsioonimaailma sünergilist vastasmõju haaramaks (veebi)avalikkust ning mõjutamiseks poliitilist tegelikkust. Wikileaks on näidanud, et see ongi põhimõtteliselt võimalik.

Informatsiooni liikumisvabadus

Igapäevaselt ametliku poliitilise kommunikatsiooniga tegelev kõrge riigiametnik (Pol1) tõdes, et Wikileaks on loonud võimaluse tõstatada küsimus infovabadusest kaasaegses maailmas:

„On kasulik, et seda teemat tuulutatakse, info kättesaadavust ka regulaarselt ja selleks Wikileaks aitab kaasa.“
(Pol1)

Inimõiguslik veendumus info otsimise, hankimise ja levitamise vabadusest „igasuguste abinõudega ja riigipiirist sõltumata“ muutub uusi tehnoloogilisi abivahendeid ja globaalseid infokandjate võrgustikke edasiarendavas maailmas aina aktuaalsemaks temaks.

Ei midagi uut

Käesolevas uurimistöös intervjuueeritud poliitilise kommunikatsiooni ekspertide seas oli neidki (Pol1, Pol3), kes suhtusid Wikileaksi kriitiliselt ja leidsid, et see ei ole loonud ega loo tulevikuski mingeid uusi võimalusi. Samas põhjendati seda väidet pigem võimaliku poliitilise kommunikatsiooni ohutegurite kasvuga (Pol1). Kuna iga asjaga võib põhimõtteliselt riigile või selle huvidele kahju tekitada, saab ka iga asja - näiteks informatsiooni - relvana käsitseda, käsitleda, käsitada (Pol1).

„No ta ei loo mingeid võimalusi, tegelikult pannakse toime sigadusi. No mina olen diplomaat ja pealegi julgeolekuvaldkonnaga tegelev diplomaat. Meie vaatepunkt on ju kitsas. Iga asi, mis võib tekitada kahju riigile või riigi huvile, on relv. Ja relvad - ja väga paljud - vähemalt diplomaadi jaoks. Kogu see vaidlus Wikileaksi ümber sarnaneb vaidlusega, vähemalt Ameerika Ühendriikides, relvade kättesaadavuse ja relvaloa

vajalikkusega. Alati on neid, kes ütlevad, et kõik relvad peavad kõigile kättesaadavad olema, ja alati on neid, kes ütlevad, et üldse kõik peavad ära korjama. Ja avalik debatt igas ühiskonnas viib selle kuhugi keskele kokku. Meie jaoks on info relv, kui see saab kahju tekitada. Üheski kodus ega üheski ühiskonnas ei ripu relvad päris niimoodi tänaval, et igäüks võib tulistada. Ja selle tühjas nõue, et kõik info peab kõigile olema kättesaadav, võrdub meie jaoks sellega. Meie jaoks see on absurd.“ (Pol1)

Tõdeti sedagi, et kuna poliitikaga tegelevate inimeste jaoks on Wikileaks poolt avaldatud info juba üldjoontes niigi teadaolev, siis ei saa Wikileaks ka paradigmaatiliselt midagi uut pakkuda (Pol3).

„Jälle pean teile pettumuse valmistama – minu hinnangul ei tekita see sisuliselt mitte mingeid uusi võimalusi. Teoorias võib tekitada uusi rünnakumeetodeid ja uusi meediasõjatandreid, spinniplatvorme vms. Eks poliitikas sees töötavad inimesed ju üldiselt teavad, mis toimub ja mida keegi arvab. Harvadel kordadel on üllatusi. (...) Ka mõned niinimetatud šokeerivad uudised olid siseringi inimestele ilmselt ju teada.“ (Pol3)

Nii võib kokkuvõttes tõdeda, et mitte kõik ekspertidena usutletud, eriti Eesti ametliku välispoliitika ja diplomaatia eest vastutavad võimupoliitilise kommunikatsiooni spetsialistid, ei näinud Wikileaksis uusi võimalusi ja väljakutseid poliitilise kommunikatsiooni ja selle edasiarendamise suhtes nüüdisaja maailmas. Teised panid tähele ja nimetasid samal ajal hulgaliselt uusi võimalusi, nagu meedia rolli muutumine, allikakaitsega infokeskkond, võimalus jälgida valitsuse tegevust, ajakirjanduse võimekuse piire ületav andmekaeve, informatsiooni võimendamine ja liikumisvabadus. Kõigi nimetatud võimaluste juures nähti samas ka mitmeid ohte, mida Wikileaks endaga võib kaasa tuua ja millest tuleb juttu järgnevalt.

4.1.2. Ekspertarvamused Wikileaks loodud ohtude suhtes

Ekspertidega tehtud intervjuud osutavad lisaks eelnevalt kirjeldatud võimalustele ka võimalikele ohtudele, mis seoses Wikileaksiga poliitikamaailmale üldisemalt ja poliitilisele kommunikatsioonile konkreetselt kaasneda võivad.

Ebapiisav allikakaitse

Kui Wikileaks või sarnased lekituskeskkonnad ei suuda tagada oma allikatele piisavat kaitset, muutub infolekitamine varem või hiljem teatud inimestele või kogukondadele ohtlikuks (Aja1).

„Kes siis lekitavad, nende jaoks isiklikult on muidugi kõige suurem oht see, et neid ei suudeta kaitsta kui allikaid ja neid tabavad repressioonid, nagu me maailmas oleme ka näinud juba. Kui need tuvastatakse lekke allikatena, eriti, kui tegemist on militaarsüsteemi või ütleme Ühendriikides riigikaitsega kuidagi või

riigisaladustega kokkupuutuvate inimestega, siis neid võivad väga-väga pikad vanglakaristused oodata. Selles mõttes ohud ei ole üldse mitte väiksed.“ (Aja1)

Selgub, et seesama tunnus, mida ühelt poolt võidi nimetada võimaluseks, tähendab teiselt poolt ühtlasi tuntavat ohutegurit. Samas ei pruugi teine ajakirjandusekspert ebapiisavas allikakaitses sugugi nii suurt ohtu märgata:

„Aga kui me hakkame päeva lõpuks mõtlema, siis mina ei tea, et keegi peale Bradley Manningu reaalselt karistada oleks saanud, eksju.“ (Aja2)

Nii võib oletada, et ebapiisava allikakaitse täheldamine ohuna võib sõltuda nii konkreetsest vaatlejast kui ka vaadeldava olukorra spetsiifikast.

Avaldatud info hakkab kahjustama kolmandaid isikuid

Ekspertintervjuus tõdeti, et Wikileaksis avaldatud info võib hakata kahjustama ka kolmandaid isikuid, kes ei puutu infosse ega selle lekitamisse (Aja1).

„Võib olla sellist informatsiooni, mis kahjustab hoopis kolmandaid isikuid. Noh, klassikalised näited Iraagi puhul või Afganistani puhul. Inimeste konkreetseid nimesid, kes on okupatsioonivägedega koostööd teinud Kui need avaldada - ja ma kujutan ette, et näiteks ka Al-Qaeda on suhteliselt palju aega ja ressursi selleks, et Wikileaksi dokumente läbi käia - ja kui nemad avastavad sealt nende arvates hävitamist väärt inimesi, siis need tagajärjed võivad nagu vägagi traagilised olla.“ (Aja1)

On tõsiseks poliitilise kommunikatsiooni eetika *prima facie* küsimuseks, kuivõrd oluline on kaitsta adekvaatse info avalikustamisega terveid riike ja riikidevahelisi suhteid ning nende saatusega seotud rahvamaasse ja kuivõrd konkreetseid isikuid või inimrühmi, keda taolise informatsiooni avaldamine võiks personaalselt ohtu seada. Sõltuvalt eksperdist võivad antud hinnangud erineda.

Ebaõiged motiivid

Kui lekitatakse või avaldatakse teatud infomaterjali mitte niivõrd puhtast soovist “maailma parandada”, kuivõrd teatud agendaga poliitilistel või julgeolekupoliitilistel kaalutlustel, võib Wikileaks muutuda ka ohuteguriks inimeste, rahvaste, riikide ja rahvusvahelises julgeolekus (Aja1).

„Poliitilises maailmas, kus asjad ei ole tihtipeale päris sellised, nagu need paistavad, võib hakata Wikileaksi kasutama lihtsalt konkurentidevastase materjali levitamiseks, näiliselt sõltumatu või näiliselt apoliitilise allika saadetuna, aga tegelikult on see lihtsalt mingi järjekordne spinn, mis maskeeritakse süütuks Wikileaksi lekkeks, aga ühesõnaga, et lekkes saavad väga kindla suuniluse, kindla sisu, ja et leketel on hoopis kas poliitilised või julgeolekupoliitilised kaalutlused või neid hakatakse suunama ja planeerima spetsiaalselt.“ (Aja1)

Wikileaks ei muuda maailma avatumaks, vaid suletumaks

Üks ekspert arvas (Pol2), et maailm muutub Wikileaksi tegevuse tagajärjel pigem suletumaks, mitte avatumaks:

„Ma tean juba praegu, et näiteks Ühendriikide välisministeeriumis on oluliselt muudetud seda, kes kus ligi pääseb mingitele dokumentidele, et ega see ei muuda asju avalikumaks, vaid vastupidi. Tegelikult need, kelle silmad ei peaks sellist asja tegelikult nägema, ka diplomaatilised dokumendid paraku on sellised, mis ei kuulu n-ö avalikustamisele per se, et see viib võib-olla natukene teises suunas neid, et inimesed võib-olla, noh, kuna tegemist on kübermaailma ja küberruumis kättesaadava informatsiooniga, siis see võib-olla mõjutab ka laiemalt seda, kuidas informatsiooni küberruumis kaitstakse või kuidas tuleks kaitsta.“ (Pol2)

On loogiline, et taolist arvamust avaldab nimelt diplomaatilise suhtluse ekspert, keda võimalikud lekitamised otsesemalt puudutavad. Nagu varem tõdetud, võivad institutsioonid, keda teatud infolekked kahjustavad, end lekkimise eest rohkem kaitsta. Totalitaarsed režiimid tegelevad info monopoliseerimise või varjamisega. Demokraatia eeldus on avatud suhtlemine ja infovahetus ning isiku- ja valimisvabadus. Paljugi sõltub tulevik sellest, kui avatuks võib maailm üldiselt muutuda.

Kallutatud hoiakuga info lekitamine

Mõni ekspert (Pol2, PR1) arvas, et Wikileaksis avaldatud materjalid võivad olla teadlikult kallutatud hoiakuga ja nõnda lekitatud või siis ajendatud mingist kättemaksust ja negatiivsete tunnete õhutamise soovist (Pol2, PR1).

„Igasugune informatsioon, mis on varastatud informatsioon, on varastatud informatsioon ja Wikileaksi puhul see on seondunud nii varguse kui ka kättemaksuga, et ajendanud on negatiivsed tunded. (...) Töötatud ei ole niivõrd selle nimel, et me rohkem toimiksime mingisuguses läbinähtavas, läbipaistvas või avatud keskkonnas, vaid et tegelikult minu arvates siin on vastutustunne ja selline ka täiesti otseses mõttes vargusele ahvatlemine on nagu segi aetud.“ (Pol2)

„Probleem on siin selles, et seda, mis ilmub Wikileaksis, on ka võimalik manipuleerida ja sealt hakkab tekkima nagu hästi palju probleeme.“ (PR1)

On selge, et avalikkuse manipuleerimine kallutatud informatsiooniga on ebaeetiline. Poliitilist demagoogiat ei tohiks lubada endale ei riigid ega wikilekkekogukonnad.

Vaba info levik ohustab institutsioonide legitiimsust

Üks analüütik (PR1) kinnitas, et vaba info levik võib ohustada ka institutsioonide legitiimsust:

„Põhimõtteliselt ikkagi õõnestavad hästi kõvasti institutsioonide jalgealust, et mõnes mõttes institutsioonid, mis on suutnud jätta endast mulje, et nad on nagu paremad kui keskmiselt inimesed on, muutuvad korraga naeruväärseks, sest tuleb välja, et nende juhid on samasugused inimesed, nagu kõik teised, ja see hakkab õõnestama seda legitiimsust. No just need meilid, mis näiteks näitavad, et mingi tippjuht on kuskil pidu pannud või hakkavad välja tulema sellised väikesed asjad või siis, et mingi, noh, sihuksed inimlikud rumalused ja asjad. Ja, noh, ma arvan, et vanasti poliitika põhines usul, et poliitik, hoolimata sellest, et on nagu probleemseid poliitikuid, et siis ikkagi usuti, et mõni inimene on nagu teistest kuidagi üle või ta on moraalselt kõrgemal tasemel. Nüüd on see täieliku rünnaku all. (...) Ega keegi ei olegi meist ju tegelikult üliinimene, kõik on inimesed ja võib-olla see tähendab seda, et midagi olulist tuleb muuta kogu selles poliitikas.“ (PR1)

Millele antud analüütik vihjab, on juba esimeses peatükis väljatoodud integriteedi vajadus poliitilise kommunikatsiooni taga. Mida lõhestunum või kahepalgelisem on poliitik ja poliitiline kommunikatsioon, seda õõnsam on seesmiselt ka poliitiline institutsioon, mida antud poliitik või poliitiline kommunikatsioon esindab.

Lekkehirm võtab memodelt informatiivsuse

Üks poliitilise kommunikatsiooni eksperdina intervjuueeritu (Pol3) tõdes, et ametkondlikuks kasutamiseks mõeldud memode informatiivsus võib langeda, kui hakatakse kartma, et nendes kirjutatu võib Wikileaksis või sarnastes lekituskeskkondades avalikuks tulla.

„Näiteks erinevate ametkondlike või siseringi memode koostamisel on senimaani pandud rõhku sisulisele poolele, informatiivsusele. Pean seda kahetsusväärseks, et nüüd on hakatud ka väga väikse ringi kirjatöodes sõnu märksa hoolikamalt valida – väheneb infoajastul nii vajalik tegeliku info levik ja samas, olgem ausad, last but not least, muutuvad need kirjatööd ka oluliselt igavamaks lugeda ja vähem värvikamaks. Millest on ju tegelikult kahju.“ (Pol3)

Nii võib kaht alapeatükki kokku võttes tõdeda, et ekspertintervjuud tõid välja hulga võimalusi ja ohte, mida Wikileaks on juba loonud või veelgi luua võib. Uute võimalustena toodi esile meedia rolli muutumist, allikakaitsega infokeskkonda, võimalust jälgida valitsuse tegevust, ajakirjanduse võimekuse piire ületavat andmekaevet, informatsiooni võimendamist ja liikumisvabadust. Ohtudena nimetati ebapiisavat allikakaitset, avaldatud info kahjustavat mõju kolmandatele isikutele, lekitamise ebaõigeid motiive, maailma muutumist suletumaks, kallutatud hoiakuga info lekitamist, vaba info leviku ohtu institutsioonide legitiimsusele ning ametkondlike memode informatiivsuse langemist. Samas näitasid usutlused, et sõltuvalt ametist võivad erinevad eksperdid kalduda rõhutama pigem võimalusi (nagu ajakirjanikud, analüütikud) või ohte (nagu diplomaadid, poliitikud). Järgmine peatükk toob sarnaseid tendentse esile ka positiivse ja negatiivse suhtumise

kujundamisel Wikileaksi.

4.2. Positiivse ja negatiivse Wikileaksi suhtumise iseloomustus eksperthinnangute järgi

Käesolev alapeatükk võtab kokku uurimistöö käigus läbiviidud ekspertintervjuudes väljapakutud rühmad ja hoiakud, kus on tõenäosus positiivseks või negatiivseks suhtumiseks Wikileaksi. Eesti ajakirjanduse, mainekujunduse, poliitika ja poliitilise kommunikatsiooni ala ekspertide arvamusalaldusi alljärgnevalt ära tuues ja kommenteerides üldistatakse esmalt seda, kes ja miks suhtuvad ekspertide nägemuse kohaselt Wikileaksi temaatikasse positiivselt, ja teisalt seda, kes ja miks suhtuvalt negatiivselt.

4.2.1. Ekspertarvamused positiivse Wikileaksi suhtumise ja selle põhjenduste kohta

Alljärgnev annab ülevaate selles, millised isikud või rühmad ja mis põhjusel suhtuvad küsitletud ekspertide arvates Wikileaksi positiivselt.

Ajakirjanikud

Eesti ekspertide arvates on Wikileaks esmajoonel positiivselt vastu võetud meedia (PR1), eriti kirjutavate ajakirjanike poolt (Aja2), „*kelle jaoks on tegemist tänuväärse materjaliga*“ (Aja1), kuna seeläbi „*jooksevad osad artiklid nüüd kergemini lauale kätte*“ (Pol3).

„Igasugused tegelased, kellele meeldib nihvatud asju lugeda ja sealt mingisuguseid sensatsioone välja kirjutada või arvata, et seal on midagi peidus.“ (Pol2)

Samas tõdeti, et teatud lekked tekitasid ka ajakirjanikes veidi ajakirjanduseetilist poleemikat küsimuses, „*kas nii valimatult oleks pidanud avalikustama kõike ja kas selline suurte infomassiivide avalikustamine on eetiliselt kõige õigem*“ (Aja1). Siiski leiti, et professionaalne ajakirjanduslik ja avalik huvi kaalub antud olukorras võimalikud ajakirjanduseetilised probleemid üles:

„Ajakirjanik on alati ju õnnelik, kui talle lükatakse meele tutes kogustes informatsiooni ette.“ (Aja1)

„Ma arvan, et ajakirjanike suhtumine Wikileaksi on üldises plaanis positiivne, et see on ikkagi toonud palju leiba lauale nendele inimestele ja aidanud paljastada mitmeid sigadusi, mis on toime pandud.“ (Aja2)

Viimane tsitaat näitab, et ajakirjanike positiivses suhtumises Wikileaksi võivad põimuda nii ajakirjanike ja meedia erihuvid kui ka avalikud huvid.

Olemasoleva poliitilise süsteemi või valitseva võimu vastustajad

Inimesed ja rühmitused, kes ei toeta või vastustavad olemasolevat poliitilist süsteemi või valitsevat võimu, on seda avalikult kriitilisse valgusesse asetava Wikileaksi suhtes positiivselt meelestatud, leiavad Eesti meedia- ja poliitilise kommunikatsiooni eksperdid (PR1).

„Kes ei taha olla või kes tunnevad, et nad ei ole osa sellest üldisest poliitilisest süsteemist, vaid pigem tahaks kas midagi uut või midagi teistsugust, noh, tihtipeale on nad ka samal ajal kodanikuühiskonna aktivistid või ükskõik mis moodi uue aja liikumiste aktivistid. Nad võivad okupeerida Wall Streeti, nad võivad ka mõnes kodukandi MTÜ-s tegutseda, aga neid ühendab võib-olla just selline maailmaparandamissoov ja teisalt soov ja valmidus siis kasutada selleks ebatraditsioonilisi kanaleid.“ (Aja1)

„Teine grupp - anarhistid - on ju natuke riigi vastu. On võimalik, et motivatsioon ja kõik, mis tuleb riigist, on kuradist ja seetõttu liialt selline alguses riigilt dünaamiidi sisepätsamine või saladuse levitamine on nagu ingliskestele.“ (Pol1)

„Kindlasti on ka hästi õnnelikud ja suhtuvad positiivselt kõik need inimesed, kelle jaoks valitsus - kõikide riikide valitsused - ongi üks suur paha koll ja kes lähtuvad sellest, et valitsused kogu aeg nagunii keedavad midagi kusagil kokku ja kelle hinnangul tulekski valitsuste salaplaane, mis neil kindlasti on olemas, võimalikult suurel hulgal paljastada...“ (Aja1)

Samas tunnistatakse taoliste arvamusalalduste spekulatiivset iseloomu, mis võib osutuda ebaõigeks:

„Võimalik, et selle üle tunnevad rõõmu need inimesed, kes üldiselt on mis tahes võimu ja võimuinstitutsioonide suhtes skeptilised või anarhistlikuma hoiakuga ja kellele igasugune – nende arust ilmselt „õõnestamine“ – rõõmu pakub. Aga see on ainult spekulatsioon ja võimalik, et täiesti ebaõiglane.“ (Pol3)

On selge, et kõik kodanikuaktivistid pole opositsionäärid ning olemasoleva poliitilise süsteemi vastustajad anarhistid. Nii ei saa ekspertide arvates ka kõigile neile riputada Wikileaksi toetaja silti.

Vandenõuteoreetikud

Üks intervjueeritud meediaekspertidest (Aja1) leidis, et Wikileaks ja seal avaldatu osutub heaks materjaliks nn vandenõuteoreetikutele, kes leiavad seeläbi avaldatus alust oma hüpoteeside kinnitamiseks:

„Äärmus on siis muidugi kõikvõimalikud vandenõuteoreetikud, kelle jaoks on see maailm koht, kus valitseb kas rahvusvahelise raha või juutide või kelle tahes suur maailmavallutamise ja inimeste orjastamise salaplaan, et noh nemad on see kõige äärmuslikum osa sellest ja kõige väiksem osa sellest nähtuses.” (Aja1)

Teised eksperdid vandenõulasi ja vandenõuteoreetikuid ei maininud.

Inforevolutsiooni pooldajad

Globaalsele infoajastule omaselt tõdeti Wikileaksi suhtes positiivselt häälestunud grupina neid inimesi, rühmitusi ja kogukondi, kes olles veendunud, et info on võim, tahavad näha ülemaailmses veebivõrgustikus ja selle kaudu vabalt levi(tata)vas infos ka sõnumit võimuhete muutumisest tuleviku perspektiivis (Aja1, Pol1).

„Kes ei nõustu mängima selliste traditsiooniliste poliitiliste või ka ajakirjanduslike reeglite kohaselt, kes haistavad praeguse aja internetimaailmas sellist teatud rahvavõimu uut tulemist, et kes tahes võib avalikustada mida tahes ja kõigil on selle juurde vaba pääs, ühesõnaga teatud mõttes inforevolutsiooni pooldajad.” (Aja1)

Nii leiti, et need, „kes arvavad põhimõtteliselt, et info kui niisugune peab olema kättesaadav” (Pol1), tervitavad Wikileaksi võidukäiku kui „teatud rahvavõimu uut tulemist“ (Aja1), mis varasemas inimajaloos pole vastava tehnoloogia puudumise tõttu võimalikuks osutunud, nüüdisaegses infotehnoloogilises maailmas aga iseenesestmõistetavaks peab saama.

Diplomaadid ja luureorganisatsioonid

Üks poliitikamaailma ekspertidest (Pol2) selgitas, et Wikileaks pakub tänuväärset materjali ka diplomaatidele ja luureorganisatsioonidele, kelle jaoks aitavad avalikku inforuumi lekkinud faktid teiste riikide ning nende diplomaatilise, militaarse või luurealase tegevuse kohta panna kokku suuremat pilti aimamaks või ennetamaks huvipakkuvate riikide ja riikidevaheliste ühenduste võimalikke maailmapoliitilisi strateegiaid või taktikaid:

„Väga suure huviga loevad igasugused luureorganisatsioonid, kellele siiani ei ole võib-olla kätte sattunud, selle järgi on võimalik igasuguseid huvitavaid profile tekitada.” (Pol2)

„Seda on võimalik jälgida, kuidas on üks või teine riik (...) diplomaatiline teenistus. On seal ameeriklased, kuidas nad kirjeldavad olukordi, mis on nende jaoks olulised, mis ei ole olulised ja nii edasi.“ (Pol2)

Teiselt poolt on loomulik, et needsamad diplomaadid ja luureorganisatsioonid, kes võivad teiste kohta Wikileaksi kaudu hankida huvipakkuvat teavet, kaitsevad kiivalt omaenda siseringis liikuvat informatsiooni. Nii tekitas Wikileaks „mini-tsunaami“ eelkõige diplomaatilises meres ja sellega piirnevate maade kallastel. Seetõttu ei pruugi Wikileaks osutada diplomaatidele ja luureorganisatsioonidele just kõige mugavamaks infolekitaajaks. Usutlused tõid selle esile ka rahvusvaheliselt negatiivset suhtumist põhjustava faktorina Wikileaksi puhul.

Teised riigid

Üks intervjuueeritud analüütikutest (PR1) leidis, et Wikileaks muutub tahes-tahtmatult riikidevahelise äratagemise vahendiks, kus lühiajalises plaanis võidakse konkurentide mainet kahjustada, teatud suhteid mõjutada või poliitikaid kallutada.

„Riikidevahelises suhtlemises kindlasti on selline asi olemas, et on isegi mingisugused infooperatsioonid, kus üks riik nagu tahab teist nõrgestada näiteks, et on nagu kindlasti hea meel, kui näiteks mingisuguse selle riigi valitsuse kohta tuleb Wikileaksis mingi pakk asju välja. No muidugi mõistavad, et see on oht ka neile, aga noh niimoodi lühikeses plaanis on see neile nagu võit, nii et seal on palju võitjaid.“ (PR1)

Samas on selge, et Wikileaks võib muuta riikidevahelist konkurentsivõitlust mainekujunduse, poliitilise kommunikatsiooni ja poliitikategemise kui niisuguse alal ka pikemas plaanis. Seda antud juhul küll ei käsitletud, ent on puudutatud läbiviidud intervjuudes ning meediatekstide ja teaduskirjanduse analüüsis mujal laiemalt. Ülalolevas toodi ekspertintervjuudest välja nimelt need rühmad ja hoiakud, kus on Wikileaksi suhtunud positiivses võtmes, olgu selleks ajakirjandus, olemasoleva(te) poliitilis(te) süsteemi(de) ja valitseva(te) võimu(de) vastustajad, vandenõuteoreetikud, inforevolutsiooni pooldajad, diplomaadid, luureorganisatsioonid ning riigid, kes võivad teiste riikide kohta lekitatud informatsioonist vahetut kasu lõigata. Järgnevalt tuuakse ekspertintervjuude järgi välja rühmad ja hoiakud, kus ja mille tõttu on suhtumine Wikileaksi osutunud pigem negatiivseks.

4.2.2. Ekspertarvamused negatiivse Wikileaksi suhtumise ja selle põhjenduste kohta

Kui eelnevalt toodi esile ekspertintervjuudes väljendatud aramusavaldused nende rühmade ja hoiakute kohta, kus kujunenud positiivne Wikileaksi suhtumine, siis järgnevalt keskendutakse ekspertide kommentaaridele selle kohta, kes ja miks võivad suhtuda Wikileaksi negatiivselt.

Infolekkest kahjustatud või ohustatud valitsused ning jõustruktuurid

Need, kelle kohta on Wikileaks avaldanud tundlikku või otseselt kahjustavat informatsiooni, näiteks inimõigusi eiranud valitsused ja jõustruktuurid, taunivad ekspertide (Aja1, Aja2, Pol1, Pol2) arvates nii salajase info lekitamist kui ka Wikileaksi ja selle taolist tegevust üldiselt. Nii ütlesid eksperdid, et eelkõige suhtuvad Wikileaksi negatiivselt need, kellele „*varba peale astutakse*“ (Aja1) kui nende kohta materjale avalikkuse ette tuuakse. Negatiivset suhtumist tekitab see, et „*väga palju nende nõ sisemist kõõgipoolt on sellega [materjalide avaldamisega] nagu välja tiritud*“ (Pol2). Sama olukorda võrdles üks ekspert (Pol1) politseinikult relva varastamisega - „*kõige vihasem on see konstaabel, kelle relv läks ja kes nüüd selle eest vastutab.*“. Nii võtavad need, „*kelle saladusi seal paljastatakse*“ (Aja2), alastikistult Wikileaksi suhtes ründava hoiaku, näiteks Iraagi ja Afganistani sõja kohta sadu tuhandeid saladokumente avalikustada aidanud ning sellega USA riigi julgeoleku ja liitlastega koostööd teinud inimeste turvalisuse ohtu seadnud Bradley Manningu suhtes, keda ähvardab sõjaväekohtus süüdimõistmisel vaenlase abistamise eest eluaegne vanglakaristus (Wikileaksi arvatavale... 2012), siis liitlasteks neile saavad või end iseseisvalt võimaliku lekkeohu eest kaitsma hakkavad teisedki riigid ning jõustruktuurid (Aja1).

Infolekkest ohustatud inimesed

Üks meediaekspert (Aja1), tundes ajakirjandusliku allikakaitse olulisust, tõi välja ka võimaliku ohu nende suhtes, keda infolekkes esmalt Wikileaksis, sealt edasi juba ajakirjanduses ja avalikkuse ees isikuliselt puudutavad:

„Inimesed, keda võimalikud lekked ka realselt võiksid ohustada ühel või teisel moel. Alates siis süütust Afganistani kooliõpetajast, kes on otsustanud oma perele pisut lisaraha teenida, olles tõlgiks liitlasvägedele, ja lõpetades ehtsate luurajatega, keda puudutavat informatsiooni võib seal ka liikuda. Ühesõnaga inimesed, keda see otseselt ohustab.“ (Aja1)

On selge, et taoliselt ohustatud inimesed, kasvõi Carl Bildt (Laugen 2012), suhtuvad Wikileaksi

negatiivselt, kuna neid isiklikult puudutav infoleke võib ähvardada nende mainet, julgeolekut või anda alust rünnakuteks nende isikute ja/või lähedaste elu, kuvandi, suhete ja vara vastu.

Assange'i isiku suhtes vastumeelsed

Wikileaks negatiivse hoiakuga isikute ringis toodi välja „ka need, kellele võib-olla ei meeldi Assange isikuna“ (Aja1). Taoliselt subjektiivne hinnang võib olla mõjutatav erinevatest faktoritest:

„Seal [Wikileaksis] on taandunud see nagu ka osaliselt selliseks persooni küsimuseks, et Assange'i persoon ei ole sugugi [meeldiv], teda peetakse Bambiks ja teda peetakse eneseimettejaks... Wikileaksist rääkides ma kujutan ette, et sellesse suhtuvad negatiivselt ka need, kellele võib-olla ei meeldi Assange isikuna. Ja seda me näeme kasvõi sellest, et selleks, et see Assange'i isiklik kuvand ei hakkaks häirima lekitamistegevust, ongi ju osa inimesi irdunud Wikileaksist ja on moodustanud siis neid muid omi lekitamislehekülgi.“ (Aja1)

Nagu poliitikute mainekujundus, nii võib ka Assange'i isiklik kuvand sõltuda tema lähemas suheteringis kui ka avalikkuse ees mitmesugustest objektiivselt ja/või subjektiivselt määratletud mõjuritest. Nii on ta osutunud haavatavaks ka oma eraelu ja poliitiliste vastasseisude pingeväljas (Hiietamm 2010, Ideon 2012).

Riigiametnikud ja võimukandjad

Wikileaks on ekspertide (Pol3, PR1) arvates negatiivne suurus ka erinevatele riigiametnikele, kelle ülesanne on teatud informatsiooni koguda, konfidentsiaalselt hoida, kasutada, edastada. Juba lekitamisvõimalus kui niisugune tekitab neile tahes-tahtmatult ebameeldivusi, kuna tuleb teadvustada või muuta varem väljakujunenud, ent nüüdselt ohustatud töökorraldust ja -harjumusi.

„Ongi igasugused inimesed, kelle eesmärk on seda infot hoida, kes tunnevad ennast ebakindlalt, kellel ei ole võimalust samaga vastata niiõelda, tihti peale ametnikud, näiteks, (kel) väga raske kohanduda. Põhimõtteliselt on ju juhtunud see asi, et sa võid teha kõike nii, nagu sa vanasti tegid, aga tagajärg on täiesti teistsugune. Kaheksakümnendatel sa võisid olla kindel, et mingi memo jääb ikka suure tõenäosusega sul nagu salajasse. Siis täna on täpselt vastupidi, et võid suure tõenäosusega kindel olla, et see lekib ükspäev välja.“ (PR1)

Selliselt arutledes leiti, et „negatiivne suhtumine oleks ilmselt ootuspärane diplomaatilist etiketti ja üldisemalt inimlikku viisakust väärtustavatele inimestele“ (Pol3), aga ka üldisemalt neile, kes on võimu juures (PR1).

„Alati on need, kes on juba mingis mõttes võimul, sellise muutuse suhtes kindlasti nagu pessimistlikumad, sest see ohustab nende positsioone rohkem, nende jaoks on seal vähem võita. Noh, nad juba on võimul.“ (PR1)

Ühe eksperdi (PR1) psühholoogiline tõdemus, „*et see on alati nii*“ nendega, kes võimu kannavad ja täide viivad, osutab üsna subjektiivsetele teguritele, mis võivad teatud riigiametnikke või võimu teostajaid panna Wikileaksi negatiivselt suhtuma, kuna nimelt nemad on võimaliku kriitika ja vajalike muudatuste suhtes iseenesest kõige ettevaatlikumad.

Ajakirjandus

Kui uurimistöö käigus küsitletud ajakirjanikud tõid Wikileaksi puhul üldjoontes esile positiivseid hoiakuid, siis üks intervjueeritud poliitika analüütikutest (PR1) põhjendas ka sellega tahes- tahtmatult kaasnenud negatiivseid aspekte, isegi teatud ajakirjanduseetilisi sisekonflikte:

„Ma arvan muidugi, et ajakirjanduses on ka nagu kahetine probleem selles mõttes, et (...) ajakirjandus jooksis n-ö Wikileaksi sabas mingis mõttes. Ta küll oli väga vajalik Wikileaksi tekstide mõtestamisel, aga samal ajal ta ei suutnud kuidagi olla operatiivne, et ta nagu korjas justkui mingisuguseid leivapurukesi, mida Wikileaks nagu maha kallas ja siis jooksid ajakirjanikud selle kallale. (...) Ja siis nad proovisid nagu jätta muljet, et see materjal on väheväärtuslik ja nad otsivad sealt välja ainult väärtusliku. Aga tegelikult nad läksid selles mõttes nagu konflikti selle uue loogikaga, et inimesed saavad ise ka väga hästi Wikileaksis otsimas käia ja siis tekibki see arhiiv ise ja nagu väärtus ja samal ajal muidugi nad teevad ka Wikileaksiga koostööd, kuna on tõsi see, et ajakirjanik suudab tõesti otsida välja, kuna see on tema töö huvitavamaid asju. See on mitmetasandiline, aga mõnes mõttes ajakirjandus oli nagu ehmunud, et niisugune asi juhtus ja samas ta tegi koostööd.“ (PR1)

On selge, et taoliste professionaalsete ja eetiliste dilemmadega tuleb toime tulla mitte ainuüksi ajakirjanikel ja meediatööstusel, vaid ka Wikileaksil ja selle ideoloogil Assange'il. Eetikas tuntud *prima facie* põhimõttest lähtuvalt tuleks kahe kõlbelise kohustuse üheaegse järgimise võimatuks muutumise olukorras valida kõrgem kõlbeline kohustus. Kui ajakirjanike jaoks tähendab see kutse-eetiliselt pädeva kaalutlemise vajadust avalike ja riiklike huvide vahel, siis Wikileaks on eelistanud infosulus ja suletud suhemaailmas elamisele avatud maailma. Kuna teatud infoga kaasneb teatud võim, on tõe avalikustamisega loodetud võtta võim selle kuritarvitajatelt ning pakkuda ebaõiglasele poliitika- ja sõjategevusele alternatiivi globaalse õiglusemõõtmega avalikustamispoliitika ja rahu näol (Assange 2012). Sellega on Wikileaks leidnud nii pooldajaid kui vaenlasi ning pälvinud nii positiivset tagasisidet kui ka negatiivset kriitikat. Kui ajakirjandus, olemasoleva(te) poliitilis(t)e süsteemi(de) ja valitseva(te) võimu(de) vastustajad, vandenõuteoreetikud, inforevolutsiooni pooldajad ning teiste riikide tegevuse kohta lekitatud informatsioonist kasulõikavad diplomaadid, luureorganisatsioonid ja riigid võivad Wikileaksi positiivselt hinnata, siis infolekkest kahjustatud või ohustatud valitsused, jõustruktuurid, inimesed, riigiametnikud ja võimukandjad ning Assange'i isiku ja tegevuse suhtes vastumeelsust tundvad grupid ja meedia võivad ilmutada Wikileaksi suhtes

negatiivseid hoiakuid. Käesolev peatükk on koondanud sellekohaseid kommentaare Eesti ajakirjanduse, mainekujunduse, diplomaatilise poliitika ja poliitilise kommunikatsiooni ala ekspertidelt. Järgmine peatükk annab ülevaate ekspertintervjuudes väljendatud arusaamistest selle kohta, kas ja mis põhjustel võiks Wikileaks suurendada demokraatlikkust ja avalikustamist või hoopis autoritaarsust ja tsensuuri.

4.3. Wikileaks – demokraatlikkuse ja avalikustamise või autoritaarsuse ja tsensuuri mõjutegur

Käesolevasse alapeatükki on koondatud ekspertintervjuudes esitatud seisukohad selle suhtes, kas ja mis põhjustel võib Wikileaks suurendada demokraatlikkust ja avalikustamist või hoopis autoritaarsust ja tsensuuri.

Võimalikud mõlemad arengusuunad

Valdavalt ei andnud küsitletud eksperdid ühest vastust, kas Wikileaksi tegevuse mõjul võiks suurened demokraatlikkus ja avalikustamine või toimuda pigem autoritaarsuse ja tsensuure kasv. Öeldi, et kuigi *“olemuslikult peaks ta demokraatiat suurendama”* (Aja1), siis on võimalikud arengud mõlemas suunas. *“Mõlemad impulsid on olemas ja kas üks võidab või teine, seda mina ei oska öelda täna, ma lihtsalt ütlen, et nad kindlasti madistavad lähiaastatel võimsalt omavahel, need suunad,”* kinnitas üks eksperte (PR1). Mitu spetsialisti (Aja1, Pol1, PR1) mõõnis, et tähtis roll on valitsuste reaktsioonidel ning erinevates riikides võivad arengud olla erisugused. Nii toodi välja kaks võimalikku arengusuunda: lepitakse lekitamislehekülgede olemasoluga ja muututakse läbipaistvamaks või püütakse juba eos võimalused lekitamiseks võimalikult nullilähedaseks viia.

“Demokraatlikust vaatevinklist hea valitsus valib selle esimese mooduse ja muudab ennast nii läbipaistvaks, et põhimõtteliselt saladusi enam peaaegu et ei ole ja halb valitsus demokraatia seisukohalt teeb nii, et keerab kraanid kinni ja püüab siis represseerida kõiki neid, kes vähegi võiksid olla kõikvõimalike Wikileaksidega vähegi kokkupuutes ja nii edasi ja nii edasi.” (Aja1)

Samas nimetati sedagi, et need valitsused, keda me oleme lugenud demokraatlikeks, ei pruugi selles suunas edasi liikuda, ja vastupidi:

“Mõnedes riikides kindlasti autoritaarsus suureneb ja suureneb ta sellistes riikides, mida me oleme pidanud demokraatlikeks ja ka Eestis ma arvan ikkagi üritatakse leida võimalusi, kuidas seadustega ikkagi kitsendada

võimalusi, noh ütleme info't vabalt lasta liikvele. Samal ajal on vastupidised jõud, kes ütlevad, et seda ei tohi takistada, et see info ikkagi kuulub rahvale ja nende vahel käib võitlus ja me ei tea kumb võidab nagu selles mõttes ja oluline osa on siin tehnoloogial endal, et noh teatud mõttes ei ole võimalik mingit asja tänases internetis kinni hoida ja siis kas keegi suudab selle tänase interneti ümber kujundada nii et seal oleks võimalik rohkem asju kinni hoida või siis kujundab ikkagi internet ümber inimesed ja no ma ütlen, et kes täna võimul on, sellel on kindlalt selline autoritaarne refleks, et ta tahaks kinni panna seda asja.” (PR1)

Wikileaks tegevuse osas üldiselt kriitiliselt suhtuv ja sealsete dokumentide avalikustamist üldiselt kriminaalkuriteona käsitletud ekspert (Pol1) kinnitas, et *“debatt, mille Wikileaks tegevus esile kutsus, see suurendab demokraatiat.”* Kuivõrd on selle tulemuseks suurem avalikustamine või suurem suletus, sõltub konkreetsest riigist:

„Ma arvan, et Ameerika Ühendriikides see kindlasti ei suurenda avalikustamist, vaid Pentagon ja riigiasutused varjavad oma saladusi veelgi rohkem, nii tehnoloogiliselt kui psühholoogiliselt. Siis see ei aita. Aga teistes ühiskondades ja võib-olla Eestis see soodustas demokraatiat. Aga see ei tähenda, et Wikileaks ise soodustas. See konkreetne aktsioon oli kahtlemata jama.” (Pol1)

Üks ajakirjandusekspert (Aja2) tõi välja, et demokraatlikkuse seisukohast positiivne on see, et teatud kuritegeliku info avalikustulekul on võimalik neid inimesi vastutusele võtta, kuid see võib omakorda kaasa tuua teatud vastureaktsiooni, mis viib suletuse suunas:

“Teoreetiliselt vähemasti on võimalik neid USA sõdureid, kes seal iraaklasi maha lasid eksju, vastutusele võtta, aga muidugi pikemas perspektiivis kindlasti on võimupositsioonil tegelasi, kes õppides sellest Wikileaks juhtumist, püüavad mingeid vastusamme astuda eksju, et panna nüüd ekstra garantiisid peale või luua mingisuguseid uusi seadusi või piiranguid, et need materjalid kindlasti kunagi uuesti ei lekiks, et selles mõttes võib see kaasa tuua sellise vastureaktsiooni.” (Aja2)

Seejuures rõhutati sedagi, et kuigi tõe avalikustamine viib lõpuks suletuse suunas, on tõe avalikustamine siiski õige samm:

“Aga kui me nüüd küsime näiteks niiviisi, et isegi kui me nägime ette sellist vastureaktsiooni, et tulevikus keeratakse kruvid seetõttu veel rohkem kinni, et kas me oleks pidanud need materjalid siis jätma avalikustamata, et noh nii ka ei saa, ehk siis see ei ole nagu selles mõttes täppisteadus kunagi, et mis see endaga täpselt kaasa toob, aga see üldine nagu väga fundamentaalne point on see, et ükskõik kui valus, siis tõde on ikkagi parem kui vale eksju, et jah näiteks esimesel hetkel inimestel on ebameeldiv kuulda, et Andrus Veerpalu on dopingupatustaja võib-olla eksju, aga noh pikas perspektiivis eeldatavasti see puhastab eksju, kuna tema jäi vahele, siis ei tulnud järgmised, kes kasutasid dopingut ja ei olnud veel suuremat jama.” (Aja2)

Üks ajakirjandusekspert (Aja1) avaldas mõtte, et avalikustamisele kaasaaitavat mõju võib vähendada see, kui suurte infomasside avaldamise tagajärjel muutub rahvas tuimaks.

“Mingil hetkel ületatakse teatud selline väsimus, tekib selline sõjaväsimuse sündroom, et rahvas ei taha kuulda enam sellest. Rahvas tahab oma hea valitsemise illusioonidest kinni hoida ja kui seda liiga palju võib-olla liiga lühikese aja sees proovile pannakse või kõigutatakse seda usku, siis teatud oht on olemas, et tekibki hoopis selline tõrjereaktsioon ja rahvas ütleb mingil hetkel, et andke meile vähem Wikileaksi ja rohkem Hollywoodi filme, et me tahame hoopis meelt lahutada, mitte kui valesti on mingitel hetkedel tehtud meie ümber.” (Aja1)

Nii jäid eksperdid üldjoontes ambivalentseks, kui küsimuse all oli Wikileaksi võimalik mõju ühelt poolt demokraatlikkuse ja avalikustamise, teiselt poolt autoritaarsuse ja tsensuuri suurenemisest. Samas leidis ka diplomaatiliselt poliitikat eksperte, kes üldiselt negatiivse suhtumise foonil pidasid Wikileaksi mõju demokraatialle peaaegu olematuks.

Wikileaksi mõju on pea olematu

Oli eksperte, kes leidsid, et Wikileaksi mõju on niivõrd väike, et ei ole üldse võimalik rääkida, kas see võiks kuidagi demokraatlikkust/avalikustamist või autoritaarsust/tsensuuri suurendada. On iseloomulik, et taolist arvamust väljendusid pigem riikliku diplomaatia ja poliitika esindajad.

“Ma ei usu tõtt-öelda, et sel üldse mõju oleks,” leidis üks poliitikamaailma eksperte (Pol3), põhjendades oma seisukohta sellega, et Wikileaxis pole poliitika jaoks midagi olemuslikult uut. *“Isegi postist läksid vanasti kirjad kaduma, inimesed ju arvestavad teatud määral, et kirjapandud tekst võibki mingil hetkel kaduda, lekkida jne,”* lisas ta. Wikileaks osutub lihtsalt üheks võimaluseks või meetodiks, kuidas muutunud keskkonnas ja internetimaailmas midagi sarnast ellu viia.

“Loogiliselt võttes peaks arenema see inseneriteadus, mis ühelt poolt aitab kellelgi üha rohkem materjale kätte saada ja teiselt poolt üritab luua turvalisemaid suhtlusmeetodeid. (...) Kogu inimkonna ajaloo vältel on olnud vajadus midagi kirja panna, mis pole mõeldud avalikuks lugemiseks ja alati on leidunud huvilisi, kes seda ikkagi hirmsasti lugeda tahavad. Poliitikat on see läbi aegade mõjutanud küll, aga mitte kui vahendina, vaid kui tööriistana – rohkem või vähem sobiva materjali leidumisel on seda ka ära kasutatud.” (Pol3)

Teinegi poliitika ekspertidest (Pol2) avaldas arvamust, et midagi Wikileaksi sarnast ei saa avalikustamist üldisemalt esile kutsuda, kuna *„avalikustamine või avalikkus transponentsus, läbinähtavus peab tulenema mingitest muudest tegevustest või hoiakutest, kui et sellistest kättemaksuhimulistest varganägudest nagu nagu see Wikileaksi kontekst on.”* Samas tõdes ta, et on *“tühi lootus”*, et Wikileaks kuidagiviisi demokraatlikku riiki autoritaarsemaks muudaks. Seejuures kinnitas ta, et teatud regulatsioonidele on see siiski mõju avaldanud:

“Ükski demokraatlik riik ei ole nii nõrk või – ütleme, tähendab - tugevad ja normaalsed demokraatlikud riigid

ei ole nii nõrgad, et mingisuguse Assange'i ja Wikileaksi tegevuse peale peaks riigikorraldust muutma. Kindlasti mitte, küll aga regulatsioone. Nagu ma näiteks tõin, ma lihtsalt tean, et USA välisministeeriumis on seoses Wikileaksiga küllalt oluliselt piiratud n-ö kõrvaliste inimeste juurdepääsu ka kõige tavalisematele memodele. Näiteks meie diplomaadid, kes on olnud praktiliselt või n-ö stažeerimas USA välisminnis, siis neile oli sarnaselt Ami diplomaatidega võime või õigus näha neid memosid. Nüüd on nendel näiteks blokk ees, nad mitte midagi ei näe.” (Pol2)

Kokkuvõttes võib tõdeda, et enamus eksperte ei kinnitanud ega lükanud ümber kumbagi võimalust - et Wikileaks suurendab demokraatiat ja avalikustamist või kasvatab hoopis autoritaarsust ja tsensuuri. Samas pidasid Wikileaksi negatiivselt suhtunud riigiametnikest ja poliitikutest eksperdid selle mõju demokraatia edasisele arengule maailmas praktiliselt olematuks.

4.4. Wikileaksi mõju meedia ja poliitikute vahelistele suhetele ning poliitilisele kommunikatsioonile ja kultuurile laiemalt eksperthinnangute järgi

Käesolev peatükk võtab kokku uurimistöö käigus läbiviidud ekspertintervjuudes väljendatud arvamused selle kohta, kuidas on Wikileaks mõjutanud meedia ja poliitikute vahelisi suhteid ning kas ja mille poolest peaks poliitiline kommunikatsioon või poliitiline kultuur tervikuna Wikileaksi järgses maailmas muutuma.

4.4.1. Ekspertarvamused Wikileaksi mõjust meedia ja poliitikute vahelistele suhetele

Läbiviidud ekspertintervjuudes toodi välja mitmeid erinevaid arvamusi, kas ja kuidas võiks Wikileaksi olla mõjutanud meedia ja poliitikute vahelisi suhteid. Järgnevalt toob autor välja peamised seisukohavõtted:

Wikileaksi mõju väljendub teravamas ja umbusaldavamas suhtes meedia ja poliitikute vahel

Wikileaksiga seotud küsimustes usutletud ajakirjanduseksperdid (Aja1, Aja2) leidsid, et Wikileaks on tekitanud meedia ja poliitikute suhetes teravama ja umbusalduslikuma vahekorra.

"Ainuüksi selle pärast, et poliitikud on kõigepealt ärritatud, kuna ühel või teisel moel salajaseks või ühes või teises astmes salajaseks või vähemalt omavaheliseks kasutamiseks mõeldud on üleüldse avalikuks saanud. See ärritab juba olemuslikult ja eks see ole külvanud nüüd siis poliitikute ja meedia vahele ka sellist teatud umbusaldust, vähemalt poliitikute poolt meedia suunas, stiilis et "kunagi ei tea, millal tuleb jälle järgmine asi ja mida neil kõik varuks on ja mis nad sealt kõik välja kaevavad". " (Aja1)

Kuna ülaltoodud seisukohta väljendasid meediainimesed, võib oletada, et nimelt nemad võivad tajuda poliitikute ja meedia vahelisi suhteid teravdatult, kuna poliitikute ja diplomaatide poolelt nii teravat mõju Wikileaksi puhul ei täheldanud.

Wikileaksi mõju väljendub suuremas tähelepanus allikakaitsele

Poliitikuid ja diplomaate esindav ekspert (Pol2) märkis, et Wikileaks ei tee muud kui juhib poliitikute suhetes meediaga suuremat tähelepanu allikakaitsele.

„Ta paneb lihtsalt rohkem mõtlema n-ö allikakaitsele. (...) Meedia ja poliitika suhtes on meil praegu muid asju, mis nagu võib-olla mõjutavad kindlasti vastastikku rohkem kui nüüd see Wikileaks. Aga Wikileaks on, ütleme, ikkagi selline omamoodi nähtus, nii et kui siin on need Toobali keissid ja sellised n-ö väljaprintimised ja mingite asjade n-ö avalikukssaamised, et sealt mõningasi võrdlusi võib ju Wikileaksi juhtumiga tuua.“
(Pol2)

Nagu varem täheldatud, kalduvad Wikileaksis ja selle mõjukuses kahtlema või seda sootuks eitama nimelt poliitikute ja diplomaatilise poliitika esindajad.

Wikileaksi mõju puudub

Ühe poliitikute ja diplomaatilise poliitika esindaja (Pol3) hinnangul ei ole Wikileaksis mitte midagi uutset ning seetõttu ei saa ka kuidagi meedia ja poliitikute vahelisi suhteid mõjutada.

„Minu hinnangul pole absoluutselt mõjutanud, vähemalt Eestis küll mitte. Eks see teadmine, et iga öeldud sõna võib olla kas homme või mõne aja pärast mõne lehe esikaanel, on ju kogu aeg olemas olnud, seetõttu ei lisanud Wikileaks sellele teadmisele midagi ega võtnud sealt ka midagi ära. Minu kunagine ülemus Jüri Mõis ütles aastal 1999 juba kuldsed sõnad: ükskõik mida sa teed või ütled, tee või ütle seda nii, et sa ei peaks tundma häbi, kui see kõik lehes ilmub. Nõustun Mõisaga siinkohal täielikult.“ (Pol3)

Ehkki teiste ekspertide kommentaarid näikse Wikileaksi mõju eitavat seisukohta ümberlukkavat, viitab osundatud spetsialist samas integriteedi olulisusele poliitikas. Wikileaksi sarnased keskkonnad ei avalda mõju või teevad seda palju vähemal määral nende poliitikute suhetes meediaga, kelle elu, veendumused, käitumine ning väljaütlemised kehastavad integreeritud tervikut.

Wikileaks on mõjutanud pigem teisi gruppe kui poliitikuid

Paar intervjuueeritud eksperti (Aja2, Pol2) leidsid, et Wikileaksi mõju poliitikute hulgas ei pruugi olla nii suur kui mõne teise grupi inimeste hulgas, kuna nende suhe meediaga on olnud „*piisavalt umbusaldav niikuinii*“ (Aja2) ning avaliku elu tegelaste jaoks pole üldiselt soovimatu info avalikukstulekus midagi uut (Pol2).

„Poliitikud põhimõtteliselt tegelevad ja peaksid olema n-ö ju avalikud isikud, käitlema informatsiooni ja õigemini seda siis n-ö edastama, seda kommenteerima avalikkusele oma valijatele, gruppidele, huvigruppidele ja nii edasi.“ (Pol2)

Nii arvasid eksperdid, et Wikileaksil võib olla mõju eriti näiteks diplomaatide tegevusele:

„Suurimad paljastused ei olnud seotud ju poliitikute saladustega, need olid ikkagi siis mingisuguse aparaadi või administratsiooni saladused, kes ei ole valitavad ametnikud, et eeskätt kõige kõmulisemad olid need võimalikud rikkumised, mis tegid siis Ameerika väed, ja see, mida mõtlesid Ameerika diplomaadid teiste riikide esindajatest.“ (Aja2)

Igapäevaselt ametliku poliitilise kommunikatsiooniga tegelev riigiametnik (Pol1) tõdes, et tema kolleege on Wikileaks kergelt mõjutanud enesekontrollile mõtlema.

"Ma ütleks, et mingeid suuremaid lainetusi ei ole, vahetevahel vestluses keegi pillab, et noh, see huvitaks umbes Wikileaksi ja noh ütleme niimoodi vari, võib-olla väga-väga kerge vari, enesekontrolli mõttes nagu on või tekkis vahetult peale Wikileaksi. Et noh isegi templiga kirjutatud sõna ei ole kindel ju selles mõttes." (Pol1)

Teised meedia ja poliitikute vahelisi suhteid mõjutanud tegurid

Mõned poliitika ja diplomaatia eksperdid (Pol2, Pol3) avaldasid arvamust, et meedia ja poliitikute suhteid on Wikileaksist ulatuslikumalt mõjutanud näiteks sotsiaalmeedia tulek:

„Ma arvan, et poliitiku käitumist mõjutab pigem just nimelt see, et täna on neid vahendeid ja võimalusi, kuidas olla kättesaadav, vahetu, oluliselt rohkem, ja täpselt minu enda kogemus ütleb küll, et oluliselt rohkem on mõjutanud sinu käitumist või õigemini sinu sellist profiili just nimelt see, kuidas sa siis kasutad neid kõiki vahendeid, mis on, Facebook, Twitter, blogi, rääkimata, jah, siis sellest, et sa oled n-ö füüsiliselt kättesaadav, aga sa lihtsalt jõuad nende teiste vahendite ja sotsiaalmeedia kaudu korraga palju suuremate hulkadeni, rääkimata tavalisest meediast.“ (Pol2)

Üks ekspert (Pol3) avaldas arvamust, et meedia ja poliitikute vaheliste suhete muutumine on seotud laiemas sotsiaalmeediast ja muudest teguritest mõjutatud suhtlemise muutumisega, millest Wikileaks on vaid üks osa:

„Poliitiline kommunikatsioon muutub mitte Wikileaksi tõttu, vaid üldise suhtlemise muutumise tõttu. On tekkinud täiesti uued suhtlusplatvormid ja –tehnikad. Need on tekkinud viimase paari aasta jooksul ja tõenäoliselt tekib järgmise paari aasta jooksul veel üht-teist juurde.“ (Pol3)

Ülaltoodud arvamused analüüsides võib tõdeda, et kui ajakirjanduse esindajad kalduvad hindama ning põhjendama Wikileaksi meedia ja poliitika vahelisi suhteid mõjutava tegurina, siis poliitikute ja diplomaatide esindajad kalduvad Wikileaksi mõju meedia ja poliitika vahelistele suhetele kas sootuks eitama või siis põhjendatult vähem oluliseks pidama.

4.4.2. Ekspertarvamused Wikileaksist ning poliitilise kommunikatsiooni ja kultuuri muutumisest

Läbiviidud ekspertintervjuudes toodi välja erinevaid arvamusi, kas ja kuidas muudab Wikileaksi tegevus poliitilist kommunikatsiooni ja kultuuri. Järgnev alapeatükk avab antud selgituste tagamaid.

Muutused läbipaistvuse suunas

Usutletud ajakirjandusekspert (Aja2) kirjeldas, kuidas kaasaja maailmas on info kinnihoidmine üha raskem:

„Moodsas maailmas, interneti ja tohutult arenenud telekommunikatsiooni maailmas muutub see üha raskemaks, üha võimatumaks, et isegi kui me näeme, et isegi kõige keerulisematest olukordadest, diktatuurides, kusagilt me ikka näeme mingeid mobiiliga salvestatud videosid, mis on kuskile üles pandud ja Twitterid teevad revolutsioone ja nii edasi. Info on nagu nafta, et see uppunud tankerist ikka roostetab läbi ja ujub pinnale see nafta. Seda võib kinni toppida, aga varem või hiljem ta kuskilt immitseb, tihti, mitte alati, aga tihti immitseb välja ja ükskõik kas selleks vahendiks on Wikileaks või on selleks mingisugune muu variant.“ (Aja2)

Lähtuvalt samast arvamusest, et infot pole enam võimalik kinni hoida, töid intervjueritud (Aja1, PR1) esile, et nende arvates peaks poliitiline kommunikatsioon hakkama muutuma läbipaistvuse suunas. Info kinnihoidmine pole mõistlik:

"Minu arvates on see lühinägelik poliitika, kuivõrd internetiajastul seda ei ole võimalik teha, et kui sul on suur tamm ehitatud mõne kärestikulise mäestikujõe ette ja sellesse tammi hakkab tekkima tuhandeid pragusid, siis sa nagu lihtsalt ei suuda kõiki neid ära lappida. Kusagilt murdub see siis mingil hetkel kindlasti, et pigem seetõttu ma nagu eelistaksin sellist poliitilist kommunikatsiooni, mille alus on heas mõttes Wikileaksi kui sellise või lekitamiselehekülgede kui selliste alusetustegemine, selles mõttes ärge andke põhjust lekitada." (Aja1)

Üheks võimaluseks, kuidas läbipaistvust suurendada võiks olla see, kui riik ja institutsioonid ise otsustaks rohkem andmeid avalikuks muuta.

„No mina usun sellesse, et seda Wikileaksi asja saabki natuke nagu ennetada selle open data n-ö avatud andmete väljakäimisega, et riik ise annab loetavad ja võrreldavas vormis välja tohutult palju andmeid enda kohta. (...) Kui sul oleks kõik andmevood võimalikult avalikud, siis see annaks valitsusele hästi palju tugevust ja võimet kodanikega kaasa mängida ja nendega suhelda ja vastata ka probleemsetele asjadele varem ja näidata enda avatust. (...) Sa pead tegema ennast võimalikult avatuks ise, see on nagu kõige loogilisem, nagu pr-i loogika, ka kui sa näed, et miski asi on vältimatu, siis tee seda ise.“ (PR1)

Ühe eksperdi (Aja1) sõnul on samas arusaadav, kui julgeolekukaalutlustel peab midagi ka salajasse jääma. Siiski peaks olema kõik võimalikult suurel määral läbipaistev. Samas teine usutletud ajakirjandusekspert (Aja2) tõdes, et hetkel on pigem näha vastupidist tendentsi.

„Palju lihtsam on oma asju ajada seal kuskil vaikselt teki all, eksju, ja seetõttu see instinkt on, et kas me saaksime kuidagi kraanid kinni keerata. Eestis on seda ka näha, eksju, et salastatakse tihti mingeid mõttetu dokumente seitsmekümne viieks aastaks, sest nii on lihtsalt mugavam, noh, stiilis, näiteks, kõige totram näide on, et Kadriorg püüdis salastada presidendile saadetud jõulukaarte, sest, noh, lihtsalt, et tont teab, mida seal keegi kirjutab, eksju, võib-olla täpselt ja et igaks juhuks salastame, et, noh, selliseid fenomene ma näen.“ (Aja2)

Nii võib öelda, et osa poliitikuid kohandub avatuma loogikaga, teine osa aga mitte.

„Targemad poliitikud saavad aru, et mingisuguseid asju ei saa varjata. Siis nad mõtleavad välja mingisugused sellised strateegiad, kuidas infot ise pigem siis välja käia. Väga palju on aga selliseid poliitikuid mõjutanud Eestit, aga ma arvan - mujal ka, kes hoopis - vastupidi - muutuvad selliseks kibestunuks ja hakkavad, noh, nende jaoks on see ülivaenulik keskkond, mis on lahti rullumas ja nad tegelikult pigem otsiksid võimalusi, kuidas seda kinni tagasi panna. Nüüd on küsimus, kas seda saab tagasi panna kinni ja ma arvan, et see vastus ei ole nii lihtne. Mõnes mõttes mingeid asju saab kinni ka panna, kui näiteks kõik valitsused otsustavad, et interneti tuleb hakata rohkem tsenseerima, siis nad seda ju lõpuks ka suudavad, et ega see, noh, ei ole päris võimatu, aga siin on väga raske öelda, mis saab. Igal juhul, jah, see on kindlasti muutnud, see on vastus, ja teiseks, et ta on muutnud nii, et mõned kasutavad seda ära ja teevad seda tegelikult päris hästi, sest et kui sa lõpuks saad aru sellest avatumast loogikast, siis see tasub ära.“ (PR1)

Ülaltoodud selgitustest nähtub, et poliitilise kommunikatsiooni ja poliitilise kultuuri kui terviku muutumist seostavad Wikileaksiga ajakirjanikud ja analüütikud, mitte poliitikutest ja diplomaatidest eksperdid, kes pooldavad pigem „vanu häid aegu“, mil Wikileaksi veel olemaski polnud.

Muutused laiemalt poliitilises kultuuris

Rääkides Wikileaksist ja selle mõjust poliitilisele kommunikatsioonile ja kultuurile, tuleb silmas pidada, et seda saab kindlasti vaadelda ka teatud laiema nähtuse kontekstis. Üks analüütikutest (PR1) iseloomustas seda järgmiselt:

„No mina teen alati seda vahet, et Wikileaks on lihtsalt üks väljendus laiemale nähtusele, mis on juba mõnda aega kestnud, eksju. Siis võib lihtsalt öelda seda, et see laiem nähtus lõhub maha piirid, mis varem olid institutsioonide ja isegi saladuste ja mittedaduste vahel, nii et Wikileaks kui üks näide kindlasti muutus hästi kuulsaks, aga see näide võinuks olla ka mõni teine. Wikileaksi roll siin on nagu pooljuhuslik, et varem või hiljem see pidi juhtuma, et keegi hakkab niimoodi suurte tükkidena nagu infot avaldama ja ma arvan, et see jätkub, sellepärast, et kui Wikileaksi ei ole, siis teeb seda keegi teine ikkagi.“ (PR1)

Antud kommentaar vihjab globaalsele infoajastule ning sellega paratamatult kaasnevale info kättesaadavuse, leviku ja mõju kasvule, millest on räägitud käesoleva uurimistöö esimeses osas. Taolises maailmas on Wikileaks pigem muutuste tulemus, mitte nende põhjus.

Muutusi poliitilises kommunikatsioonis ja kultuuris ei teki

Üks ekspert (Aja1) arvas, et poliitiline kommunikatsioon ja kultuur Wikileaksi järgses maailmas vaevalt et muutub.

"No ei ta muutu. (...) Järjest suurenev protsent kommunikatsioonist toimub tegelikult läbi PR-i kanali, mingite mullide - ja mullide ajamise, ehitamise ja tasaliitumise. Vat see poliitiline informatsioon või mis toimub mingi piiratud infokanali järgi, on kaduvväike ja sisepoliitikud ei suhtle omavahel selliste memodega. Ma ütleks, et see peaaegu ei mõjuta. Ta ei mõjuta riikide sisepoliitikat ja, noh, ütleme, riikidevahelist suhtlemist. Jällegi Ameerika Ühendriigid nagunii on eraldi kaasus. Meie oleme kindlad, et Ühendriigid hoiavad oma saladusi nüüd veel suurema tabaluku taga. Ja mina näiteks ei kõhkle samal viisil, kui ma enne näiteks USA saatkonnaga või saadikuga Tallinnas suhtlesin, ikka edasi suhtlen. Kui oleks tegemist olnud mõne, noh, pole ilus öelda, aga noh, Aafrika riigiga, siis võib-olla tõesti võtad samm tagasi ja mõtled, mis nende turvameetmed on, aga praegu küll professionaalsel tasandil me peame seda tööõnnetuseks ja kordumise kõnealused on kaduvväike ja midagi ei muutu." (Aja1)

Nii selgub ekspertintervjuudest, et Wikileaksi mõju poliitilise kommunikatsiooni ja kultuuri muutumisele pole üheselt hinnatav. Mõned ajakirjanduse ja maailma poliitika analüüsimisega tegelevad spetsialistid leiavad, et Wikileaks suurendab üldiselt poliitilise kommunikatsiooni ja kultuuri läbipaistvust. Teised sellega ei nõustu.

4.5. Wikileaksi mõju poliitikute kuvandiloomele Eesti näitel

Käesolev peatükk võtab kokku uurimistöö käigus läbiviidud ekspertintervjuudes väljendatud arvamused selle kohta, kuidas Wikileaks on mõjutanud ja veelgi mõjutab poliitikute kuvandiloomet üldisemalt ja ka konkreetsemalt Eestis.

Enamik küsitletud eksperte leidis, et Wikileaksil on poliitikute kuvandiloomele vahetu mõju. Nii selgitas üks analüütik (PR1), et kindlasti mõjutas see kõige tugevamalt esimesi avaldatud dokumentides nimetatud isikuid.

„Kõige hullemini juhtub alati nendega, kes on esimesed, ehk siis, noh, kujutame ette, et Wikileaksis on Ilvese mingite ütleliste kohta memo, siis tuleb Ansip, siis tuleb Paet ja siis veel kaks korda Ilves ja, noh, siis veel mingi poliitiku oma tuleb, see ei ole enam niivõrd mõjus. Selles mõttes kõike seda ei tohiks vaadata sellest esimesest, et esimestest reaktsioonidest ei saa võtta nagu sajabrotsendiliselt seda šnitti tulevikuks, et kindlasti kõik see protsess rahuneb mõnes mõttes, aga kuidas täpselt lõpuks maha settib, seda me ei tea.“ (PR1)

Mõju poliitikutele on olenevalt konkreetsetest juhtumitest olnud erinev. On neid kelle kuvandile on avaldatud materjal mõjunud laastavalt. Samas tõi üks ekspertidest (Pol1) välja, et mõni poliitik on võib-olla isegi rõõmustanud, et sai Wikileaksi näol endale reklaami. Mil määral Wikileaks konkreetse poliitiku kuvandit mõjutab, sõltub sellest, kuivõrd erineb avaldatu varem tema kohta avaldatust. *“Mida suurem on vastuolu Wikileaksi materjalide ja selle senise avaliku kuvandi vahel, seda rohkem see ka mõjutab ja kõigutab,”* ütles üks ajakirjandusekspertidest (Aja1). Nii vihjatakse taaskord integriteedi olulisusele poliitikute elus ja tegevuses. Näiteks avaldati Eestis Wikileaksi memo, kus Toomas Hendrik Ilvest nimetas endist presidenti kolhoosiesimeheks. Ekspertid (Aja1, Pol3) arvasid, et selle mõju presidendi avalikule kuvandile oli siiski üsna väike, kuna avalikustatu polnud suuremas vastuolus Ilvese senise kuvandiga. *“Pigem ju ma kujutaksin ette, et Ilvese puhul väga paljud paljud inimesed oleks valmis ütlema, et noh, fine, et me teame, et selline Ilves ongi, et see ei ole tema puhul üllatav,”* ütles ajakirjandusekspert (Aja1).

“Kui poliitikute taustast kooruks välja, et keegi on kunagine seksuaalkurjategija, eriti võib-olla Ühendriikides on see aktuaalne, et nii mõnigi konservatiivne poliitik, kes räägib homoabielude vastu või pereväärtuste poolt, kui ta ikkagi ise on kunagi mingil hetkel kolme armukest pidanud või siis mõnes homobaaris vallatlemas käinud, siis ma kujutan ette, et see muudaks tema kuvandit vägagi kardinaalselt ja võiks mõne poliitiku karjääri isegi lõpetada, et see oleneb sellest vastuolust.” (Aja1)

Üks intervjuueeritud poliitikutest (Pol2), kelle kohta on samuti Wikileaksis avaldatud memos kirjutatud, leidis, et kui poliitik pole kahepalgeline, ei peaks ta Wikileaksi kartma. Ta ütles:

“Mind on ka selles Wikileaks tsiteeritud ja ma absoluutselt ei ole selles suhtes mingitpidi mures, sellepärast, et see, mida ma seal tõesti ütlesin, ma räägin ka Ameerika diplomaatidele üldjuhul ikkagi seda, mida ma ise arvan, noh, nii palju kui ma rääkida nende saan.” (Pol2)

Tänapäevases internetiseerunud maailmas on meediaruum varasemast erinev. Eksperdi (Pol2) sõnul on isegi Facebookis või Twitteris öeldud sõnadel suur kaal. Analüütik (PR1) rääkis intervjuus, et Wikileaksi USA saatkonna memode ilmsikstuleku järel mõeldakse ilmselt üha enam sellele, mida ja kus välja öelda. *“Ma arvan, et president ikka aeg-ajalt lubab endale mõne mahlaka väljendi kuskil seltskonnas, et ei saa olla nagu täiesti loobunud sellest, et ta kaotab oma inimliku pale niiöelda, aga mingil kujul, jah, ma arvan, et ollakse ettevaatlikumad,”* lisas ta (PR1). Uuenenud maailmas muutuvad üha tähtsamaks avatus ja ausameelsus. See võib olla poliitikule vahend loomaks endast positiivset kuvandit. Nii arvas ka usutletud analüütik (PR1):

“Kui nad tabavad ära, et avatus on võimalus, siis tänapäeval saab sellega hästi palju järgijaid endale. Kui keegi suudab tõesti ehedalt kirjutada, näiteks ise blogida ja ehedalt kirjutada oma elust, siis need poliitikud tegelikult võidavad juba täna, ja need poliitikud, kes on võimelised skandaali korral mõtlema nii, et mida rohkem ma infot välja annan, seda parem, võidavad, aga see ei ole nii lihtne, selles mõttes, et seda kõike tehes seal loomulikult on ka oskusi vaja, et see on sihuke keerulisem teema. Ja näiteks ma arvan, et ikkagi inimesed, kes ei suuda kohaneda selle info lekkimise loogikaga, nad saavad pidevalt nagu peksa.” (PR1)

Poliitik peaks suutma olla selline inimene, et näiteks tema kirjavahetuse ilmsikstulekul ei kahjustaks see tema kuvandit. *“See ei ole mitte nii, et sa peaks seal e-mailis ainult võlts olema, vaid võib-olla sa peaksid olema oma igapäevases kommunikatsioonis natuke ehedam, üks sihuksel konstrueeritud, ülikonstrueeritud tüübil on nagu ka kergem vahele jääda,”* seletas poliitikut ja tema integriteedi olulisust lahti analüütik (PR1), tuues näiteks Juhan Partsi, keda kunagiste europarlamentide ajal üritati Eestis näidata välispoliitiliselt tugeva tegijana, kuid tegelikkuses teadis avalikkus, et Parts on suhtlemises hoopis kohmakas. Nii tekkis vastuolu tegeliku Partsi ja konstrueeritud Partsi vahel.

“Kui need kaks infot on nagu mõlemad olemas ja üks välja lekib, siis tekib kohe see poliitikule kahju ehk siis mõnes mõttes on ohutum olla poliitik, kes ongi selline, nagu ta on, võib-olla natuke lopsakama ütlemisega, võib-olla natukene kohmakam, aga ta ei varja seda, ja siis kui ilmub välja meil, milles ta on samuti kohmakas ja lopsaka ütlemisega, siis kellelgi ei ole sellega probleemi, sest ta sobitub kokku. (...) Ja need poliitikud siis võidavad, kes suudavad hoida oma maine nagu igal pool ühesuguse.” (PR1)

Kuvandit poliitikutest võib mõjutanud olla seegi, kuidas üks või teine poliitik on Wikileaksi suhtunud. Wikileaks on uus nähtus ning poliitikutel on tulnud lühikese ajaga otsustada, kuidas nad

selle tegevusele reageerivad. Ajakirjandusekspert (Aja1) kommenteeris seda järgmiselt:

“Puhas suhtumine sellistesse lekitamiselehekülgedesse on asi, mis muudab siis vähemalt osa valijaskonna silmis poliitiku kuvandit, aga ma usun, et see kõige jõulisem mõju tuleb ikkagi sellest, et kas poliitiku senine kuvand on vastuolus tema kohta avaldatavate kõikvõimalike materjalidega.” (Aja1)

Wikileaksi olemasolu mõjutab poliitikute kuvandit ka üldisemalt, õhutades kuritegusid või ebaeetilisi tegusid avalikustades arvamust, et poliitikud pole ausad.

“Kindlasti see kütab tagant seda arvamust, et toimuvad mingid hirmsad varjamised ja vandenõud, eksju, et see on selles mõttes päris, et noh, kui nendest asjadest ei ole juba mängufilme tehtud, siis kindlasti tehakse, eksju, et igasuguseis sihuksed üksikud vandenõuteoreetikud ja väike inimene versus suur süsteem, et see on, noh, selles loos alati nagu, see haagib väga hästi nagu sellise looga, sellise taustsüsteemiga eksju. Üksik ratsanik võitluses ülekaalukate jõududega.” (Aja2)

Siis leidus sellegi teema käsitlemisel poliitika ja diplomaatiaga seotud eksperte (Pol1, Pol3), kes avaldasid arvamust, et Wikileaksil pole olnud (vähemalt pikaajalist) mõju poliitikute kuvandiloomele. Nad kinnitasid, et samasugused mõjutegurid on olnud olemas juba varemgi. Nii ei tohiks poliitikute kuvand nende arvates oluliselt muutuda Wikileaksi lekete tõttu: *“Demokraatlike riikide puhul pigem niisugused lekked tõesti kinnitavad enam-vähem seda, kas ja mis on enne teada või mida neist poliitikutest nagunii juba arvatakse.”* (Pol1) Poliitikute isiksuse ja kuvandi integriteedi vajalikkust rõhutas kolmaski küsitletud poliitikutest (Pol2). Samas tunnistas seesama poliitik (Pol2), keda ennastki on Wikileaksi poolt avaldatud dokumentides osundatud, et taoliselt lekitatud memodel on poliitikute kuvandiloomele kindlasti oma mõju. Kui lekitused kinnitavad poliitiku integriteeti, siis lekitamine neile ja nende kuvandile otseselt kahju ei peaks tigma. Kui ilmsiks tuleb aga kahepalgelisus, kahjustab see tahes-tahtmatult ka poliitiku mainet avalikkuse silmis. Sedasama kinnitasid ka ajakirjanikest ja analüütikutest küsitletud eksperdid.

4.6. Wikileaks tuleviku perspektiivis

Käesolev peatükk võtab ekspertintervjuude põhjal kokku, kuivõrd näevad Eesti eksperdid Wikileaxis pigem mööduvat skandaalset nähtust, kuivõrd uute arengute esilekutsujat. Samuti annab peatükk ülevaate sellest, millise kuvandiga võib Eesti ekspertide arvates minna ajalukku organisatsioonile aluse pannud Julian Assange.

Eksperdid (Aja1, PR1) leidsid, et algne Wikileaks võis tõepoolest olla möödunud nähtus, ent samas on see algatanud teatud uusi arenguid, millel on pikaajalisem mõju nii poliitikale kui poliitilisele kommunikatsioonile. Wikileaksile kui organisatsioonile üks analüütikutest (PR1) pikka tulevikku ei ennusta, kuna erinevate tegurite koosmõjul, eriti aga Assange'i kohtuasjaga seoses, on Wikileaks end juba ammendanud. Samas rõhutas ta: „*Avatud andmed ei ole möödunud nähtus.*“ (PR1) Üks ajakirjanduseksperdidest (Aja2) leidis aga, et Wikileaksi niigi kaua tähelepanu keskmes püsimine on kaasaegses meediamaaailmas iseenesest juba suur saavutus:

“Fenomenina elas ta [Wikileaks] isegi kaua. Kui sa mõtled, viisteist minutit kuulsust on tänapäeval väga tõene, et siin on pidevalt uusi tegelasi, uusi kangelasi, uut infot peale vaja, nii et Wikileaks niigi kaua suutis pildil püsida, on iseenesest uskumatu saavutus, väga-väga kõva sõna ja ma ütlen, et ta oskas väga hästi oma kaarte mängida, ta jaotas seda, kuidas ta seda täpselt andis ja kellele ja mismoodi ta seda andis, et selles mõttes oli ta väga andekas, eksju.” (Aja2)

Vaatamata arvamusele, et Wikileaks võib kaduda, kinnitas teinegi ajakirjandusekspert (Aja1): “*Ma ei usu, et lekked kui sellised oleksid nüüd oma lõpu alguses.*” Avatud andmed ei pea olema tingimata seotud Wikileaksiga või mõne teise konkreetse organisatsiooniga:

“Sul ei pea olema platvorm, sul võib olla ka nii, et mingisugune info liigub n-ö lihtsalt pilve sees inimeste vahel. (...) Sul ei pea olema üks keskne koht, kus neid faile töödeldakse, vaid väga palju infot ikkagi lekib tänu sellele, et ta lihtsalt satub kuskilt internetti, selleks ei peagi olema ühtegi kesket asja.” (PR1)

Avatus ei jää siiski Wikileaksi järgses maailmas ainsaks võimalikuks arengusuunaks. Ajakirjanduseksperdid (Aja1, Aja2) leidsid, et seadusandluses võib areng toimuda ka mitte avatuse, vaid hoopis piiramise suunas. Paljugi sõltub konkreetsest riigist.

“Ma kujutan ette, et teatud riikides kindlasti võimalolijatele meeldiks ka mõte sellest, et internetti paremini tsenseerida ja rohkem päitseid pähe panna neile, kes teoreetiliselt võiksid: a) rohkem lekitada või b) siis neid lekkeid kuidagi vastu võtta. Aga ausalt öeldes ma ei usu. Internet on pisut nagu kosmos, et me suudame kosmosest jälgida nagu promilli kogu oma teleskoobindusega. Siis ma kujutan ette, et ka internetist suudame me ka oma parimal juhul ikkagi kontrollida mingit väga pisikest osa, et see on näiline püüdnud internetti kontrollida.” (Aja1)

Konkreetsetes riikides on ekspertide hinnangul juba näha olnud suundumist pigem suletuse suunas. Näiteks tõdes üks diplomaatilise poliitika ekspert:

“Ühendriikides, kes said kõige suurema laksu, seal on ju seadusametlike initsiatiive olnud juba piiravaid siiski ja karmistavaid ja, noh, teistes riikides vähem, aga mingi õppetund ta on. Täheleb, noh, kui eeldada, et niisugune asi nagu internetivabadus on olemas ja panemata pluss- või miinusmärki, kas niisugune vabadus

iseenesest on hea või halb, siis internetivabadusele, jah, ma arvan, et seal on negatiivset tagasisidet, sest valitsused lihtsalt teevad sellest oma järeldused ja valitsuste olemus on see, et nemad on alati piiravad. Ükskõik mis järeldused teevad, valitsused on alati reeglina piiravad.” (Pol1)

Regulatsioonide muutmiseks on aga teisigi mõjutegureid, mille mõjukus on mõningate poliitika ekspertide (Pol2, Pol3) hinnangul olnud suuremgi kui Wikileaks oma. Näiteks võib tuua ACTA ehk Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA 2011, ACTA 2012) ja selle vastupanuliikumisega (NO ACTA, 2011) seotud debati. Samas tuleb tõdeda, et teatud internetivabadusi limiteeriva ACTA survestamine riikide seadusandlusele ühtub nii ajas kui mõtteviisis Wikileaks vaigistamise katsetega. Nii või teisiti tuleb tunnistada, et Wikileaks on osa suuremast uusi arenguid algatavast keskkonnast:

“Pigem mõjutab see suurem uus keskkond, mille üks väike osa on nüüd ka Wikileaks ja eksju selle info leviku ja selle kättesaadavuse ja turvalisuse ja kõige selle juures, et kui palju ta mõjutab nüüd seadusandlust, noh meil siin on nüüd see ACTA juhtum, see ei ole otseselt seotud sellega, aga noh kaudselt võib eksju kõik see autoriõiguse kaitseküsimused, andmebaasid ja millegi loodu kaitseküsimused, et laiemas kontekstis kindlasti Wikileaks on andnud nagu võib-olla teatud sellise täiendava tõuke selleks, kuidas organiseerida seda küberruumi ja keskkonda.” (Pol2)

Millisena Wikileaks hiljem mäletatakse, jääb tugevasti seotuks sellega, kuidas läheb ajalukku organisatsioonile aluse pannud Julian Assange. Üks ajakirjandusekspertidest (Aja2) kinnitas, et Wikileaksis lekitatud materjalide avaldamine pole olnud Assange'ile plekk üldsuse silmis ja globaalses plaanis võib teda pidada positiivseks kangelaseks. Üks usutletud analüütikutest (PR1) leidis isegi, et Assange võib kujuneda teatud progressiivse vabadusliikumise ikooniks:

“Ma arvan, et temast ikka saab vist selline ikoon, pigem progressiivne ikoon, et tagantjärei ma ei välistaks, et ta mingi Che Guevara tüüpi asi võib isegi tulla kunagi. (...) Lisaks on tal nagu selline superstaari olek, et miks üldse Wikileaks jälle on oluline, on see, et ta oskas seda oma imidžit kujundada, et Assange'il on staari välimus ja omadused, et Che Guevara samamoodi nägi hea välja, temast on hea kujundada ikooni, et siin on mõned sellised isegi mitteobjektiivsed põhjused, miks tast võiks saada ikoon tulevikus.” (PR1)

Ka ajakirjandusekspert (Aja1) arvas, et pigem meenutatakse Assange'i kui arengute alustajat, mitte kui kurjategijat:

“Mul praegusel hetkel on tunne, et teda ikkagi jäädakse ajalooliselt meenutama kui huvitavate arengute alusepanijat. (...) Jah, ma ütleks, et oleks õiglane kui teda meenutatakse ikkagi selle alustajana, mida ta alustas.” (Aja1)

Samas ütles teine ajakirjandusekspert (Aja2), et kuna emotsionaalsed tegurid mängivad mainekujunduses suurt rolli, on vähemalt enne tema isiklike kohtuprotsesside lõppu raske midagi lõplikku öelda.

“See natuke sõltub tegelikult sellest ka, et mis tema sellest Rootsis algatatud asjast saab, et see ei ole aus ja objektiivne, aga inimesed kujundavad oma arvamuse teinekord selliste võib-olla emotsionaalsete momentide järgi, et siis ta võib olla paljastanud ja tassinud avalikkuse ette tonnide kaupa materjale mingisuguste võimurite sigadustest, sellest kuidas pandi Iraagis toime tapatalguid, aga kui päeva lõpuks tuleb ikkagi välja, et ta on lõpuks mingi vastik vägistaja, eksju, kes naisi kuritarvitab, siis see hävitab tema reputatsiooni.” (Aja2)

Nii arvas sama ekspert (Aja2), et kohtuprotsessiga seonduv võib lüüa *“hirmsa mõlgi tema sellesse säravasse raudrüüsse”*. Küsitletud analüütik tõdes: *“Ma arvan, et ta on ennast ajalukku kirjutanud nii või naa ja pigem ikkagi sellise info vabastajana, tulevikus need mõned detailid unustatakse ära.”*

Peeti ka võimalikuks, et Assange läheb ajalukku lihtsalt vastuolulise tegelasena ning temast ei kujune ei kurjategijat ega progressiivsete arengute alustaja sümbolit:

“Nagu ÜRO keeles öeldakse, et ühe riigi vabadusvõitleja on teise riigi terrorist ja vastupidi. Ja Assange’iga on täpselt samamoodi. Ühe riigi ühe mehe vabadusvõitleja, infovabadusvõitleja, on teise jaoks infoterrorist ja nii edasi ja ei ole universaalset, üldist, jumalikku vaatepunkti ei ole, kes on terrorist, kes on vabadusvõitleja. (...) Tuleviku Vikipeedias, mitte Wikileaksis, kirjutatakse, et tema tegevuses oli mõlemaid jooni.” (Pol1)

Usutletutest poliitik, parlamendisaadik (Pol3), avaldas aga arvamust, et Assange läheb ajalukku vaid siis, *“kui tal õnnestub valituks saada Austraalia parlamenti ja midagi ka tegelikult ära teha, siis võibolla läheb ta ajalukku”*.

Viimast ekspertintervjuudes käsitletud teemat kui ka tervet ekspertintervjuudest lähtunud osa kokku võttes võib tõdeda, et Julian Assange’i ja Wikileaksi tervikuna peetakse poliitilise kommunikatsiooniga tegelevate ajakirjanike, analüütikute, mainekujundajate, poliitikute ja diplomaatide poolt vaatamata mitmetele vaieldavustele kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni arenguloos mõjukateks tegijateks, kelle-mille tõeline tähendus võib selguda alles aastate möödudes. Usutlustes tuleb esile, et Wikileaksi suhtes on tundlikumad, kriitilisemad ja teravamad need eksperdid, kes ise ka esindavad võimalike lekitustega haavatavaid gruppe, nagu poliitikud, diplomaadid, riigiametnikud. Meediainimesed, poliitikaelu analüütikud, mainekujundajad ja suhtekorraldajad suhtuvad Wikileaksi rahulikumalt, julgedes samas tunnustada ka selle võimalikku positiivset mõju poliitikategemise, poliitikuksolemise ja poliitilise kommunikatsiooni tulevikule.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

5.1. Järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas **Postimees.ee artiklite põhjal**

Eesti suurima päevalehe Postimehe online-väljaandes Postimees.ee 2010. aasta aprillist kuni 2011. aasta lõpuni avaldatud Wikileaksiga seotud materjalid näitavad, et suures plaanis esineb nelja tüüpi suhtumist Wikileaksi ja sellest lähtuvasse muudatusesse ülemaailmses poliitilises kommunikatsioonis, mida on lähemalt käsitletud käesoleva töö kolmanda osa peatükkides. Positiivse suhtumise esindajad näevad Wikileaksi põhiliselt uute võimaluste looja ning kujundajana kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni arengus. Negatiivse hoiakuga kriitikud toovad samas esile Wikileaksiga kaasnevaid ohte nii poliitilises kui poliitilise kommunikatsiooni maailmas.

Wikileaksi loojad kehastavad koos wiki-kogukonnaga rahvusvahelist liikumist, mille põhiliseks argumendiks on, et igasuguse salastatud info avalikustamine hoiab ära võimu kuritarvitamisi ja muudab maailma ja selles toimuvaid võimumänge üldiselt läbipaistvamaks ja usaldusväärsemaks. Nii on tegemist optimistliku ja äärmiselt positiivse hoiakuga. Prohveteeritakse paradigma-nihet poliitilise kommunikatsiooni tulevikus, kus peaks kaduma võimalus varjatud poliitiliste agendade elluviimiseks, kuna üldine avalikustamine suurendab üldist avalikkuse kontrolli poliitikategemisega seotud isikute ja institutsioonide üle. Kuivõrd seondub see üleilmastumise ning üleüldise netistumise ja võrguühiskonna väljakujunemisega, millest kõnelevad Castells ja teised sarnased mõtlejad, vajab veel lähemat uurimist. Igatahes vastandub taolisele infovabadusliikumisele ka selle vastupanuliikumine.

Wikileaksi ja vastavasse mõtte- ja liikumissuunda suhtuvad vaenulikult peamiselt võimukandjatega seotud isikud ja institutsioonid, kes ja mis on seni saanud nautida suhtelist kaitstust avalikkuse ja selle suhtes ebameeldiva info avalikustamise eest. Nii on väljendanud radikaalselt negatiivset suhtumist Wikileaksi mitmed mõjukad USA poliitikud, kelle jaoks võib teatud saladokumentide avalikustamine tähendada ohtu nende mainele, tegevusele, poliitiliste taotluste saavutamisele. Iseenesest on selline hoiak loogiline ning vastab ka Wikileaksi asutajate argumentidele. Poliitilise

kommunikatsiooni ja selle tulevikuperspektiivi seisukohalt on oluline, millise suhtumist ja edasist praktikat hakkab järgima objektiivsemat lähenemist taotlev ekspertarvamus ning rahvusvaheline üldsus.

Eesti poliitikute ning poliitilise kommunikatsiooni ja meedia asjatundjate seisukohavõttudes Wikileaksiga seotud küsimustes on Postimehes avaldatud materjalide põhjal nii positiivselt kui negatiivselt kriitilisi hoiakuid. Positiivsed kriitikud toovad välja erinevaid Wikileaksi kritiseerimise põhjuseid, ent samas leiavad, et üldjoontes muutub avalikustamine kaasaegses maailmas nii või teisiti paratamatuks. Wikileaksi laadseid lekitamisi peaksid siiski piirama õiglasel motiivil, ilma milleta kaotaks robinhoodlik info ümberjagamine laiadele massidele oma õilsa sisu ja eetiliselt põhjendatud sihi.

Negatiivselt kriitilised meedia ja poliitilise kommunikatsiooni asjatundjad väidavad Eesti suurima päevalehe Postimehe veebiväljaande andmetel, et üldiselt ausameelsete taotlustega lekitustegevusega kaasneb oht rahvusvahelisele poliitilisele stabiilsusele ja poliitilises kommunikatsioonis seni tunnustatud reeglite järgimisele. Nende sarnaselt on kriitiliselt sõna võtnud ka mõned Eesti poliitikud.

Uurimistöö hüpotees, et Wikileaks kujuneb uudeks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis eesmärgiga muuta maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks, kogus analüüsitud artiklite põhjal nii kinnitust kui ka vastuväiteid. Hüpoteesi paikapidavuse süvendatud kontrollimiseks viidi läbi rida ekspertintervjuusid Eesti poliitikamaailma, diplomaatia, poliitilise kommunikatsiooni, mainekujunduse ja ajakirjanduse ekspertidega. Nii sai lisaks meedias avaldatud tekstide analüüsi põhjal tehtavatele üldistustele võimalikuks arendada edasist arutelu ja teha sisulisemaid järeldusi selle kohta, kas ja kuidas võib Wikileaks tulevikus muuta poliitilist kommunikatsiooni ja poliitikute kuvandiloomet. Järgmine peatükk võtabki kokku oma ala asjatundjate seisukohad ja nende põhjendused Wikileaksi fenomeni ning selle mõju kohta poliitilise kommunikatsiooni ja poliitikute kuvandiloomet tulevikule.

5.2. Järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas ekspertintervjuude põhjal

Kui eelmine peatükk võttis kokku Eesti suurima päevalehe Postimees online-väljaandes avaldatud Wikileaksiga seotud nelja tüüpi suhtumised antud lekitamistegevusse ja -veebikeskkonda ning sellest lähtuvatesse mõjutustesse ja muudatustesse ülemaailmses poliitilises kommunikatsioonis, siis käesolev peatükk teeb kokkuvõtlikud järeldused samal teemal läbiviidud ekspertintervjuudest Eesti poliitikamaailma, diplomaatia, poliitilise kommunikatsiooni, mainekujunduse ja ajakirjanduse ekspertidega.

Küsitletud ajakirjanikud osutasid ühest küljest Wikileaksi tegevust professionaalselt kommenteerivateks ja kritiseerivateks ekspertideks, teisalt aga samas ise avaldatud materjale professionaalselt ärakasutavateks ning neist uudisväärtuslikku sisu väljaselekteerivateks ja meedia kaudu levitavateks spetsialistideks. Ajakirjanike arvamused kinnitasid uurimistöö hüpoteesi, et Wikileaks kujuneb uudeks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis eesmärgiga muuta maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks. Oluliseks saab poliitikute isiksuslik ja professionaalne integriteet, mis ühtlasi kaitseb poliitilise kommunikatsiooni muutumise eest kahepalgeliseks ning selle võimaliku avalikukstulekuga kaasneva mainekahjustuse eest. Kuna niisugused arengud vastaksid üldjoontes ka avalikkuse huvidele ning ajakirjanikel on avaliku arvamuse kujundajana mõjukas roll, võib oletada, et Eesti ühiskonnas kujuneb Wikileaksi suhtes pigem positiivne hoiak.

Analüütikute ja konsultantide vaatekohti uurinud ekspertintervjuu tõi esile tasakaaluka ning võimalikult mitmekülgse ja objektiivsust taotleva lähenemise vajalikkuse. Wikileaksi fenomeni suhtuti professionaalse huviga, samas tehes sellest omapoolseid järeldusi poliitilise kommunikatsiooni võimalike arengute kohta tulevikus. Üldjoontes sai uurimistöö hüpotees kinnitust. Tõese informatsiooni lekkimine ja levimine on kaasaegses globaalses infoühiskonnas paratamatus, millega tuleb nii poliitikutel kui poliitika- ja mainekujundajatel tahes-tahtmatult arvestada. Nii võib sellest üha enam kujuneda ka kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni vahend muutmaks võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks ning (poliitika)maailma seeläbi õiglasemaks ja läbipaistvamaks. Suhtekorraldajad peavad üha enam tegelema poliitikute integriteedi edasiarendamisega.

Wikileaks ning sarnaste lekitamiskeskondade tegevuse ja selle kaudu veebis avaldatud salajaste dokumentide suhtes kõige tundlikumaks ja kriitilisemaks ekspertide rühmaks osutus diplomaatilise poliitikaga tegelevate riigiametnike ja poliitikute esindajaskond. Nende arvates on Wikileaks pigem negatiivne nähtus, millel ei tohiks olla poliitikamaailmale head mõju. Uurimistöö hüpotees antud ekspertintervjuudes kinnitamist ei leidnud, kuna Wikileaks ei peetud üldiselt uudseks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis ega võimeliseks muutma maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks. Samas tõdes üks poliitikutest, kes ka ise oma ütlustega Wikileaks kaudu avalikkuse ette toodud, kasvava eetilise ja poliitilise integriteedi vajalikkust võimalike isiksuslike ja mainekahjustuste vältimiseks maailmas, kus kõik võib mingil hetkel kõigile avalikuks saada. Nii on selleski grupis kaudsemalt siiski osa uurimistöö hüpoteesist kinnitust leidnud. Vaieldavaks jääb, milline mõju on Wikileaksil poliitikale ja poliitilisele kommunikatsioonile kaugemas tulevikus.

Ekspertintervjuudes toodi kokkuvõttes välja rida Wikileaksiga kaasnevaid võimalusi ja ohte, positiivseid ja negatiivseid hinnanguid, demokraatlikkust ja avalikustamist ning autoritaarsust ja tsensuuri soodustavaid tegureid, meedia ja poliitikute vaheliste suhete ning poliitilise kommunikatsiooni ja kultuuri edasikujunemise mõjutajaid, poliitikute kuvandiloomet ja Wikileaks tulevikku määravaid faktoreid, mida üksikasjalikult käsitleti käesoleva uurimistöö neljandas osas. Millised nendest realselt kaalukamaks osutuvad, on arutelu koht nii järgmises, käesoleva töö viimases peatükis esitatava diskussiooni ja järelduste kui ka edasiste uurimistööde seisukohalt. Ekspert hinnanguid andnud poliitika, meedia ja mainekujunduse spetsialistide enamus kinnitas ja põhjendas siiski nii teoreetilise kirjanduse järgi kui ka ajalehes Postimees avaldatud artiklite analüüsimisel toetatavat hüpoteesi, et Wikileaksist võib tõepoolest kujuneda uudne vahend kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis muutmaks maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks, sügavamalt integriteeti kehastavamaks.

5.3. Diskussioon ja järeldused Wikileaksi kuvandamisest ja poliitilise kommunikatsiooni muutumisest “postwiki” maailmas uurimistöö tulemuste põhjal

Käesoleva uurimistöö viimane osa, võtnud juba kokku järeldused nii ajalehes Postimees kui ka Eesti poliitilise kommunikatsiooni asjatundjatega läbiviidud ekspertintervjuudes väljatoodud hoiakutest Wikileaksi suhtes, jätkab teemakohast diskussiooni lähtudes töö esimeses osas pakutud kommunikatsioonimaailma teoreetikute perspektiividest.

Wikileaksi suhtes Eesti meediamaastikul ja poliitilise kommunikatsiooni asjatundjate poolt tajutud võimalusi ja ohte, positiivseid ja negatiivseid hinnanguid, demokraatlikkust ja avalikustamist või ka autoritaarsust ja tsensuuri soodustavaid tegureid, meedia ja poliitikute vahelisi suhteid ning poliitilist kommunikatsiooni ja kultuuri, poliitikute kuvandiloomet ning Wikileaksi tulevikku mõjutavaid tegureid ei saa analüüsida väljaspool globaalse infoühiskonna võrgustikusuhtluse kontekstis toimuvaid arenguid. Varem või hiljem tuleb tunnistada, et massikommunikatsioon enam ilma ei tee. Poliitika ja poliitilise kommunikatsiooni (maa)ilm sõltub üha rohkem veebipõhise massi-enesekommunikatsiooni hoovustest.

Castells, Mancini, Benkler ja teised uurijad osutavad massi-enesekommunikatsioonile kui uue kommunikatsiooniajastu kevadekuulutajale. McCafferty näitab, kuidas taolist kevadilma ära kasutades saavad Wikileaks ja Facebook ellu viia teatud poliitilisi “revolutsioone”, mis on vahetult mõjutatud veebis levitatavast või lekitatavast poliitilisest infost. Fuchs argumenteerib, et selliselt ületab Wikileaks võimu teostajaid ja teostamise vahendite valikut kontrolliva valvekoera, skandaalipoliitilise allikakeskuse või alternatiivse veebimeedia organisatsiooni staatuse, muutudes omaette (sala)poliitiliste uudiste agentuuriks, mis toetab globaalsetes mõõtmetes sotsiaalse kontrolli võrgustikuga üleilmse osalusdemokraatia arengut. Kui McNairi jaoks muudab globaliseerunud võrgustikumaailm lokaalse salatsemise võimatuks ja poliitiliselt tundliku info avalikustamise paratamatuks, siis Howard leiab, et taoline globaalkultuuriliste muutuste protsess teeb mõõdapääsmatuks ka poliitilise kultuuri muut(u)misvajaduse. Kuna Castells käsitab sellises maailmas võimusuhteid pigem imagoloogilise tähenduse loomise protsessina inimteadvuses, siis peaksid ka poliitilised ideed ning arusaamad konkreetsetest poliitikutest, poliitikatest ning nende teostamise ja kommunikeerimise vahenditest eksisteerima „meie ajus kuvanditena (visuaalselt või

mitte)” (Castells 2009: 193). Üha enam luuakse selliseid kuvandeid sotsiaalse suhtlemise, sh veebi- ja sotsiaalmeedia keskkonnas. Wikileaksi ja teiste sarnaste lekituskeskkondade poolt avaldatud informatsioon, eriti aga visuaalset ettekujutust loovad videoklipid võimu kuritarvitustest süüvivad ja lõimuvad kuvanditena inimajju, mõjutades sotsiaalset mälu ja poliitilisi hoiakuid tugevamini ja laiemalt kui kunagi varem.

Poliitiline kommunikatsioon on tahes-tahtmatult internetiga integreeritud ning poliitiline mõjuvõim ja usaldusväärsus lahutamatult seotud veebis loodavate kuvanditega nendesamade võimukandjate ning nende sõnade ja tegude ühtsuse suhtes. Wikileaks ja selle taolised lekituskeskkonnad osutuvad globaliseerunud infoajastul üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga integreeruva poliitilise kommunikatsiooni väljakutsetega toimetulekul üha olulisemaks tegijaks, eriti poliitikute kuvandiloomes. Nii tuleks Wikileaksi ilmunise järgses maailmas avalikustamise eitamise, vältimise ja marginaliseerimise asemel seda üha enam jaatada, ära kasutada ning integreerida. Omal ajal Goffmani poolt kirjeldatud lavaesise ja lavataguse isiksuse- ja käitumismustritega kahepalgeliste poliitikute asemel ootab nüüdisaegne võrgustikumaailm ja institutsioonide suhtes sageli skeptilise infoajastu poliitikaelu üha enam integriteeti kehtastavaid poliitikuid ning neid sarnaselt suunitlevaid poliitilise kommunikatsiooni praktikaid ja mainekujunduse spetsialiste. Meyrowitzi „kollakad kõrvallavad“ muutuvad läbi veebikaamerate ja wiki-võrgustike koos Goffmani lavaesise ja lavatagusega igakülgseks nähtavaks pealavaks, kus kõike toimuvat ja kõiki toimetajaid on võimalik vahetult jälgida otsekui mitmemõõtmelisel 3D-kuvaril. Kõik valgustatakse läbi – nagu võimud terrorikahtlasi, nii avalikkus võime. Varjuelu kaob. Paradoksaalsel moel muudab see haavatavaks isegi avalikustajad, nagu Domscheit-Berg ja Tiffen seda Assange'i isiku ümber toimunu näitel välja on toonud. Tahes-tahtmatult osutub Assange ja Wikileaks uudses poliitilise kommunikatsiooni maailmas omaenese argumenti kehtastuseks: saladuseks ei jää miski...

Marlin tõdeb, et nii võib teatud infoga poliitiliselt manipuleeridagi. Somerville näebki Wikileaksi eesmärk-pühitseb-abinõu-loogikast lähtuva häkkerliku kambana, kes kasutab ära teatud institutsioonide sisest usalduse kuritarvitamist, pidades kõiki Wikileaksiga koostööd tegevaid organisatsioone eetilises mõttes kuritegevusele kaasaaitajateks. Marlini eetiline analüüs näitab siiski, et teatud juhtudel võib *prima facie* põhimõttest lähtudes olla eesmärk sedavõrd kaalukas, et kui vaja õnnestada institutsioonide usaldust, tuleb sedagi teha. Usaldus võimude ja jõu kasutamise suhtes on eetiliselt põhjendatud vaid juhul, kui võimud ja jõukasutus ise osutuvad usaldusväärseks. Wikileaksis avalikustatud juhtudel on see kaheldav. Nürnbergi protsessil vaieldi institutsioonilise

lojaalsuse ja usaldusvande kehtivus selgeks inimsuse argumendiga. Sellest lähtuvalt on tunnustatud ka inimõiguste ülemaailmset kehtivust ja kehtestatud neid ülimuslikuna erinevate rahvusvaheliste inimsusevastaste kuritegude puhul kuni Iraagi sõjani välja.

On selge, et institutsioonid ja neid kandvad võimud või nende poliitilist kommunikatsiooni toetavad struktuurid võtavad neid ohustavate jõudude suhtes kaitse- või isegi ründeasukohta. Seda näitas ka Eesti poliitilise kommunikatsiooni ekspertide usutlemine. Samas tõdeti (Aja1), „et teatud riikides oleks kindlasti ka huvi ACTA taolisi leppeid või SOPA taolist seadusandlust ära kasutada, osaliselt ka interneti tsenseerimiseks ja läbi selle ka siis (...) saame poolkogemata võimaluse valvata natukene ka lekete järele.“ Wikileaks on sellega juba teadlikult arvestanud ja silmitsi seisnud. Jonni jätmata argumenteeritakse ja tegutsetakse sihiga, et inimsuse tõe nimel tuleb inimsusevastased valed paljastada ning kaasaegse tehnoloogia abil ülemaailmselt avalikustada. Viimselt peab see ju pigem institutsionaalset usaldust suurendama, mitte hävitama. Sedasama tõdeti ka ekspertintervjuus (Aja2): „Võimupositsioonil tegelased, õppides sellest Wikileaksi juhtumist, püüavad nagu mingeid vastusamme astuda, eksju, et panna nüüd ekstra garantiisid peale või luua mingisuguseid uusi seadusi või piiranguid, et need materjalid kindlasti kunagi uuesti ei lekiks... Aga kui me nüüd küsime näiteks niiviisi, et isegi kui me nägime ette sellist vastureaktsiooni, et tulevikus keeratakse kruvid seetõttu veel rohkem kinni, et kas me oleks pidanud need materjalid siis jätma avalikustamata, et noh nii ka ei saa... Ükskõik kui valus siis, tõde on ikkagi parem kui vale, eksju? Et jah, näiteks, esimesel hetkel inimestel on ebaameeldiv kuulda, et Andrus Veerpalu on dopingupatustaja, aga pikas perspektiivis eeldatavasti see puhastab. Kuna tema jäi vahele, siis ei tulnud järgmised, kes kasutasid dopingut ja ei olnud veel suuremat jama.“

Castells (2010b) võtab Wikileaksi teema kokku oma sellekohases artiklis: „Wikileaksi paljastused on asetanud väikesed, keskmised, suured ja tohutud USA välispoliitika ja mitmete riikide sisepoliitika intiimasjad avaliku järelvalve alla. See, keda me pühitseme igal jõuluajal, on seda juba ette kuulutanud: „Ei ole midagi peidetut, mis ei saaks avalikuks.“ See pidi juhtuma. Valitsusi on juba mõnda aega heidutanud kontrolli puudumine info üle internetimaailmas. Pressivabadus oli piisavalt tüütu. Aga traditsioonilise meediaga oldi õpitud elama. Küberruum, vastupidi, täis autonoomseid infoallikaid, on otsustav oht tolelele vaigistusjõule, millest võimutsemine on alati sõltunud. Kui me ei tea, mis toimub, on võimudel vabad käed üksteist röövida ja välja vabandada, nagu Prantsusmaal või Itaalias, või tuhandeid tsiviilisikuid massiliselt mõrvata või piinata, nagu Ameerika Ühendriikides, Iraagis ja Afganistanis... Draama on siiski alles alanud.“

Kui eelpool käsitletud globaalse infoühiskonna ja poliitilise kommunikatsiooni analüütikutel on õigus, siis peaks ka Wikileaksi argument ja käesoleva töö hüpotees olema kinnitust leidnud: Wikileaks kujuneb uudseks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis eesmärgiga muuta maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks. Kuna käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada Wikileaksi fenomeni ja mõju rahvusvahelises poliitilises kommunikatsioonis, siis on autori arvates see eesmärk igal juhul saavutatud. Küsimuseks jääb ja loodetavasti ka edasis(t)e uurimistöö(de) probleemina sõnastub, kuivõrd on Wikileaksi sarnaselt problemaatilistest lekituskeskkondadest olnud reaalselt kasu tulevase poliitikamaailma ja poliitilise kommunikatsiooni õiglasemaks ja läbipaistvamaks muutmisel ning võimukandjate ja poliitikute ausameelsemaks, varasemast suurema integriteediga isiksusteks ja professionaalideks kujunemisel. Seda aga tuleb juba uurida pikema aja perspektiivis.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli selgitada Wikileaksi fenomeni ja mõju rahvusvahelises poliitilises kommunikatsioonis. Wikileaks on ühtaegu nii mittetulunduslik meediaorganisatsioon kui ka osa ülemaailmsest liikumisest, millel on reaalne mõju poliitikale, poliitikutele ning neid kuvandavale poliitilisele kommunikatsioonile. Seda kui omaette nähtust on tänaseni veel suhteliselt vähe uuritud. Käesolev bakalaureusetöö avab sellega seotud küsimuste ja problemaatika aktuaalsust. Mitmed kommunikatsioonimaailma teoreetikud, nagu Erving Goffman, Joshua Meyrowitz, Manuel Castells, Paolo Mancini, Yochai Benkler, Christian Fuchs ja teised, näitavad teed globaliseeruvale infoajastul üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga integreeruva poliitilise kommunikatsiooni väljakutsega toimetulekuks Wikileaksi järgses maailmas, eriti seoses poliitikute kuvandilooma protsesside muutumisega. Kõike seda kokku võttes tõdeti esimese osa lõpul integreerituse ja integriteedi vajalikkust usaldusväärsema ja läbipaistvama poliitilise kommunikatsiooni arendamiseks nüüdisaja maailmas.

Teises osas tutvustati uurimistöö eesmärki, põhiküsimusi, uurimismaterjali ja uurimismeetodit ning nende valiku lähtekohaks olnud hüpoteesi, et Wikileaks ongi kujunemas uudeks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis muutmaks maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks.

Kolmas osa andis ülevaate Eesti suurima päevalehe online-väljaandes Postimees.ee 2010. ja 2011. aastal avaldatud artiklite kvalitatiivsesst kontentanalüüsist seoses Wikileaksi ning sellega kaasnevate uute ohtude ja võimalustega poliitilises kommunikatsioonis toimuvate edasiste arengute perspektiivis. Tõdeti, et suures plaanis esineb nelja tüüpi suhtumist Wikileaksi ja sellest lähtuvatesse muudatustesse ülemaailmses poliitilises kommunikatsioonis. Positiivse suhtumise esindajad jagunevad ekstreemselt ja kriitiliselt Wikileaksi hindajateks, nähes seda põhiliselt uute võimaluste looja ning kujundajana kaasaegse poliitilise kommunikatsiooni arengus. Negatiivse hoiakuga kriitikud, keda võib näha samuti kas ekstreemselt või kriitiliselt negatiivsete suhtumiste esindajatena, toovad peamiselt esile Wikileaksiga kaasnevaid ohte poliitilises maailmas ja poliitilises kommunikatsioonis.

Neljandas osas tutvustati Wikileaksiga seotud küsimustega ekspertintervjuudes Eesti poliitikamaailma, diplomaatia, poliitilise kommunikatsiooni, mainekujunduse ja ajakirjanduse

ekspertide poolt väljendatud seisukohti. Selgus, et kõik peale professionaalsete poliitikute ja diplomaatiaga tegelevate ametnike jaatasid üldjoontes uurimistöö hüpoteesi, et Wikileaks võib tõepoolest kujuneda uudseks vahendiks kaasaegses poliitilises kommunikatsioonis eesmärgiga muuta maailma õiglasemaks ja läbipaistvamaks ning võimukandjaid ja poliitikuid üldiselt ausameelsemaks. Samas eitasid seda võimalust nimelt Eesti riigivõimu (riigikogu) ja diplomaatilise tööga seotud riigiametnikest (välisministeeriumi) eksperdid. Wikileaksi poolt kõige haavatavama grupi esindajatena, kellest ühe kohta oli isegi juba memo lekitatud, osutati lekitustegevuse suhtes üsnagi kriitilisteks, pidades sõltumata motiividest võõra informatsiooni avalikustamist halvaks teguviisiks iseeneses, millel ei tohiks olla poliitikamaailmas kohta ega head mõju. Samas tõdeti, et mida enam kehastavad poliitikud integriteeti, seda vähem võib Wikileaksi taoliste lekitustega neid kahjustada. Nii jaatati vaatamata kõigele igas küsitletud ekspertgrupis teatud mõju, mida Wikileaks hüpoteetiliselt poliitikutele, poliitikatele ja poliitilisele kommunikatsioonile tulevikule vastu minnes võib omada.

Viiendas osas tehti esmalt kokkuvõtlikud järeldused ajalehes Postimees kui ka ekspertintervjuudes väljatoodud hoiakutest Wikileaksi suhtes. Viimases peatükis diskuteeriti Wikileaksi suhtes nähtud võimaluste ja ohtude, positiivsete ja negatiivsete hinnangute, demokraatlikkust ja avalikustamist ning autoritaarsust ja tsensuuri soodustavate tegurite, meedia ja poliitikute vaheliste suhete ning poliitilist kommunikatsiooni ja kultuuri, aga ka poliitikute kuvandiloomet ja Wikileaksi tulevikku mõjutavate tegurite üle kaasaja kommunikatsioonimaailma teoreetikute Goffmani, Meyrowitzi, Castellsi, Mancini, Benkléri, Fuchsi ja teiste poolt pakutud perspektiivis. Tõdeti, et globaliseeruva infoajastul üleilmastuva majanduse ja virtualiseeruva kultuuriga integreeruva poliitilise kommunikatsiooni väljakutsetega toimetulekul on oluline arvestada ka Wikileaksi ja selle taoliste veebileituskeskkondade tegevuse ja sellest tuleneva uue reaalsusega poliitikute kuvandiloomes. Wikileaksi järgses maailmas tuleks avalikustamise eitamise, vältimise ja marginaliseerimise asemel seda pigem jaatada, ära kasutada ning integreerida. Lavaesise ja lavataguse isiksuse- ja käitumismustritega kahepalgeliste poliitikute asemel vajab nüüdisaja poliitikamaailm üha enam integriteeti kehastavaid poliitikuid ning neid sarnaselt suunitlevaid poliitilise kommunikatsiooni praktikaid ja mainekujunduse spetsialiste. Kuidas selleni konkreetsemalt jõuda, peab näitama aja jooksul tehtav edasine uurimistöö. Autor leiab, et käesolev töö on püstitatud eesmärgi täitnud ja tõstatatud hüpoteesi kinnitanud. Jääb loota, et tulevikus aitab see kaasa poliitilise kommunikatsiooni edasisele uurimisele ja arendamisele infoühiskonnas, kus isegi Wikileaksi sarnaselt problemaatilistest keskkondadest võib olla kasu nüüdisaja poliitikamaailma ja poliitilise

kommunikatsiooni õiglasemaks ja läbipaistvamaks muutmisel ning võimukandjate ja poliitikute ausameelsemaks, varasemast suurema integriteediga isiksusteks ja professionaalideks kujunemisel.

SUMMARY

Bachelor thesis of Laura Remmel *Wikileaks: Law-breaker or Justice-maker in the World of Political Communication*, supervised by Professor Marju Lauristin at Tartu University. The purpose of the thesis was to clarify the phenomena and the impact of Wikileaks in the international political communication. Wikileaks is a nonprofit media organization and a relay in the global movement impacting political reality, politicians and their image in the political communication. Relying on Erving Goffman, Joshua Meyrowitz, Manuel Castells, Paolo Mancini, Yochai Benkler, Christian Fuchs, and others, the author argues that the globalizing informational network society is challenging political communication, especially concerning politicians' image-making. First part of the work concludes that there is a need for integration and integrity developing more trustworthy and transparent political communication in the contemporary world. Second part of the work describes the purpose and certain questions and material of the research as well as the method of qualitative content analysis used in the work, and the hypothesis that Wikileaks is going to become a new means in the contemporary political communication in order to make the world more just and transparent as well as the politicians and people in power to integrate with integrity. Third part of the research studies hundreds of articles concerning Wikileaks and published by the largest Estonian newspaper Postimees online version in 2010 and 2011. It appears that there are four types of attitudes toward Wikileaks and its possible impact on the global political communication. Both extremely and critically positive attitudes view Wikileaks usually as a generator of new opportunities for shaping the development of contemporary political communication. Extremely or critically negative attitudes mostly point out some threats coming along with the world of politics and political communication after Wikileaks. Fourth part of the work presents the results of expert interviews made with Estonian specialists in politics, diplomacy, political communication, PR and journalism. It appears that all except the professional politicians and diplomats affirm that Wikileaks may really become a new means in the contemporary political communication in order to make the world more just and transparent as well as the politicians and people in power to integrate with integrity. The last, fifth part of the research sums up the conclusions drawn from the newspaper articles' and expert interviews' qualitative content analysis supporting the hypothesis of the current research. In the very last chapter the author is discussing the results of her study in the perspective of researchers like Castells, Goffman, Meyrowitz, Mancini, Benkler, Fuchs, and others. She concludes that in the global informational network society Wikileaks is challenging both the current political communication practices and a growing need for politicians' integrity.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Assange: WikiLeaks paljastab Iraagi sõja tõelise pale (2010). *Postimees*, 23. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/330926/assange-wikileaks-paljastab-iraagi-soja-toelise-pale/>.
2. Assange, J. (2010b). I Enjoy Crushing Bustards. *Spiegel*, 26. juuli, URL (kasutatud mai 2012) <http://www.spiegel.de/international/world/wikileaks-founder-julian-assange-on-the-war-logs-i-enjoy-crushing-bastards-a-708518.html>.
3. Babbitt, S. E. (1997). Personal Integrity, Politics and Moral Imagination. Brennan, S; Isaacs, T. and Milde, M. (toim.). *A Question of Values: New Canadian Perspectives on Ethics and Political Philosophy*. Amsterdam and Atlanta: Rodopi, 107-131.
4. Beckett, C. & J. Ball. (2012). *WikiLeaks. News in the Networked Era*. Cambridge: Polity Press.
5. Benkler, Y. (2011). Networks of Power, Degrees of Freedom. *International Journal of Communication*, 5:721-755.
6. Castells, M. (2007). Communication, power and counter-power in the networked society. *International Journal of Communication*, 1: 238-266.
7. Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.
8. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Wiley-Blackwell.
9. Castells, M. [2010b]. *Who's afraid of WikiLeaks?*, URL (kasutatud mai 2012) http://miradaglobal.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1579%3Aiquien-teme-a-wikileaks&catid=27%3Apolitica&Itemid=74&lang=en.
10. Castells, M. [2011]. *Bare Internet*, URL (kasutatud mai 2012) http://miradaglobal.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1579%3Aiquien-teme-a-wikileaks&catid=27%3Apolitica&Itemid=74&lang=en.
11. Christensen, C. (2010). Three digital myths. *Le Monde Diplomatique*, URL (kasutatud mai 2012) <http://mondediplo.com/blogs/three-digital-myths>.
12. Christensen, C. (2011). WikiLeaks: losing suburbia. *Le Monde Diplomatique*, URL (kasutatud mai 2012) <http://mondediplo.com/blogs/wikileaks-losing-suburbia>.
13. Christensen, C. (2011b). WikiLeaks and celebrating the power of the mainstream media: a

- response to Christian Fuchs. *Global Media Journal Australian Edition*, 5(1): 1-3.
14. Covey, S. M. R. (2007). *Usalduse kiirus*. Tartu: Väike Vanker.
 15. Domscheit-Berg, D. (2011). *Wikileaksi telgitagused*. Tallinn: Tänapäev.
 16. Dyer, C. (1997). *The Power of Personal Integrity. Becoming a Person of Character in a Drifting World*. Wheaton: Tyndale House Publishers.
 17. Edwards, G. C. & B. D. Wood (1999). Who Influences Whom? The President, Congress, and the Media. *American Political Science Review*. 93(2): 327-344.
 18. Fenster, M. (2012). Disclosure's Effects: WikiLeaks and Transparency. *Iowa Law Review*, 97: 753:807.
 19. Flew, T. & B. R. Liu (2011). Globally Networked Public Spheres? The Australian Media Reaction to WikiLeaks. *Global Media Journal Australia Edition*, 5(1): 27-49.
 20. Fuchs, C. WikiLeaks: power 2.0? Surveillance 2.0? Criticism 2.0? Alternative media 2.0? A political-economic analysis. *Global Media Journal Australia Edition*, 5(1): 49-77.
 21. Goffman, E. (1997). *The Goffman Reader*. Lemert, C. & A. Branaman (toim.). Oxford: Blackwell.
 22. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
 23. Goldsmith, W. M. (1974). *The Growth of Presidential Power. A Documented History*. 3 Vol. New York: Chelsea House.
 24. Grant, R. W. (1997). *Hypocrisy and Integrity. Machiavelli, Rousseau, and the Ethics of Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
 25. *Inimõiguste ülddeklaratsioon* (1948). Inimõiguste ülddeklaratsiooni ametlik kodulehekülg, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=est>.
 26. Hallin, D. C. & P. Mancini. (2012). *Comparing Media Systems Beyond the Western World*. Cambridge: Cambridge University Press.
 27. Han, S. (2011). Ciao, Ciao: The Rise and Fall of Berlusconi. *The Politic*, 19. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://thepolitic.org/?p=659>.
 28. Himanen, P. (2003). *Häkkeri eetika*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
 29. Howard, P. N. (2003). Digitizing the social contract: producing American political culture in the age of new media. *Communication Review*. 6(3): 213-236.
 30. Ilves, T. H. [2012]. Avaldus 18.0.2012, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.president.ee/et/meediakajastus/avaldused/7001-president-toomas-hendrik-ilvese->

[avaldus/index.html](#).

31. Julian Assange: *Why the world needs WikiLeaks*. (2010). Intervjuu TEDGlobal konverentsil. URL (kasutatud detsember 2011) http://www.ted.com/talks/julian_assange_why_the_world_needs_wikileaks.html.
32. Junkur, T. (2011). *1988. aasta ENSV loomunguliste liitude juhatuste ühispleenumi ja selle kõnede analüüs*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
33. Kalmus, V. (2011). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*. Loenguslaidid. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
34. Kierkegaard, S. (1987). *Either/Or. Part I. Kierkegaard's Writings, III*. Princeton: Princeton University Press.
35. King, M. L. [1963]. Letter from a Birmingham Jail, URL (kasutatud jaanuar 2012) http://www.africa.upenn.edu/Articles_Gen/Letter_Birmingham.html.
36. Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
37. Laughey, D. (2007). *Key Themes in Media Theory*. Maidenhead: Open University Press.
38. Lauristin, M. & P. Vihalemm (1997). Recent Historical Developments in Estonia: Three Stages of Transition (1987-1997). Lauristin, M. & P. Vihalemm & K. E. Rosengren & L. Weibull (toim.). *Return to the Western World. Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press, 73-126.
39. Lehtsaar, T. (2008). *Suhtlemiskonflikti psühholoogia*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
40. Mancini, P. (2011). Between Commodification and Lifestyle Politics: Does Silvio Berlusconi Provide a New Model of Politics for the Twenty-First Century? Oxford: ReutersInstitute for the Study of Journalism.
41. Mancini, P. (2012). Ärgem kuulakem vaid iseenda jutu kaja! *Posimees AK*, 25. mai.
42. Marlin, R. (2011). Propaganda and the Ethics of WikiLeaks. *Global Media Journal Australian Edition*, 5(1): 95-108.
43. Masso, A. (2011). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*. Käsikirjaline loengukonspekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
44. McCafferty, D. (2011). Brave, New Social World. *Communications of the ACM*. 7(54): 19-21.
45. McLuhan, M. (1962) *The Gutenberg Galaxy*. Toronto: Toronto Press.
46. McNair, B. (2006). *Cultural Chaos: Journalism, News and Power in a Globalised World*. London: Routledge.

47. Meyrowitz, J. (1985). *No Sense of Place: The Impact of the Electronic Media on Social Behavior*. New York: Oxford University Press.
48. *Openleaksi kodulehekülg*, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://openleaks.org/>.
49. Pevkur, A. (2011). *Professional ethics: philosophy and practice*. Dissertationes Philosophicae Universitatis Tartuensis 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
50. Ross, D. (2002). *The Right and the Good*. Oxford: Oxford University Press.
51. Sifry, M. L. (2011). *Wikileaks and the Age of Transparency*. New York: OR Books.
52. Singer, P. (2011). Universaalne raamatukogu. *Eesti Päevaleht*, 28. aprill, URL (kasutatud detsember 2011) <http://www.epl.ee/news/arvamus/universaalne-raamatukogu.d?id=51296143>.
53. Six, F. E. & L. W. J. C. Huberts. (2008). Judging a public official's integrity. Huberts, L. W. J. C. & J. Maesschalck & C. L. Jurkiewicz (toim.). *Ethics and Integrity of Governance. Perspectives Across Frontiers*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 65-84.
54. Sommerville, M. (2010). Wikileaks, wikileakers, and wiki-ethics. *MercatorNet*, 11. detsember.
55. Stassen, G. (toim.). (2008). *Just Peacemaking: The New Paradigm for the Ethics of Peace and War*. Cleveland: Pilgrim Press.
56. Swift, J. (2007). The Cuban Missile Crisis. *History Review*, 2. märts, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.historytoday.com/john-swift/cuban-missile-crisis>.
57. Žižek, S. (2011). *Living in the End Times*. London: Verso.
58. Žižek, S. (2011b). Good manners in the age of WikiLeaks. *London Review of Books*, 33(2): 9-10.
59. Tiffen, R. (2011). WikiLeaks and mega-plumbing issues – unresolved dilemmas revisited. *Global Media Journal Australian Edition*, 5(1): 108-126.
60. Torfing, J. & B. G. Peters & J. Pierre & E. Sørensen (2012). *Interactive Governance. Advancing the Paradigm*. Oxford: Oxford University Press.
61. *Wikileaksi kodulehekülg*, URL (kasutatud detsember 2011) www.wikileaks.org.
62. Wolff, J. (2005). *Sissejuhatus poliitika filosoofiasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

KASUTATUD ALLIKAD

Artiklid

1) Artiklid, mis räägivad Wikileaksi olemusest, sellega seonduvatest ohtudest ja võimalustest ning mõjust:

1. Aavik, M. & N. Korv. (2010). 2010: üleilmne avalik ühislaul esimese korruse vannitoas. *Postimees*, 31. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/364917/2010-uleilmne-avalik-uhislaul-esimese-korruse-vannitoas/>.
2. Aaviksoo: Wikileaksi leke kaitseplaanide kohta kahjustas julgeolekut (2010). *Postimees*, 7. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/353407/aaviksoo-wikileaksi-leke-kaitseplaanide-kohta-kahjustas-julgeolekut/>.
3. Admiral Mullen: leke seab ohtu inimelud (2010). *Postimees*, 24. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/331053/admiral-mullen-leke-seab-ohtu-inimelud/>.
4. Ajakiri võis Wikileaksi memod ise välja mõelda (2010). *Postimees*, 17. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/358674/ajakiri-vois-wikileaksi-memod-ise-valja-moelda/>.
5. Alasti sõda (2010). *Postimees*, 27. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/292146/juhtkiri-alasti-soda/>.
6. Assange, J. (2012). Valed vallandavad sõdu, tõed võivad vallandada rahu. *Eesti Ekspress*, 17. veebruar, URL (kasutatud aprill 2012) http://www.ekspress.ee/news/arvamus/arvamus/julian-assange-valed-vallandavad-sodu-toed-voivad-vallandada-rahud?id=63930393&fb_source=message.
7. Assange: kui Wikileaks suletakse, tuleb suurim paljastus (2011). *Postimees*, 31. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/380249/assange-kui-wikileaks-suletakse-tuleb-suurim-paljastus/>.
8. Assange: läbipaistvus on valitsustele, mitte indiviididele (2010). *Postimees*, 25. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/362336/assange-labipaistvus-on-valitsustele-mitte-indiviididele/>.
9. Assange nimetas USA tipp-poliitikuid idiotideks (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/362018/assange-nimetas-usa-tipp-poliitikuid-idiotideks/>.
10. Assange: viha annab mulle jõudu edasi tegutseda (2010). *Postimees*, 17. detsember, URL

- (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/358674/ajakiri-vois-wikileaks-memodise-valja-moelda/>.
11. Assange: WikiLeaks paljastab Iraagi sõja tõelise pale (2010). *Postimees*, 23. oktoober (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/330926/assange-wikileaks-paljastab-iraagi-soja-toelise-pale/>.
 12. Blair: Wikileaks materjalides polnud midagi uut (2010). *Postimees*, 27. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/332897/blair-wikileaks-materjalides-polnud-midagi-uut/>.
 13. Eestlased korraldasid Wikileaks toetuseks Inglismaal protesti (2010). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/358434/eestlased-korraldasid-wikileaks-toetuseks-inglismaal-protesti/>.
 14. Erne, J. (2011). Valimisblogi: uus meedia valija individuaalsuse kujundajana. *Postimees*, 21. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://poliitika.postimees.ee/391849/valimisblogi-uus-meedia-valija-individuealsuse-kujundajana/>.
 15. Esileedi nõuab Wikileaksiga seotud laimu eest miljoneid (2010). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/358291/esileedi-nouab-wikileaksiga-seotud-laimu-eest-miljoneid/>.
 16. Esimene ametnik sai Cablegate'i lekke pärast hundipassi (2010). *Postimees*, 3. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351863/esimene-ametnik-sai-cablegate-i-lekke-parast-hundipassi/>.
 17. FBI lubas tabada WikiLeaks infolekke allika (2010). *Postimees*, 30. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afganistan.postimees.ee/293710/fbi-lubas-tabada-wikileaks-infolekke-allika/>.
 18. Filosoof Slavoj Žižek: Julian Assange, oled terrorist! (2011). *Postimees*, 4. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/487570/filosoof-slavoj-zizek-julian-assange-oled-terrorist/>.
 19. Goldberg, J. Why is Assange still alive? (2010). *Chicago Tribune*, 29. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) http://articles.chicagotribune.com/2010-10-29/news/ct-oped-1029-goldberg-20101029_1_julian-assange-wikileaks-wrong-question.
 20. Hiietamm, A. (2010). Vägistamine Rootsi moodi. *Õhtuleht*, 15. jaanuar, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.ohhtuleht.ee/405907>.
 21. Höglund, I. (2010a). Inga Höglund: ajakirjandusvabadus või kuritegevus? *Postimees*, 6.

- detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/352583/inga-hoglund-ajakirjandusvabadus-voi-kuritegevus/?redir>.
22. Höglund, I. (2010b). Wikileaks korraldas USA ajaloo suurima infolekke. *Postimees*, 25. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://pluss.postimees.ee/331270/wikileaks-korraldas-usa-ajaloo-suurima-infolekke/>.
23. Ideon, A. (2010a). Wikileaksi juhtum jätab kindralid rahulikuks. *Postimees*, 12. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://pluss.postimees.ee/325230/wikileaksi-juhtum-jatab-kindralid-rahulikuks/>.
24. Ideon, A. (2010b). Argo Ideon: paha küll, aga hea ka. *Postimees*, 8. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/353832/argo-ideon-paha-kull-aga-hea-ka/?redir>.
25. Ideon, A. (2011). Chris Vein: valitsuse info kuulub kodanikele (2011). *Postimees*, 28. september, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/579166/chris-vein-valitsuse-info-kuulub-kodanikele/>.
26. Ideon, A. (2011c). Lekke valgustamine. *Postimees*, 8. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/384585/argo-ideon-lekke-valgustamine/>.
27. Ideon, A. (2011d). Uus Ansip on Pentus, uus Savisaar Ratas või Simson. *Postimees*, 4. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/382777/uus-ansip-on-pentus-uus-savisaar-ratas-voi-simson/>.
28. Ideon, A. (2012). Wikileaks Kremli propagandakanali süleluses. *Postimees*, 23. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) <http://arvamus.postimees.ee/812494/argo-ideon-wikileaks-kremli-propagandakanali-suleluses>.
29. Juhtkiri: diplomaatia kaksiktornid (2010). *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/349583/juhtkiri-diplomaatia-kaksiktornid/>.
30. Juhtkiri: infokaevanduste kullaotsijad (2010). *Postimees*, 31. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/364930/juhtkiri-infokaevanduste-kullaotsijad/>.
31. Juhtkiri: „salastatud“ ei tähenda veel „tõene“ (2010). *Postimees*, 9. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/354562/juhtkiri-salastatud-ei-tahenda-veel-toene/?redir>.
32. Kaldoja, E. (2010b). Edeva anarhisti rändteater. *Postimees*, 31. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/294091/edeva-anarhisti-randteater>.
33. Kaldoja, E. (2010c). USA lehed: lekitatud info ei öelnud midagi uut. *Postimees*, 28. juuli,

- URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/292604/usa-lehed-lekitatud-info-ei-oelnud-midagi-uut/>.
34. Kaldoja, E. (2010d). Wikileaks avas asutusesisese bürokraatia völlumaailma. *Postimees*, 31. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/364958/wikileaks-avas-asutusesisese-burokraatia-volumaailma/>.
35. Karzai mõistis WikiLeaksi lekke hukka (2010). *Postimees*, 29. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/293273/karzai-moistis-wikileaksi-lekke-hukka/>.
36. Korjus, K. (2010). Kristjan Korjus: sõda sõnavabaduse üle. *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/348914/kristjan-korjus-soda-sonavabaduse-ule/>.
37. Korv, N. (2010). Neeme Korv: lekked ja valijad. *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/352068/neeme-korv-lekked-ja-valijad/>.
38. Kross: Wikileaksi leke ei kujuta sõjalisest küljest ohtu (2010). *Postimees*, 27. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/292388/kross-wikileaksi-leke-ei-kujuta-sojalisest-kuljest-ohtu/>.
39. Lamp, B.-H. (2010). Hõbemägi: see, kas Putin on koer või kass, pole oluline. *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/352224/hobemagi-see-kas-putin-on-koer-voi-kass-pole-oluline/>.
40. Lamp, B.-H. (2011). Indrek Toome: eelvalimine toimub erakondade tagatubades. *Postimees*, 3. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://poliitika.postimees.ee/397103/indrek-toome-eelvalimine-toimub-erakondade-tagatubades/>.
41. Lang: Wikileaksi memo on ilukirjandus (2011). *Postimees*, 31. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/547634/lang-wikileaksi-memo-on-ilukirjandus/>.
42. Laugen, L. (2012). Wikileaks: Rootsi välisminister Bildt on USA informaat. *Delfi*, 23. aprill, URL (kasutatud aprill 2012) http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/wikileaks-rootsi-valimisminister-bildt-on-usa-informaator.d?id=63959399&fb_source=message.
43. Leht: pank ostis Wikileaksi kartuses domeeninimesid kokku (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/361928/leht-pank-ostis-wikileaksi-kartuses-domeeninimesid-kokku/>.
44. Lobjakas, A. (2010a). Meri ja tindid. *Postimees*, 13. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/356290/meri-ja-tindid/?redir>.

45. Lobjakas, A. (2010b). Ahto Lobjakas: wiki-maailm. *Postimees*, 4. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/295419/ahto-lobjakas-wiki-maailm/>.
46. Lobjakas, A. (2011). Ahto Lobjakas: poliitika vikiröntgen. *Postimees*, 3. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/382519/ahto-lobjakas-poliitika-vikirontgen/?redir>.
47. Loonet, T. (2011). Hõbemägi: suuri vapustusi pole Wikileaksilt oodata. *Postimees*, 1. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/381494/hobemagi-suuri-vapustusi-pole-wikileaksilt-oodata/>.
48. Loonet, T. (2011). "Vabariigi kodanikud": Ilves tegi diplomaatidega avameelitsedes õigesti. *Postimees*, 1. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/381474/vabariigi-kodanikud-ilves-tegi-diplomaatidega-avameelitsedes-oigesti/>.
49. Läti peaminister seadis kahtluse alla Wikileaksi materjalide autentsuse (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350532/lati-peaminister-seadis-kahtluse-alla-wikileaksi-materjalide-autentsuse/>.
50. Medvedev: Wikileaksi leke tõi välja USA diplomaatia küünilisuse (2010). *Postimees*, 3. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351867/medvedev-wikileaksi-leke-toi-valja-usa-diplomaatia-kuunilisuse/>.
51. Meikar, S. (2011). Silver Meikar: mitte ajaloo, vaid usu lõpp! *Postimees*, 29. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/684108/silver-meikar-mitte-ajaloo-vaid-usu-lopp/>.
52. Mikser: Wikileaks balansseerib tõsiste julgeolekuküsimuste ja meelelahutuse piiril (2011). *Postimees*, 8. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/384942/mikser-wikileaks-balansseerib-tosiste-julgeolekukusimuste-ja-meelelahutuse-piiril/>.
53. Mikser 9/11st: maailma tajutakse ohtlikuma paigana (2011). *Postimees*, 11. september, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/560088/mikser-9-11st-maailma-tajutakse-ohtlikuma-paigana/>.
54. Mutt, M. (2010). Mihkel Mutt: paljastajate rõõmupidu. *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/350864/mihkel-mutt-paljastajate-roomupidu/>.
55. Niitra, N. (2010). Nils Niitra: silmakirjatsev meedia. *Postimees*, 11. detsember, URL

- (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/355850/nils-niitra-silmakirjatsev-meedia/?redir>.
56. Palin, S. (2010). Sarah Palin: hunt WikiLeaks founder like al-Qaeda and Taliban leaders. *The Telegraph*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/wikileaks/8171269/Sarah-Palin-hunt-WikiLeaks-founder-like-al-Qaeda-and-Taliban-leaders.html>.
57. Pank registreeris ennast sõimavad veebiaadressid (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/362009/pank-registreeris-ennast-soimavad-veebiaadressid/>.
58. Pentagon ajab Wikileaksi lekitaja jälgi (2010). *Postimees*, 27. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afganistan.postimees.ee/292215/pentagon-ajab-wikileaksi-lekitaja-jalgi/>.
59. Pentagoni nahutanud USA ametnik astus tagasi (2011). *Postimees*, 14. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/402187/pentagoni-nahutanud-usa-ametnik-astus-tagasi/>.
60. Polt, M. C. (2010). Eesti ja USA – kaljukindlad liitlased. *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/349577/michael-c-polt-eesti-ja-usa-kaljukindlad-liitlased/>.
61. Poola peaminister: Wikileaks purustas illusiooni USAst (2010). *Postimees*, 7. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/353595/poola-peaminister-wikileaks-purustas-illusiooni-usast/>.
62. Priimägi, L. (2010). Linnar Priimägi: Wikileaks ja Pandora laegas. *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/351891/linnar-priimagi-wikileaks-ja-pandora-laegas/>.
63. Rasmussen: infoleke ohustab NATO sõdureid Afganistanis (2010). *Postimees*, 10. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/311370/rasmussen-infoleke-ohustab-nato-sodureid-afganistanis/>.
64. Raun, A. (2010). Ekspert: Wikileaks pääses ligi vaid „prügikastile“. *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349447/ekspert-wikileaks-paases-ligi-vaid-prugikastile/>.
65. Rootsis tekkis Assange'i vägistamissüüdistuse ümber skandaal (2011). *Postimees*, 11. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/401075/rootsis-tekkis-assange-i-vagistamissuudistuse-umber-skandaal/>.

66. Savisaar: Eesti võiks Wikileaksi osas oma abi pakkuda (2010). *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.tallinnapostimees.ee/359967/savisaar-eesti-voiks-wikileaksi-osas-oma-abi-pakkuda/>.
67. Suur osa ameeriklastest ei tea, mis on Wikileaks (2011). *Postimees*, 1. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/380899/suur-osa-ameeriklastest-ei-tea-mis-on-wikileaks/>.
68. Sõjakaadrid heidavad halba valgust USA sõjaväelastele (2010). *Postimees*, 6. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/246038/sojakaadrid-heidavad-halba-valgust-usa-sojavaelastele/>.
69. Sõja varjukülje paljastanud arvatav lekitaja toimetati USAsse (2010). *Postimees*, 30. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/293968/soja-varjukulje-paljastanud-arvatav-lekitaja-toimetati-usasse/>.
70. Tai blokeeris Wikileaksi lehekülje (2010). *Postimees*, 18. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/301456/tai-blokeeris-wikileaksi-veebilehekulje>.
71. Tigasson, K.-R. (2010). Saladuste kaitseks. *Eesti Päevaleht*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2011) <http://www.epl.ee/news/arvamus/saladuste-kaitseks.d?id=51287597>.
72. Times: WikiLeaksi leke ohustab sadade afgaanide elu (2010). *Postimees*, 28. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afghanistan.postimees.ee/292688/times-wikileaksi-leke-ohustab-sadade-afgaanide-elu>.
73. Turay, A. (2010). Abdul Turay: head lekked. *Postimees*, 29. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/363695/abdul-turay-head-lekked/>.
74. USA mureseb Wikileaksi uue lekke pärast (2010). *Postimees*, 25. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/347402/usa-mureseb-wikileaksi-uue-lekke-parast/>.
75. USA poliitik: Wikileaks tuleb kuulutada terroristlikuks rühmituseks (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349114/usa-poliitik-wikileaks-tuleb-kuulutada-terroristlikuks-ruhmituseks/>.
76. USA saadik Eestis: wiki-leke seab ohtu nõrgad (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349410/usa-saadik-eestis-wiki-leke-seab-ohu-norgad/>.
77. USA õhuvägi piiras ligipääsu Wikileaksi dokumente avalikustanud lehtedele (2010). *Postimees*, 15. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/357658/usa->

[ohuvagi-piiras-ligipaasu-wikileaks-dokumente-avalikustanud-lehtedele/](#).

78. Vaarik: ka Eestis võidakse luua oma Wikileaks (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349218/vaarik-ka-eestis-voidakse-luua-oma-wikileaks/>.
79. Vahur Made: Wikileaks riikide suhtlemist ei muuda (2010). *Postimees*, 13. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/356320/vahur-made-wikileaks-riikide-suhtlemist-ei-muuda/>.
80. Vosman, H. (2010d). Wikileaks paljastas USA diplomaatide salakroonika. *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/349587/wikileaks-paljastas-usa-diplomaatide-salakroonika/>.
81. Vosman, H. (2011b). Wikileaks viljad. *Postimees*, 17. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/373100/hendrik-vosman-wikileaks-viljad/>.
82. Wikileaks kaalub kohtuteed endise kaasvõitleja vastu (2011). *Postimees*, 10. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/386311/wikileaks-kaalub-kohtuteed-endise-kaasvoitleja-vastu/>.
83. Wikileaks: Kasahhi peaminister on tantsulõvi (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350613/wikileaks-kasahhi-peaminister-on-tantsulovi/>.
84. Wikileaks on Nobeli rahupreemia kandidaat (2011). *Postimees*, 3. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/382236/wikileaks-on-nobeli-rahupreemia-kandidaat/>.
85. Wikileaks paljastas USA tuumapommide asukohad (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/350222/wikileaks-paljastas-usa-tuumapommide-asukohad/>.
86. WikiLeaks plaanib peagi avaldada veel Afganistani dokumente (2010). *Postimees*, 13. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afganistan.postimees.ee/299284/wikileaks-plaanib-peagi-avaldada-veel-afganistani-dokumente/>.
87. WikiLeaks: USA ei uurinud piinamisi Iraagis (2010). *Postimees*, 23. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://www.postimees.ee/330835/wikileaks-usa-ei-uurinud-piinamisi-iraagis/>.
88. Wikileaks arvatavatele lekitajale esitati süüdistus (2012). *Postimees*, 24. veebruar, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.postimees.ee/750238/wikileaks-arvatavale-lekitajale->

[esitati-suudistus.](#)

89. Wikileaksi asutaja Assange hakkab miljonite eest autobiograafiat kirjutama (2010). *Postimees*, 26. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/362487/wikileaksi-asutaja-assange-hakkab-miljonite-eest-autobiograafiat-kirjutama/>.
90. Wikileaksi asutaja Assange: kui mind tapetakse, laskume äärmustesse (2010). *Postimees*, 31. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/365206/wikileaksi-asutaja-assange-kui-mind-tapetakse-laskume-aarmustesse/>.
91. Wikileaksi asutaja Assange pettus Austraalia võimudes (2010). *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/352273/wikileaksi-asutaja-assange-pettus-austraalia-voimudes/>.
92. Wikileaksi infopunker on nagu Bondi filmist (2010). *Postimees*, 9. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/354700/wikileaksi-infopunker-on-nagu-bondi-filmist/>.
93. Wikileaksi Julian Assange sai rahumedali (2011). *Postimees*, 11. mai, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/434012/wikileaksi-julian-assange-sai-rahumedali/>.
94. Wikileaksi materjalid annavad alust diplomaatiliselt pingeteks (2010). *Postimees*, 27. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/292162/wikileaksi-materjalid-annavad-alust-diplomaatiliselt-pingeteks/>.
95. Wikileaksi meeskonna liikmed hulgavad Julian Assange'i (2010). *Postimees*, 28. september, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/318869/wikileaksi-meeskonna-liikmed-hulgavad-julian-assange-i/>.
96. Wikileaksi tabas uue paljastuse eel küberrünnak (2010). *Postimees*, 28. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/348849/wikileaksi-tabas-uee-paljastuse-eel-kuberrunnak/>.
97. Wikileaksile meisterdatakse konkurenti (2010). *Postimees*, 11. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/355818/wikileaksile-meisterdatakse-konkurenti/>.
98. Wired: USA sõdurite julmust paljasvata video lekitajat hoitakse kinni (2010). *Postimees*, 6. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/273561/wired-usa-sodurite-julmust-paljastava-video-lekitajat-hoitakse-kinni/>.

2) Julian Assange'i kohtuasja puudutavad artiklid:

99. Assange: Austraalia luure hoiatas mind «räpaste trikkide» eest (2010). *Postimees*, 23. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/303111/assange-austraalia-luure-hoiatas-mind-rapaste-trikkide-eest/>.
100. Assange kaebab Briti kohtuniku otsuse edasi (2011). *Postimees*, 24. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/393572/assange-kaebab-briti-kohtuniku-otsuse-edasi/>.
101. Assange kaebas vahistamiskäsu edasi (2010). *Postimees*, 20. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/344895/assange-kaebas-vahistamiskasu-edasi/>.
102. Assange kahtleb teda Rootsis ootavas kohtlemises (2010). *Postimees*, 21. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/360622/assange-kahtleb-teda-rootsis-ootavas-kohtlemises/>.
103. Assange kardab USA süüdistusi (2010). *Postimees*, 18. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/359367/assange-kardab-usa-suudistusi/>.
104. Assange pääses vanglast villasse (2010). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/358647/assange-paases-vanglast-villasse/>.
105. Assange saadeti pärast kohtuotsust tagasi vanglasse (2010). *Postimees*, 15. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/357588/assange-saadeti-parast-kohtuotsust-tagasi-vanglasse/>.
106. Assange sai õiguse väljaandmisotsus edasi kaevata (2011). *Postimees*, 6. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/658626/assange-sai-oiguse-valjaandmisotsus-edasi-kaevata/>.
107. Assange võib saada viimase katse, et teda Rootsile välja ei antaks (2011). *Postimees*, 5. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/657290/assange-voib-saada-viimase-katse-et-teda-rootsile-valja-ei-antaks/>.
108. Assange'i ema arvates ei pruugi Rootsi kohus õiglane olla (2011). *Postimees*, 3. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/620652/assange-i-ema-arvates-ei-pruugi-rootsi-kohus-oiglane-olla/>.
109. Assange'i kaitsja: vahistamiskäsk võib olla seotud wiki-lekkega (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350663/assange-i-kaitsja-vahistamiskask-voib-olla-seotud-wiki-lekkega/>.
110. Assange'i süüasja detailid lekkisid avalikkuse ette (2010). *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/359791/assange-i-suuasja-detailid->

[lekkisid-avalikkuse-ette/](#).

111. Austraalia tahab tühistada Wikileaksi asutaja Assange'i passi (2010). *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/352183/austraalia-tahab-tuhistada-wikileaksi-asutaja-assange-i-passi/>.
112. Briti kohus langetab otsuse, kas anda Assange Rootsile välja (2011). *Postimees*, 2. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/619146/briti-kohus-langetab-otsuse-kas-anda-assange-rootsile-valja/>.
113. Briti kohus lubab Assange'i Rootsile välja anda (2011). *Postimees*, 24. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/393325/briti-kohus-lubab-assange-i-rootsile-valja-anda/>.
114. Briti kohus otsustas Julian Assange'i Rootsile välja anda (2011). *Postimees*, 2. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/619676/briti-kohus-otsustas-julian-assange-i-rootsile-valja-anda/>.
115. Interpol kuulutas Wikileaksi asutaja Assange'i tagaotsitavaks (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350307/interpol-kuulutas-wikileaksi-asutaja-assange-i-tagatsitavaks/>.
116. Julian Assange'i saatuse võib otsustada rebenenud kondoom (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/361753/julian-assange-i-saatuse-voib-otsustada-rebenenud-kondoom/>.
117. Kohus arutab Assange'i vabastamist homme (2010). *Postimees*, 15. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/357713/kohus-arutab-assange-i-vabastamist-homme/>.
118. Kohus lubas vabastada Assange'i kaitsjoni vastu (2010). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/358456/kohus-lubas-vabastada-assange-i-kaitsjoni-vastu/>.
119. Londonis jätkub kohus Julian Assange'i üle (2011). *Postimees*, 7. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/384106/londonis-jatkub-kohus-julian-assange-i-ule/>.
120. Meedia: Assange varjab end Suurbritannia kaguosas (2010). *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350914/meedia-assange-varjab-end-suurbritannia-kaguosas/>.
121. Prokurör taasalustab Wikileaksi asutaja vägistamisuurimist (2010). *Postimees*, 1. august,

- URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/306944/prokuror-taasalustab-wikileaks-asutaja-vagistamisuurimist/>.
122. Rootsi prokuratuur taotles WikiLeaks asutaja vahistamist (2010). *Postimees*, 18. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/343832/rootsi-prokuratuur-taotles-wikileaks-asutaja-vahistamist/>.
123. Rootslanna: Julian Assange on seksivõhik! (2010). *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/359857/rootslanna-julian-assange-on-seksivohik/>.
124. Seaver, U. (2011). Arusaamatu udutamine. *Postimees*, 12. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/387187/arusaamatu-udutamine/>.
125. Tamme, J. (2011). Assange jätkas kohtuteed. *Postimees*, 13. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/496772/assange-jatkas-kohtuteed/>.
126. Wikileaks: Assange paigutati üksikkongi (2010). *Postimees*, 10. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/355382/wikileaks-assange-paigutati-üksikkongi/>.
127. Wikileaksi Assange astub Londonis taas kohtu ette (2011). *Postimees*, 11. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/370027/wikileaks-assange-astub-londonis-taas-kohtu-ette/>.
128. Wikileaksi asutaja Assange'i saatus selgub 24. veebruaril (2011). *Postimees*, 12. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012). <http://www.postimees.ee/387246/wikileaks-asutaja-assange-i-saatus-selgub-24-veebruari/>.
129. Wikileaksi asutaja astus kohtu ette (2011). *Postimees*, 12. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/496080/wikileaks-asutaja-astus-kohtu-ette/>.
130. Wikileaksi asutaja Julian Assange pääseb kautsjoni vastu vabadusse (2010). *Postimees*, 14. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/357309/wikileaks-asutaja-julian-assange-paaseb-kautsjoni-vastu-vabadusse/>.
131. Wikileaksi asutaja: Pentagon võis olla vägistamissüüdistuse taga (2010). *Postimees*, 22. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/302604/wikileaks-asutaja-pentagon-vois-olla-vagistamissuudistuse-taga>.
132. Wikileaksi asutajat süüdistati Rootsis vägistamises (2010). *Postimees*, 21. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/302407/wikileaks-asutajat-suudistati->

[rootsis-vagistamises.](#)

3) Wikileaksi lekete sisu puudutavad artiklid:

133. Assange: luure ajab oma kombitsaid aina laiemale (2011). *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/654736/assange-luure-ajab-oma-kombitsaid-aina-laiemale/>.
134. Dokument: USA ei pidanud pronkssõduri teisaldamist mõistlikuks (2011). *Postimees*, 3. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/366002/dokument-usa-ei-pidanud-pronkssoduri-teisaldamist-moistlikuks/>.
135. Ideon, A. (2011b). Wikileaks: Jakunin avameelitses USA saadikuga. *Postimees*, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/390363/wikileaks-jakunin-avameelitses-usa-saadikuga/>.
136. Ideon, A. (2011e). USA hoidus pronksmehe-vaidluse sekkumast. *Postimees*, 12. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/417694/usa-hoidus-pronksmehe-vaidluse-sekkumast/>.
137. Ideon, A. (2011f). USA memo: kõik eestlased ei kanna rahvarõivaid. *Postimees*, 20. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/421984/usa-memo-koik-eestlased-ei-kanna-rahvaroivaid/>.
138. Ideon, A. (2011g). USA memod: Ansipit kritiseeritakse vähe. *Postimees*, 4. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/382850/usa-memod-ansipit-kritiseeritakse-vahe/>.
139. Ideon, A. (2011h). Wikileaks: USA vastas varasemas pantvangikriisis Eesti abipalvele eitavalt. *Postimees*, 1. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/412147/wikileaks-usa-vastas-varasemas-pantvangikriisis-eesti-abipalvele-eitavalt/>.
140. Ilves: Balti kaitseplaanide lekkel polnud negatiivseid tagajärgi (2010). *Postimees*, 10. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/355739/ilves-balti-kaitseplaanide-lekkel-polnud-negatiivseid-tagajargi/>.
141. Kaldoja, E. (2010a). Eagle Guardian on olemas. *Postimees*, 11. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://arvamus.postimees.ee/355705/eagle-guardian-on-olemas/?redir>.
142. LETA: Wikileaks avaldas USA Riia saatkonna kirjutise (2010). *Postimees*, 30.

- november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349982/leta-wikileaks-avaldas-usa-riia-saatkonna-kirjutise/>.
143. Lukašenka nimetas infot Paetiga kohtumisest fašistlikuks rünnakuks (2010). *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/360232/lukasenka-nimetas-infot-paetiga-kohtumisest-fasistlikuks-runnakuks/>.
144. Paet: väliskomisjon oli kõigest olulisest informeeritud (2011). *Postimees*, 11. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/387092/paet-valiskomisjon-oli-koigest-olulisest-informeeritud/>.
145. Postimees.ee avalikustab Eestit ja Guantanamot puudutava Wikileaksi saladokumendi (2011). *Postimees*, 11. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/386821/postimees-ee-avalikustab-eestit-ja-guantanamot-puudutava-wikileaksi-saladokumendi/>.
146. Rogozin: teadsime NATO Baltimaade kaitseplaani enne Wikileaksi lekkeid (2011). *Postimees*, 11. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/370366/rogozin-teadsime-nato-baltimaade-kaitseplaani-enne-wikileaksi-lekkeid/>.
147. Seaver, U. (2011). Arusaamatu udutamine. *Postimees*, 12. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/387187/arusaamatu-udutamine/>.
148. USA memo kohaselt polnud Eestil tõendeid küberrünnakute kohta (2010). *Postimees*, 8. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/353836/usa-memo-kohaselt-polnud-eestil-toendeid-kuberrunnakute-kohta/>.
149. Vene portaali avaldas Gruusia sõja salaraportid (2010), *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349718/vene-portaal-avaldas-gruusia-soja-salaraportid/>.
150. Vosman, H. (2010b). Tõelise pale paljastaja. *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/352060/toelise-pale-paljastaja/>.
151. Vosman, H. (2010c). Wikileaks näitab USA suhtumist Venemaasse. *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/351456/wikileaks-naitab-usa-suhtumist-venemaasse/>.
152. Vosman, H. (2011a). USA huvitub Soome suhetest Moskvaga. *Postimees*, 17. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/389717/usa-huvitub-soome-suhetest-moskvaga/>.

153. Wikileaks: Al-Qaeda ähvardas Euroopat tuumapommiga, kui bin Laden tapetakse (2011). *Postimees*, 27. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/425370/wikileaks-al-qaeda-ahvardas-euroopat-tuumapommiga-kui-bin-laden-tapetakse/>.
154. Wikileaks: Ansipi suhtes oli avameelseim tema parteikaaslane (2011). *Postimees*, 3. deebbruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://poliitika.postimees.ee/382758/wikileaks-ansipi-suhtes-oli-avameelseim-tema-parteikaaslane/>.
155. Wikileaks avaldas CIA dokumendi USA terrorismiekspositsioonist (2010). *Postimees*, 26. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/304596/wikileaks-avaldas-cia-dokumendi-usa-terrorismiekspositsioonist/>.
156. Wikileaks avalikustab kõik Soomega seotud memod (2011). *Postimees*, 21. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/391688/wikileaks-avalikustab-koik-soomega-seotud-memod/>.
157. Wikileaks: Bulgaaria jalgpalli kontrollib maffia (2011). *Postimees*, 11. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://sport.postimees.ee/386867/wikileaks-bulgaaria-jalgpalli-kontrollib-maffia/>.
158. Wikileaks: Castro oli surmale lähedal (2010). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/358185/wikileaks-castro-oli-surmale-lahedal/>.
159. Wikileaks: Eesti on Venemaa rünnaku suhtes paranoiline (2010). *Postimees*, 8. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/353860/wikileaks-eesti-on-venemaa-rundeohu-suhtes-paranoiline/>.
160. Wikileaks: Gazprom on korrumpeerunud ettevõtte (2011). *Postimees*, 7. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/368399/wikileaks-gazprom-on-korrumpeerunud-ettevote/>.
161. Wikileaks: Iisrael võib Iraani rünnata ilma USA abita (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349056/wikileaks-iisrael-voib-iraani-runnata-ilma-usa-abita/>.
162. Wikileaks: Iraan hankis Põhja-Korealt kaugmaarakette (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349032/wikileaks-iraan-hankis-pohja-korealt-kaugmaarakette/>.
163. Wikileaks: Karzai andis narkoärikatele armu (2010). *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afganistan.postimees.ee/349747/wikileaks-karzai-andis->

[narkoarikatele-armu/](#).

164. Wikileaks: kiilu löömine Medvedevi ja Putini vahele (2011). *Postimees*, 16. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/389254/wikileaks-kiilu-loomine-medvedevi-ja-putini-vahele/>.
165. Wikileaks lekitas president Haloneni telefoninumbri (2011). *Postimees*, 26. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/425018/wikileaks-lekitas-president-haloneni-telefoninumbri/>.
166. Wikileaks: Lipponen edastas USA-le Haloneni ja Putini kohtumise sisu (2011). *Postimees*, 2. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/381629/wikileaks-lipponen-edastas-usa-le-haloneni-ja-putini-kohtumise-sisu/>.
167. Wikileaks meelelahutusest: USA diplomaadid soovitasid Afganistanile Bollywoodi staare (2010). *Postimees*, 17. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/358958/wikileaks-meelelahutusest-usa-diplomaadid-soovitasid-afganistanile-bollywoodi-staare/>.
168. Wikileaks: Norra ja USA tüssasid Rootsit (2010). *Postimees*, 3. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351597/wikileaks-norra-ja-usa-tussasid-rootsit/>.
169. Wikileaks: Norra jagab Baltimaade arvamust Vene ohtlikkusest (2011). *Postimees*, 6. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/367848/wikileaks-norra-jagab-baltimaade-arvamust-vene-ohtlikkusest/>.
170. Wikileaks: president päästis tipp-poksija vägistamissüüdistusest (2011). *Postimees*, 4. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://sport.postimees.ee/366884/wikileaks-president-paastis-tipp-poksija-vagistamissuudistusest/>.
171. Wikileaks: Putin on alfaisane (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/348994/wikileaks-putin-on-alfaisane/>.
172. Wikileaks: Põhja-Korea ja Birma teevad tuumakoostööd (2010). *Postimees*, 9. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/355126/wikileaks-pohja-korea-ja-birma-teevad-tuumakoostood/>.
173. Wikileaks: Rootsi peaminister armastab kodutöid (2010). *Postimees*, 7. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/353487/wikileaks-rootsi-peaminister-armastab-kodutoid/>.

174. Wikileaks: Rootsi varjas NATO-kontakte (2010). *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351237/wikileaks-rootsi-varjas-nato-kontakte/>.
175. Wikileaks: Sudaani president kantis üheksa miljardit dollarit Briti pankadesse (2010). *Postimees*, 18. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/359463/wikileaks-sudaani-president-kantis-uheksa-miljardit-dollarit-briti-pankadesse/>.
176. Wikileaks: USA kaitseministri sõnul on Venemaal demokraatia kadunud (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutataud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349004/wikileaks-usa-kaitseministri-sonul-on-venemaal-demokraatia-kadunud/>.
177. Wikileaks: USA lasi ohtlikke Guantánamo vange vabaks (2011). *Postimees*, 25. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/424081/wikileaks-usa-lasi-ohtlikke-guant-namo-vange-vabaks/>.
178. Wikileaks: USA meelest andis Soome Nord Streamile loa liiga lihtsalt (2011). *Postimees*, 16. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/389143/wikileaks-usa-meelest-andis-soome-nord-streamile-loa-liiga-lihtsalt/>.
179. Wikileaks: USA peab Afganistanis teenivaid ungarlasi ebaefektiivseiks (2010). *Postimees*, 7. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://afganistan.postimees.ee/353432/wikileaks-usa-peab-afganistanis-teenivaid-ungarlasi-ebaefektiivseiks/>.
180. Wikileaks: USA Tallinna saatkonnast on saadetud üle 600 raporti (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349021/wikileaks-usa-tallinna-saatkonnast-on-saadetud-ule-600-raporti/>.
181. Wikileaks: vene poliitik süüdistas Keskerakonda FSB-lt abi saamises (2011). *Postimees*, 30. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/545984/wikileaks-vene-poliitik-suudistas-keskerakonda-fsb-lt-abi-saamises/>.
182. Wikileaks: Venemaa on maffiariik (2010). *Postimees*, 2. detsember (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351005/wikileaks-venemaa-on-maffiariik/>.
183. Wikileaksi memo kirjeldab Eesti muret Nord Streami pärast (2011). *Postimees*, 8. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/399171/wikileaksi-memo-kirjeldab->

[eesti-muret-nord-streami-parast/](#).

4) Teised Wikileaksist rääkivad, kuid uurimistöö probleemist kõrvalise temaatikaga artiklid:

184. Assange kritiseeris Wikileaksi konto sulgenud firmasid (2010). *Postimees*, 14. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/356968/assange-kritiseeris-wikileaksi-konto-sulgenud-firmasid/>.
185. Assange: vägivallale kihutajad tuleb kohtu alla anda (2011). *Postimees*, 11. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/370175/assange-vagivallale-kihutajad-tuleb-kohtu-alla-anda/>.
186. Bank of America valmistub võimalikuks Wikileaksi ohuks (2011). *Postimees*, 3. jaanuar (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/365829/bank-of-america-valmistub-voimalikuks-wikileaksi-ohuks/>.
187. George W. Bush loobus konverentsist, kuhu oli kutsutud ka Assange (2011). *Postimees*, 26. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/394261/george-w-bush-loobus-konverentsist-kuhu-oli-kutsutud-ka-assange/>.
188. Guardian paljastas veelgi enam Assange'i veidrusi (2011). *Postimees*, 1. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/381069/guardian-paljastas-veelgi-enam-assange-i-veidrusi/>.
189. Hiina nimetas Wikileaksi sisu absurdiks (2010). *Postimees*, 2. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/351059/hiina-nimetas-wikileaksi-sisu-absurdiks/>.
190. Ideon, A. (2010c). Päevavalgele võib tulla sadu ameeriklaste raporteid Eestist. *Postimees*, 30. november (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/349589/paevavalgele-voib-tulla-sadu-ameeriklaste-raporteid-eestist/>.
191. Julian Assange'i ärritab tema elulooraamat (2011). *Postimees*, 23. september, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/574242/julian-assange-i-arritab-tema-elulooraamat/>.
192. Julian Assange'il on 20-aastane poeg? (2010). *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/360120/julian-assange-il-on-20-aastane-poeg/>.
193. Julian Assange'ist plaanitakse filmi, kuid kes võiks teda kehastada? (2011). *Postimees*,

24. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/376769/julian-assange-ist-plaanitakse-filmi-kuid-kes-voiks-teda-kehastada/>.
194. Ka Apple astus Wikileaksi vastu (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/361774/ka-apple-astus-wikileaksi-vastu/>.
195. Kreml: Wikileaksi paljastus ei vääri kommentaari (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349342/kreml-wikileaksi-paljastus-ei-vaari-kommentaari/>.
196. Krakkerid lubavad lekitada Bank of America e-kirjad (2011). *Postimees*, 14. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/402252/krakkerid-lubavad-lekitada-bank-of-america-e-kirjad/>.
197. Lekkeaasta (2011). *Postimees*, 31. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/685660/lekkeaasta/>.
198. Maksesüsteem Paypal keeldub vastu võtmast annetusi Wikileaksile (2010). *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/352217/maksesusteem-paypal-keeldub-vastu-votmast-annetusi-wikileaksile/>.
199. Meedia: Wikileaks avab USA-Iisraeli suhte telgitaguse (2010). *Postimees*, 26. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/348110/meedia-wikileaks-avab-usa-iisraeli-suhte-telgitaguse/>.
200. Norra massimõrvar tahab kontakti Wikileaksiga (2011). *Postimees*, 28. juuli, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/512366/norra-massimorvar-tahab-kontakti-wikileaksiga/>.
201. Norra päevalehele saadeti ootamatult kõik 250 000 USA saladokumenti (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/362028/norra-paevalehele-saadeti-ootamatult-koik-250-000-usa-saladokumenti/>.
202. Pullerits, P. (2011). Postimehe ajakirjanik käis Norras saladokumentide järel. *Postimees*, 27. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/378453/postimehe-ajakirjanik-kais-norras-saladokumentide-jarel/>.
203. Putin USA-le: ärge sekkuge meie asjadesse (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350557/putin-usa-le-arge-sekkuge-meie-asjadesse/>.

204. Raamat: CIAd kartnud Assange maskeeris end vanaeideks (2011). *Postimees*, 1. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.elu24.ee/381178/raamat-ciad-kartnud-assange-maskeeris-end-vanaeideks/>.
205. Rein, M. (2011). Diplomaatide vihavaenlane. *Postimees*, 15. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/371952/diplomaatide-vihavaenlane/>.
206. Steven Spielberg hakkab Julian Assangest filmi tegema (2011). *Postimees*, 4. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/397294/steven-spielberg-hakkab-julian-assangest-filmi-tegema/>.
207. Sulbi, R. (2010). Mihkelson: infoleke kaitseplaanide kohta on NATO-le kahjulik. *Postimees*, 8. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/353784/mihkelson-infoleke-kaitseplaanide-kohta-on-nato-le-kahjulik/>.
208. Šveitsi pankur andis Wikileaksile üle salajased pangaandmed (2011). *Postimees*, 17. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/373706/sveitsi-pankur-andis-wikileaksile-ule-salajased-pangaandmed/>.
209. Šveits sulges Wikileaksi asutaja pangakonto (2010). *Postimees*, 6. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/353040/sveits-sulges-wikileaksi-asutaja-pangakonto/>.
210. USA ei lubanud ÜRO uurijat Wikileaksi väidetava lekitaja juurde (2011). *Postimees*, 12. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/418180/usa-ei-lubanud-uro-uurijat-wikileaksi-vaidetava-lekitaja-juurde/>.
211. USA hoiatas Wikileaksi lekke eest ka Türgit (2010). *Postimees*, 26. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/348222/usa-hoiatas-wikileaksi-lekke-eest-ka-turgit/>.
212. USA saatkonna hinnangul peegeldab Eesti välispoliitika USA oma (2011). *Postimees*, 30. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/546968/usa-saatkonna-hinnangul-pegeldab-eesti-valispoliitika-usa-oma/>.
213. USA suurpank blokeeris maksed Wikileaksile (2010). *Postimees*, 19. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/359626/usa-suurpank-blokeeris-maksed-wikileaksile/>.
214. USA võimud eitavad Wikileaksi lehekülje sulgemist (2010). *Postimees*, 4. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/352223/usa-voimud-eitavad->

[wikileaks-lehekulje-sulgemist/](#).

215. USA võimud kardavad uut Wikileaks leket (2010). *Postimees*, 18. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/328044/usa-voimud-kardavad-uut-wikileaks-leket/>.
216. USA võttis Eestiga wiki-lekke eel ennetavalt ühendust (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349337/usa-vottis-eestiga-wiki-lekke-eel-ennetavalt-uhendust/>.
217. Vene ajakirjanik: Wikileaks näitas Balti diplomaatiat lääne ees lõimitavana (2011). *Postimees*, 14. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/530032/vene-ajakirjanik-wikileaks-naitas-balti-diplomaatiat-laane-ees-lomitavana/>.
218. Vosman, H. (2010a). Häiritud Lukašenka. *Postimees*, 20. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/359754/hendrik-vosman-hairitud-lukasenka/>.
219. Väidetav lekitaja Manning sai 22 uut süüdistust (2011). *Postimees*, 4. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/397108/vaidetav-lekitaja-manning-sai-22-uut-suudistust/>.
220. Väljamõeldiste levitamises kahtlustatav ajakirjanik tõlkis ka materjale Eesti kohta (2010). *Postimees*, 17. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/359105/valjamoeldiste-levitamises-kahtlustatav-ajakirjanik-tolkis-ka-materjale-eesti-kohta/>.
221. Wikileaks: Carl Bildt tahtis vähendada Iraagi pagulaste arvu (2011). *Postimees*, 21. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/375864/wikileaks-carl-bildt-tahtis-vahendada-iraagi-pagulaste-arvu/>.
222. Wikileaks kirjeldab Paeti kohtumist Lukašenkaga (2010). *Postimees*, 18. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/359432/wikileaks-kirjeldab-paeti-kohtumist-lukasenkaga/>.
223. Wikileaks otsib T-särgi pilti (2011). *Postimees*, 25. märts, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/408461/wikileaks-otsib-t-sargi-pilti/>.
224. Wikileaks paljastas USA diplomaatide salaraportid (2010). *Postimees*, 29. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/348993/wikileaks-paljastas-usa-diplomaatide-salaraportid/>.
225. Wikileaks pani oksjonile lõunasöögi Julian Assange'iga (2011). *Postimees*, 16. juuni,

- URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/471962/wikileaks-pani-oksjonile-lounasoogi-julian-assange-iga/>.
226. Wikileaks peatab rahapuudusel saladuste avaldamise (2011). *Postimees*, 24. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/608932/wikileaks-peatab-rahapuudusel-saladuste-avaldamise/>.
227. Wikileaks: Rootsi tahtis Venemaa Euroopa Nõukogust välja visata (2010). *Postimees*, 1. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/350775/wikileaks-rootsi-tahtis-venemaa-euroopa-noukogust-valja-visata/>.
228. Wikileaks saab täna salajased pangaandmed (2011). *Postimees*, 17. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/373172/wikileaks-saab-tana-salajased-pangaandmed/>.
229. WikiLeaks võtab järgmisena ette USA panga (2010). *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/349816/wikileaks-votab-jargmisena-ette-usa-panga/>.
230. Wikileaksi anti USAs emotsionaalsete kannatuste tekitamise eest kohtusse (2011). *Postimees*, 15. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/372780/wikileaksi-anti-usas-emotsionaalsete-kannatuste-tekitamise-eest-kohtusse/>.
231. WikiLeaksi asutaja: Facebook on „spioonimasin“ (2011). *Postimees*, 2. mai, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/428244/wikileaksi-asutaja-facebook-on-spioonimasin/>.
232. Wikileaksi asutajat ootavad uued süüdistused (2010). *Postimees*, 30. november, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/349701/wikileaksi-asutajat-ootavad-uued-suudistused/>.
233. Wikileaksi ekstootaja paljastab telgitaguseid (2011). *Postimees*, 11. veebruar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://pluss.postimees.ee/386577/wikileaksi-ekstootaja-paljastab-telgitaguseid/>.
234. Wikileaksi sõdur astub kohtu ette (2011). *Postimees*, 16. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/671166/wikileaksi-sodur-astub-kohtu-ette/>.
235. Wikileaksi tabas küberrünnak (2011). *Postimees*, 31. august, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/547356/wikileaksi-tabas-kuberrunnak/>.
236. Wikileaksi toetajad ründasid Visa ja MasterCardi veebikülgi (2010). *Postimees*, 9.

- detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/354546/wikileaksi-toetajad-rundasid-visa-ja-mastercardi-veebikulgi/>.
237. Wikileaksi toetavad häkkerid laiendavad tegevust (2010). *Postimees*, 10. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/355106/wikileaksi-toetavad-hakkerid-laiendavad-tegevust/>.
238. Wikileaksi toetavad häkkerid lõpetavad rünnakud (2010). *Postimees*, 12. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/355995/wikileaksi-toetavad-hakkerid-lopetavad-runnakud/>.
239. Wikileaksi väidetav lekitaja viiakse teise vanglasse (2011). *Postimees*, 20. aprill, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/422000/wikileaksi-vaidetav-lekitaja-viiakse-teise-vanglasse/>.
240. Wikileaksile pangaandmed edastanud endist pankurit ootab kohtupink (2011). *Postimees*, 19. jaanuar, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.e24.ee/374502/wikileaksile-pangaandmed-edastanud-endist-pankurit-ootab-kohtupink/>.
241. ÜRO uurib väidet, et USA piinab Wikileaksi lekitajat (2010). *Postimees*, 23. detsember, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://www.postimees.ee/361905/uro-uurib-vaidet-et-usa-piinab-wikileaksi-lekitajat/>.

Muud allikad

242. ACTA – Anti-counterfeiting Trade Agreement. (2012). URL (kasutatud aprill 2012) <http://ec.europa.eu/trade/tackling-unfair-trade/acta/>.
243. Anti-Counterfeiting Trade Agreement. (2011). Office of the United States Trade Representative kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.ustr.gov/acta>.
244. Stop ACTA kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.stopacta.info/>.
245. Vabariigi kodanikud - 1. veebruar (2011). URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://etv.err.ee/arhiiv.php?id=114001>.

LISAD

Lisa 1 intervjuu küsimused

1. Kuidas on Wikileaks mõjutanud meedia ja poliitikute vahelisi suhteid?
2. Milliseid uusi võimalusi loob Wikileaksi taoliste lekituskeskkondade tekkimine poliitikas?
3. Milliseid uusi ohte loob Wikileaksi taoliste lekituskeskkondade tekkimine poliitikas?
4. Kes suhtuvad Teie arvates Wikileaksi ja taolistesse lekitamiskeskkondade levikusse positiivselt? Miks?
5. Kes suhtuvad Teie arvates Wikileaksi ja taolistesse lekitamiskeskkondade levikusse negatiivselt? Miks?
6. Kas teie arvates suurendab Wikileaksi fenomen demokraatlikkust ja avalikustamist või pigem kutsub esile autoritaarsust ja tsensuuri?
7. Mille poolest mõjutab Wikileaks poliitikute kuvandiloomet, näiteks meedias?
8. Kas ja mille pooleks peaksid muutuma poliitiline kommunikatsioon ja poliitiline kultuur Wikileaksi järgses maailmas?
9. Kuivõrd on Wikileaks mõjutanud Eesti poliitikuid? Tooge näiteid
10. Kas teie arvates on Wikileaks mööduv nähtus/skandaal või kutsub esile uusi arenguid, näiteks interneti tsenseerivas seadusandluses või diplomaatilises kultuuris?
11. Kas Assange läheb ajalukku kurjategija või progressiivsete arengute alustajana?